

საზღვრო თავი

4

თბილისი

1941

ჩვენნი თაობა

წელიწადი მეჩვე

საქართველოს საბჭოთა მწერლების
კავშირის ყოველთვიური ორგანო

12 804

4

სახელმწიფო გამომცემლობა
თბილისი
1941 წელი, აპრილი

ზინაარსი

მხატვრული ლიტერატურა

ვლადიმერ სულაბერიძე — ბერიას მოედანი	38-3
გიორგი ძიგვაშვილი — გრიბოედოვის სამარესთან	4
გაბრიელ ჯაბუშანური — სხივი ქალაში	5
გავი კაჭახიძე — შარშანწინდელი წვიმა	6
იოსებ ნონეშვილი — ბებია	12
ბონდო კეშელავა — სამი ლექსი	13
ანდრო ლომიძე — მუხაგაპრილში	15
იოსებ მჭედლიშვილი — ოიანა-ბუიანა	18

ქლასიკური მემკვიდრეობა

ი. ფრანკო — მოსე, თარგმანი რაუდენ გვეტაძისა	31
---	----

კრიტიკა

ე.რ. ასტვაცატუროვი — სოციალური მოტივები შევეჩენკოს პოეზიაში	34
იაკობ ბალახაშვილი — მ. ი. ლერმონტოვის ქარ- თველი ნაენობები	46

ბიბლიოგრაფია

გ—კ—ძე — ალფონს დოდე, „წერილები ჩემი წისქვილიდან“ (თარგმანი ფრანგულიდან გერონტი ქიქოძისა)	63
---	----

პ/მმ. რედაქტორის მოვალეობის დროებითი
ამსრულეებელი ირაკლი აბაშიძე.

მდივანი ნიკოლოზ აბიაშვილი.

ნელმოწერილია დასაბეჭდად 27/V-41 წ. შე18569. ანაწყოების ზომა 7×12. სასტამბო ფორ-
მათა რაოდენობა 4. ნიშანთა რაოდენობა სასტამბო ფორმაში = 51136. საავტორო ფორმათა
რაოდენობა = 5,08. სტამბის შეკეთების № 600. ტირაჟი 1200.

სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი, უორესის ქ. № 5.

მხატვრული იტერპრეტაცია

ვლადიმერ სულაბერიძე

ბერიას მოედანი

სადღაც გაჰყვება ღრუბლებს ქედანი,
ღრუბლები ქედებს გადაუვლიან,
აგუგუნდება და მოედანი
თითქოს მშობელი მიწის გულია.

აღელვებული შემოვარდება
ყველა ქუჩა და ყველა უბანი.
მოდის აპრილიც თეთრი ვარდებით
და აქ ჩერდება თავისუფალი.

მოედნის შუა დიდი ვაჟკაცი
დახვდება ყველას და გზას უთითებს,
და განთიადზე მისი კაშკაში
ქალაქში დასძრავს ღელვას უდიდესს.

მერე რომ ნახოს ყველა ნაპირი,
მთელი თბილისის მკერდს ეხვეოდეს, —
აქედან ლალად წავა აპრილი
და მოედება მთებს და ხეობებს.

ბიოგრაფიკი

ბიოგრაფიკის საგარეოსთან

აქ, ცის მახლობლად, უფრო გრძობდნენ მზისადმი ტრფობას,
ჩვენმა მგოსნებმა აქ მოავლეს ლექსებს ვარაყი,
დიდი პუშკინიც, ლერმონტოვიც—მწირი, ამაყი —
აქ, ამგვარ მთებში ივიწყებდნენ სულით ობლობას,
უეცრად მოკვდნენ, ვერ დასტოვეს ანდერძნამავი,
თორემ უთუოდ ინატრებდნენ შენს მეზობლობას.
შენ მათ დაასწარ... მზის ეშხისთვის აქ გადმოხვეწილთ
ჩვენ კარს ვუღებდით, შენ კი ბედმა მეტიც გაღირსა:
შენ ნიჭის ჯილდოდ უნაზესი ქალი მოგვცით,
უსპეტაკესი თაიფული ჩვენი ბალისა.
მისთვის ქართველი ბულბულებიც ეშხით იწვოდნენ —
ბარათაშვილი, ერისთავი, ორბელიანი...
ეპ, რა მგოსნები დავვიჩრდილე, შენ რომ იცოდე,
რა ბევრს შეშურდა, ჩრდილოელო, თქვენი ტრფიალი!
მაგრამ ხანგრძლივად მოყვრის მტრობა როდი გეჩვევია,
შენთვის ისეთი სასაფლაო ავიჩრჩევია —
მუდამ მზე დაგფრენს და წიანის ხმა უტკბილესი...
დაპყურებ დაბლა — ხალხს წუხილი დაუძლევია
და ლხინს ეძლევა გაზაფხულით მთვრალი თბილისი.
მართლაც ღირს ლხენად!.. შენც ხომ ზედავ, სისხლით შეფერილ
ნისლიან კავკასს დღეს რა შუქი გადაეყარა.
სიძვე, წამოდექ, გვიდღეგრძელე, როგორც შეპყვრის,
ჩვენი ოჯახი, ბედნიერი ჩვენი ქვეყანა.

სნივი ჭალაში

შენ წყნარად მოხველ, მეტი ხალისი,
მეტი მზე გახლავს, სათნო ხალასი,
და ვგრძნობ: ჩემს გულში შედიხარ ისე,
როგორც მზის შუქი შედის ჭალაში.

როგორც მზის შუქი მწვანე ჭალაში
მიმალულ ჩრდილებს აშლის, გადარეკს,
ველს ღიმილს მოფენს, ჩიტებს წამოშლის, —
მე შენ უეცარ ამ სხივს გადარეგ.

ვგრძნობ: სულში უცხო სინაზე შედის,
ფარული, ტკბილი და უეცარი,
როგორც ბავშვობა — იმაზე მეტი,
ოცნებასავით დაუკეცავი.

გარდასულ წლებზე ფიჭვებით პყრობილს —
გულს ძველი ცეცხლი დარჩა უკლებლივ;
ცისკარი — ჩემი ცისკარი ყრმობის,
შენ — ჩირაღდანი დაჭაბუკების.

მარად უმანკო, მარად ხალასი,
ეჭემიუტანი თავის ძალაში
დღეს ვგრძნობ: ჩემს გულში შედიხარ — ისე,
როგორც მზის შუქი შედის ჭალაში.

შარჟანნიღალი წვიმა

— შენ იქნება გინდა იცოდე რა შემემთხვა მე ერთხელ ღამით, როცა გაზაფხულის თვეში წვიმა შხაპუნით მოვარდა თბილისში? — მითხრა ჩემმა ძველმა მეგობარმა რადო მოლოდინმა, ერთ დროს საკმაოდ ცნობილმა მოამბემ, რომელსაც მუდამ სიამოვნებით უსმენდნენ, მაგრამ არასოდეს უჯერებდნენ.

— შარშანწინდელ წვიმაზე გეუბნები, მიწისძვრა რომ უსწრებდა წინ. მე მინდა ერთი შეხვედრის და დაცილების ამბავი მოგიყვე, რომელიც აქამდე ორჯერ დამავიწყდებოდა, თუ რომ ქალის პატარა ტუფლები...

იმ დროს მე სტუდენტი ვიყავი, ღარიბი სტუდენტი და პაპიროსებსაც უფრო ხშირად ღერობით ვყიდულობდი. მაინცდამაინც მე ვიყავი კმაყოფილი ბედნიერებამდე, რადგან ჯერ კიდევ არ ჩამედინა ის გაუსწორებელი შეცდომა, რომლის ნაყოფი ახლა ჩემს ოთახში გულისწამლებად ღნავის და მოქმედების თავისუფლებაც მაჭრით დამძიმებულ ღამის ზღაპარს რომ ამსგავსებს. ახალგაზრდობის ხანას, მრავალფეროვანსა და საინტერესოს ზდიდა ჩემს ცხოვრებას აღსავსეს ღვინის, მეგობრობის და სიყვარულის ავანტურებით.

მაგრამ სჯობს პირდაპირ ვიამბო.

და იგი მოჰყვა.

— წინწკვლას რომ იწყებდა, მე ზემელზე ვიდექ, სადაც ტრამვაის გაჩერებაა და ვაგონის მოლოდინში პაპიროსს ვეწეოდი. კარგა შეგვიანებული იყო. აფთიაქის საათის ისრები თორმეტზე იდგნენ და გამვლელებსაც იშვიათად ნახავდით ქუჩებში. თანდათან წვიმას უმატებდა და ჰაერიც სველი მტვრის სუნით გაიჟღენთა. ცოტაც კიდევ და წვიმის მსხვილ-მსხვილი წვეთები ფოლაქებივით დააჩნდა ასფალტს. ტრამვაი კი სულ არ სჩანდა და არ სჩანდა. ხანგრძლივს ლოდინს მობეზრებულმა ის იყო ფეხით წასვლა დავაპირე, როცა ქუჩის მეორე მხრიდან ქურციკის ნაბიჯით გადმოშავალი გოგონა შევნიშნე. საშუალოზე ცოტა უფრო მაღალს და ოდნავ სრულს ტანთ აბრეშუმის თეთრი კაბა ეცვა და წელზეც წითელი ტყავის ფართო ქამარი ეკეთა. სწრაფი ნაბიჯით გადმოდიოდა იგი ტრამვაის გაჩერებისაკენ და მისი უზადოსხეულის რხევა სავსე იყო ქალურის სიმსუბუქით. შორიდან იგი მოსჩანდა: საოცრად ზვიადი და მისი ცივი სილამაზეც უფრო მოკრძალებას იწვევდა, ვიდრე ვნებათა ღელვას. მაგრამ აჰა! ის ლიანდაგს გადმოსცდა, ქერათმიანი

პატარა თავი ჩემსკენ მოაბრუნა და, როცა ჩვენი თვალები ერთმანეთს შეხედნენ, ქალის ხელიკისფერი თვალების მომწვანო ელვარებაში მიაპიტის ღიმილით შეფერილი მაცდური გამოხედვა შევიცანი.

ქვაფენილთან მდგარ ჭადრებ ქვეშ, სადაც ჯერ კიდევ ვერ ჩამოელწია წვიმას, გოგონამ ნაბიჯი შეანელა და აღმგზნები ვნებიანი ხედვა, რომელმაც ასე უცებ დამიბნია თავგზა, მარჯვნივ აფთიაქისაკენ მიმართა და საათს გაუჩერა.

— ტრამვაი მუშაობს? — მკითხა მერე და მომრგვალო მხრების თავებთან მსუბუქის შეხევბით დანამულს სამოსს წითლად შეღებილი ფრჩხილებიანი პატარა ხელი გადაუსვა.

სიხარულის თრთოლვამ ამიტანა. ღმერთო დიდებულო! ეს რა კალმახი მიუახლოვდა ჩემს ანკესს?! ტრამვაი?! მუშაობს რომელია, შესანიშნავადაც მუშაობს.

— გმადლობთ — სთქვა გოგონამ ღიმილით და ქვაფენილზე ამოვიდა.

ორიოდე წუთის შემდეგ, როცა ვაგონი მოვიდა, მე შრილა კაბიან ასულს ვაგონში შესვლაზე შევეშველე. პირშავად ჩამოხნიეილ ცილამ უკვე კოკისპირულად ასხამდა სეტყვნარევი წვიმა და ჩემი მცირედი თავაზიანობაც პერანგამდე დასველებად დამიჯდა.

ვაგონში მგზავრებს წინა მერხები დაეკავებიათ. შუა ადგილები ბითქმის ყველა თავისუფალი იყო. პირისპირ მოვთავსდით. იგი ცერად ჩამოჯდა საღებავგადაცლილ მერხზე და ნიდაყვამდე შიშველი მკლავი მოწითანო ხის საზურგეზე ჩამოაყრდნო. თვალს მარიდებდა თითქოს და ვერც მაშხნევდა. ქერა თმიანი, ლამაზი თავი საჩქმლისაკენ ჰქონდა მიბრუნებული და, რადგან ამ უყურადღებობის ნაძალადეობას კარგად ჰგრძნობდა, თვალებს (ეგზომ გამომწვევად რომ მოფოფინებდა პირველად), მომწვანო და მოკიაფე თვალებს ყალბის ინტერესით აყოლებდა წვიმის ფარდით გაბუნდოვანებულს და ფერდამუქულს შენობებს, რომლებიც წამით ჩაგვიქროლებდნენ ტრამვაის ვაგონის სრბოლვაში.

გარეთ კი სულ წვიმდა და წვიმდა. მსხვილწვეთებიანი თქემის ვაიუშველებელი ნაცრისფერი ხმაურით ესხმოდა ვაგონის სახურავს და რუხად შეღებილს ქერზე პარალელურს მწყრივებად ჩაყოლებულს ნათურებიდან ერთი მეორეზე სწყდებოდა მავთულისათვის დატანებულ ნაჩვრეტებიდან ჩამოპარული წვეთები. დროგამომშვებით ცის ერთი კიდიდან მეორემდე ელვა გადიკლანებოდა, დაუბერავდა ქარი ვაგონის ღია საჩქმელებში წვიმის წვეთებს შემოაშხეფებდა და მაშინ შეწუხებულად მგზავრები ბუტბუტით იცვლიდნენ ადგილს, ანდა ხურავდნენ ფანჯრებს.

საქსოვ ფაბრიკასთან, ცოტა ზემოღ აღმართზე შეყოლებულ ქუჩიდან ნიადვარი მოღელავდა პირქაფიანი. საწარმოს წინ ნახევარს წრეში ტრიბალებდა იგი ხერხემალში დაჭრილ მხეცივით, მერე ყრუ, დაგუდულის ხმიანობით გადმოდიოდა ელექტროს შუქით ალაპლაპებულ ასფალტზე და მძიმედ სოფლელი მგზავრივით მისდევდა შუაქუჩას, მაგრამ ეს რა იყო. ნამდვილი თავსხმა ჩვენ მხოლოდ სადგურთან წამოგვეწია. ახლა ქალაქის სახურავებამდე ჩამოხიდიულს და ჩამოქუთრულს ციდან შეუწყვეტელს ნაკადად მოდიოდა წვიმა კოკისპირული და მოასფალტებულ მოედნიდან მოდენილმა ტბორმა პარკისაკენ მიმავალ ქუჩაზე ღვართქაფიანი მდინარებით წაშალა საზღვარი ქვაფენილსა და გზას შორის და ტრამვაის მოძრაობაც შეწყდა.

მგზავრები უკანასკნელ გაჩერებამდე რომ მოჰყვნენ ტრამვაის, სადგურთან ჩავიდნენ და მოედნის პროექტორებიდან მოვარდნილს შუქზე შხაპუნა წვიმით გაძწელებულს ხილვადობაში ბუნდოვანს სილუეტებად მოსჩანდნენ დაქიჩმაჩებული და შარვალაკაპიწებული მამაკაცები, რომლებიც ხელების ქნევით მისტოპავდნენ კოჭამდე წყალში და წვიმის მთქნარების მოძრევს მონოტონურს ხმიანობაში ეამდაჟამ ისმოდა უხერხულობაში ჩავარდნილი კაცისათვის ჩვეული სიცილი, ბრაზიანის გინებით გაბზარული.

ჩვენ კი მომდურებული შეყვარებულების მღუმარებით პირისპირ ვისხედით ასე კარგა ხანი და ვინ იცის როდემდე დავრჩებოდით ამგვარს ყოფაში, რომ მოულოდნელად ვაგონში სინათლე არ ჩამქრალიყო და მაშინ სიბნელის დუმილის დაძაბულებამ ერთბაშად გადალახა ნაცნობობის გაუფორმებლობით აღმართული ზღუდე გაუბედაობისა თუ უხერხულობისა.

— თქვენ ძალიან ლამაზი თვალები გაქვთ, — ვუთხარი გოგონას და მხურვალეობამ, სახეზე რომ შემომენთო, მყისვე მავარძნობინა ჩემი კადნიერების უსაზღვრობა.

— აჰ, ეს როგორ! — წამოიძახა მან და მერე კმაყოფილი ქალის ხმამალალის, უზაკველის სიცილით გაიცინა და უკუნი ღამის მიუხედავად მე დავინახე გოგონას ტუჩებიდან ამდგარო ღიმილი.

— რა იცით?! — იგი განაგრძობდა სიცილს — რა იცით! თქვენ ხომ ვერ ხედავთ ჩემს თვალებს? ახლა ხომ ბნელა!

მე განადგურებული ვიყავი.

— ჰო, მაგრამ ისინი ანათებენ! — მოვახერხე როგორც იქნა ბოლოს.

— ანათებენ! — კვლავ გადიკისკისა გოგონამ.

— ქალბატონო, როგორ გითხრათ და მე უკვე ვიფერფლები მისი ალით. — წარმოვსთქვი პათეთითურად და წარმოიდგინეთ იმდენად გულწრფელადაც, რომ გოგონამ შეიფერა: სიცილს თავი ანება და მგონი, დასწყევლოს ღმერთმა; და კიდევ შევებრალე.

ასე გავტეხეთ ჩვენ დუმილის თუ უხერხულობის ნავსი და ამით წახალისებულებმა სახელებიც გამოვიკითხეთ ურთიერთის. თავად ირინა ერქვა. ჩემი სახელი ეუცნაურა. ქართულს არ ჰგავს და არც არავისზე გამიგონია რადო ერქვასო. სპარსულია მეთქი. მალე, სალაპარაკო რომ გაგვითავდა, საუბარი ამინდის შესახები ამბებით განვაგრძეთ. იგი მზისკენ მოხვედრილი ნაყოფივით ადრე მომწიფებული, ხნით სულ ბავშვი იყო და როცა ყოვლის მომსწრე კუნკურუხის სერიოზულობით ამბობდა ასეთი ავდარი თბილისს არ ახსოვსო, ეს ცოტა სასაცილოდ ისმოდა. წვიმის გადაღებას ნატრობდა, სახლში შეშინდებიან, ამდენი რომ დამიგვიანდა ამ წარღვნაშიო. ახლა ორის ნახევარიც იქნება და საბრალო დედაჩემს კი ალბათ ჯერ თვალიც არ მოუხუჭავს ჩემის დარდიით. ვინ იცის ფანჯარასთან ზის, ქუჩისკენ იცქირება და ყველა თეთრკაბიანში თავის ირინა ელანდებო.

ირინას სიტყვა შევაწყვეტინე, მცირედ მოვიბოდინე და ვსთხოვე მხოლოდ თავის თავზე ელაპარაკა. სად სწავლობს? მეგობრები ბევრი ჰყავს? და რომ ჩემგან უცნაურად არ სჩვენებოდა ამდენი შეკითხვები — დავსძინე: ყოველი წვრილმანი მაინტერესებს თქვენი ცხოვრებისა მეთქი.

ათწლედს ამთავრებდა. საექიმოზე უნდოდა მოწყობა, ლიტერატურულზეც რომ იყოს, არ დავებდბო. ისე კი, სიმართლე რომ ითქვას, საინჟინერო ყველაფერს მირჩევნიაო მაგრამ, რადგან უკეთესები მისი ჯგუფიდან ამ ორ

დარგზე აპირებდნენ შესვლას—მე რა მათზე ნაკლები ვარო—და პირიქითაც. აქ ირინამ თავი მორცხვად დახარა, ხმას დაუდაბლა და მოკრძალებულის ლაპარაკით მიმხვედრა, რომ იგი ძალიან მოსწონთ ვაჟებს და მეც უსახ-ღვროდ მოხიბლული მისი ეშხით, რა თქმა უნდა, გულწრფელად დავეთანხმე, რომ ვაჟები არ სცდებოდნენ ამ შემთხვევაში.

ამგვარის მიმდევრობით ჩვენი საუბარი გაიმართა, როგორც ფოლადის ზამბარა ტვირთის თანდათან შემცირებით და ნახევრად შინაურულსა და მეგობარულს ლაპარაკში ირინამ ჩემი სურვილი — კარგად მენახა მისი ლალისთვლიანი ბეჭედი — შეასრულა. ფუნთუშა გრძელთითებიანი პატარა ხელი დამანება და სადგურის შენობიდან გამომკრთალს სინათლეზე, ფერმილეულს და ვაცრეცილს სინათლეზე, რომელიც ძლივს აღწევდა ჩვენამდე ხანგრძლივსა და გულმოდგინე სინჯვაში მე ქათინაურის გარეშე აღვიარე, რომ ეს პატარა და ძვირფასთვლიანი ოქროს რგოლი გაკეთებული იყო უნაზეს და ულამაზეს ხელზე.

— მათხოვეთ, — ვუთხარ გოგონას. თითიდან ბეჭედი წავაძრე და, რადგან სხვა თითებზე არ მომერგო, მარცხენა ხელის ნეჭზე გავიკეთე.

ამ უწყინარს ლაციცში და მსუბუქს აღზნებაში ჩვენ მალე შევეჩვიეთ ერთმანეთს და როცა სილამაზით, ეშხით, თუ ნდობით გათანაგულმა ადგილი გამოვიცვალე, გოგონას გვერდით მივუჯექი და ვნებით დაყურსულ ტანზე ათროლოებული ხელი მოვხვიე. ირინას დაბინდულს თვალებში კმაყოფილების ნაპერწკლებით ანთებული მადლიერი ღიმილი შევნიშნე, რამაც ჩემი მოქმედება უფრო ბუნებრივი თუ აუცილებელი მაჩვენა და ერთხელ კიდევ დამარწმუნა, რომ ქალის დაპყრობა ხელებიდან იწყება და, როცა იგი ვაჟს თავის ხელებს ანებებს, ამით გულსაც სთავაზობს.

წვიმა კარგა ხნის გადაღებული იყო, როცა ფიროსმანის ქუჩით ირინას შინ მივაცილებდი. გვიან იყო. ქალაქის სახურავებზე მძიმედ ჩამოწოლილიყო ნაშუალამევის სიბნელე. გაფანტული ღრუბლებიდან მთვარე იჭვრიტებოდა, ახლად პირნაბან და მკერდდაწურულ ციდან ხანგამომვებით ცვიოდა დაგვიანებული და წვირლწვირილი წვეთები. ჰაერი ახალი გაზაფხულის მათრობელა სურნელებით გაყლენთილიყო და ხუდადოვის ტყიდან ჩამოქროლილი ნიავიც მსუბუქად გველამუნებოდა სახეზე.

— მე თქვენ ზედმეტად დაგიახლოვდით, — დაიწყო ირინამ. იგი მძიმედ მყვარდნობოდა მკლავზე და ცდილობდა სერიოზული ყოფილიყო.

— ვერასოდეს ვაპატიებ ამას ჩემს თავს, ვერასოდეს. მე დღემდე ვასეირნებაც ვერ გამებედნა მარტოს ვაჟთან, თქვენ კი სრულიად უცნობმა... ვინ იცის, რა შეხედულებისა ხართ ეხლა ჩემზე...

რა მეთქვა იმ სასიამოვნო თავდავიწყებაში, რომელმაც ასე უცებ შეგვიპყრო. ვაგონში შეფარებული მე ვერაფერს ვხედავდი სამწუხაროს, გარდა იმისა, რომ იგი არ იყო სრული, რადგან უმძაფრეს ადტყინების წუთებშიც არ გადალახულა უცოდველობის საზღვრები.

— სასეირნო ამინდია, — ვსთქვი მე.

ირინა შეჩქვიფდა — იგი არ ელოდა საუბრის ასეთს. შებრუნებას.

— ვითომ? — იკითხა ცალკებად მან და გულგაღელილ ცასაც ცალი თვალით გახედა.

— რა თქმა უნდა! თითქოს თბილა კიდეც.

— მხოლოდ ტალახი არ უნდა იყვეს, — სთქვა ირინამ და ქვაფენილის ოღრო-ხოღროებში ჩამდაგრს შლამს და პატარა გუბეებს, რომლებიც ელექტროს შუქზე ლაპლაპებდნენ თვალის მომჭრელად — შემკრთალი ხედვა გააყოლა.

— ფრთხილად უნდა იაროთ — ვუთხარი ირინას და ტალახიანი გუბის გვერდის ასაქცევად მარჯვნივ გადავუხვიე.

— ასე!

— აქ ჰო! კიდეც შეიძლება გადარჩე. ქვაფენილი შედარებით სუფთაა. მაგრამ ჩვენს ქუჩაზე... იქ ისეთი ტალახი იცის, ისეთი, რომ... მშვიდობით ტუფლებო, — უსასროლ ღიმილით სთქვა ირინამ და უნებურად ფეხსაცმელებზე დაიხედა.

ეს იყო მშვენიერი პატარა ტუფლები — კრემისფერი და გვერდზე გადასაბნევი...

— ძალიან გენანებათ? — ვკითხე გოგონას — უთუოდ ძვირფასიანია...

— ოჰ! მაგიტომ არა — სთქვა ირინამ და სახეზე სიწითლემ გადაჰკრა — დედაჩემისაა. მაღალქუსლებიანი. სულ ეხლახან უყიდა მამაჩემმა. არც კი უხმარია — საზაფხულო კაბის შეკერვას უცდიდა. მე კი... ეჰ! ნამალავად მინც არ ჩამეცვა.

— ნამალავად? — გამიკვირდა მე, — როგორ თუ ნამალავად?

— ისე, — სთქვა ირინამ და თავის ნაეშმაკარით კმაყოფილი ბავშვის დიმილმა წამით გაიელვა მის სახეზე, — ჰო, ნამალავად. ან კი ვისთვის მეთქვა. ვიცოდი გამიწყებოდნენ. რა დროს შენი მაღალი ქუსლებია ათწლედიც არ დაგიმთავრებიაო. ჯერ უნდა სწავლას მორჩე და მერე თუნდ თერთმეტ ნომერზე დაც შედექიო. მე კი... ამოდენა ქალი ვარ... რახანია, დედაჩემს სიმადლეშო გავესწარი და მაღალქუსლიანი ტუფლები კი ჯერ ერთხელაც არ მღირსებია... მაგრამ თქვენ მგონი სულაც არ გაინტერესებთ ეს.

— რატომ? ეს ძალიანაც საინტერესოა.

— ჰოო?

— რასაკვირველია! შემდეგ?

— შემდეგ არაფერი. დღეს საღამოს ამხანაგთან ვიყავი დაბატიყებული. დღეობა ჰქონდა. ვიცოდი ჩვენი ჯგუფელები ყველანი იქ დამხვდებოდნენ გამოპრანჭულები. გული მწყდებოდა. ტუფლები მაღალქუსლებიანი, ლამაზი ტუფლები მოსვენებას არ მაძლევდნენ. რა მექნა. გული არ მიშვებდა. ვაი თუ გამიგონ მეთქი. ვყოყმანობდი. ბოლოს მინც წამძლია სულმა. თუმც რა ჩემი ბრალია, ყველაფერი განგებისად მიწყობდა ხელს. დედაჩემი მეზობელთან გასულიყო. მამას ეჩინა. ჩემი და კი მეორე ოთახში აჯახირებდა როიალს. არ ჩამეცვა? სურვილი მომკლავდა.

ამ ლაპარაკში, რომელიც მე უფრო მაინტერესებდა, ვიდრე ირინას ეგონა, ჩვენ შეუშინველად გავცილდით ბნელ ხილს. მერე მხარმარჯვნივ შევუხვიეთ, ვიწრო შესახვევის გავლით უცნობი ქუჩა გადავსჭერით და, როცა ცოტა ხნის შემდეგ ერთხელ კიდეც ჩავუხვიეთ, მე უკვე აღარ ვიცოდი სად ვიყავით.

— აი ჩვენი ქუჩაც! — სთქვა ირინამ და ჩაბნელებულ შესახვევზე მიმითითა.

— ახლო ყოფილხართ! — ვუთხარი ირინას.

— ახლო? ახლო არა, ვინ იცის თავბედს იწყევლით, ამ სიშორეზე რომ

გიხდებათ ჩემი გაცილება, — გამეხუმრა ირინა და ახლადყვავილებული აკაციის ქვეშ ნაბიჯს მოუკლო. აქ წვიმას დაუზოგავად ჩამოეყარა ტკბილ ბუტკოიანი თეთრი ყვავილები და უწესრიგოდ მიმოფანტა სველს ქვაფენილზე.

— თქვენ ახლა შეგიძლიათ დაბრუნდეთ, — მითხრა ირინამ და ჯამოსამშვიდობებლად ხელი გამომიწოდა.

— მაგრამ თქვენი სახლი ხომ ჯერ შორსაა, ბარემ მიგაცილებდით.

— არა, — გადაჭრით მითხრა ირინამ — გმადლობთ. რა საჭიროა, ორ წუთში შინ ვიქნები. არ მემშვიდობებით? ხელი დამეღალა, ნახვამდის!

უნებურად ჩამოვართვი ხელი. გამომშვიდობებისაირი წავიბუტბუტე რაღაც და როცა ირინა შებრუნდა, ზურგი შემაქცია და მსუბუქის ნაბიჯით ჩაბნელებულს შესახვევისაკენ გაემართა — ქურციკის ნაბიჯების მწყობრმა ხმინობამ მთელი ქუჩის სიგრძეზე გადაბზარა ღამის სიჩუმე და ხმა ყოველ მისი ნაბიჯისა გაურკვეველს მწუხარებად მხედებოდა გულზე. მე ვერ გამეგო ამდენად რატომ მენანებოდა განშორება ერთი საათის ნაცნობთან და აკაციის ხეზე ზურგით მიყრდნობილი ხარბად ვაყოლებდა თვალს ღამის სიშავეში მცურავ თეთრ სილუეტს, რომელიც სწრაფად უახლოვდებოდა ბნელს შესახვევს და მხოლოდ მაშინ, როცა იგი სულ გაუჩინარდა ხედვიდან, მე გამახსენდა, რომ ჩვენ შეტად ვერ შევხვდებოდით ერთმანეთს, რადგან გაუმართლებელი დაუდევრობის წყალობით დამვიწყნოდა ირინასთვის პაემანი დამენიშნა და არც მისი გვარი და მისამართი ვიცოდი.

დაშამათებული ვბრუნდებოდი შინ. ფეხები უკან მრჩებოდა გულნაკლულს. ვწუხდი. მიუტევებელს უგერგილობად მიმაჩნდა ჩემი დაუდევრობა, რომელმაც სათუოდ მოსალოდნელ შემთხვევამდე გადასდო ჩვენი შეხვედრა. უხალისოდ მიგსდევდი სველს ქვაფენილს და ხშირი საყვედურებით ვავსებდი ჩემსავე თავს.

მაგრამ ჩემი მწუხარება ხანმოკლე აღმოჩნდა. შემთხვევამ არ ინება გულდაწყვეტილი დავეტოვებო ამ ღამეს და როცა მოთენთილს ნაბიჯებზე დანდობილი ელექტრონის ბოძთან შეეჩერდი და მალღით ელნათურიდან მოფრქვეულს სინათლეზე პაპიროსს მოუუკიდე, ხელზე, რომელშიაც ასანთის კოლოფი მეჭირა ირინასეული ბეჭედი შეენიშნე.

სიხარულის თრთოლვამ ამიტანა. ბეჭდის დაბრუნება საჭირო იყო მაშინვე და მეც მშვენიერი შესაძლებლობა მომეცა დაუყონებლივ მენახა მისი პატარონი. საჩქაროდ შევბრუნდი, თითქმის სირბილით გავეშურე ბნელი ქუჩისაკენ, სადაც ირინამ შეუხვია. წახალისებულ სურვილით შეპყრობილი, აუცილებლად დავსწეოდი გოგონას, დაურიდებლად მივტოპავდი პატარა გუბებში, რომლებიც თანდათან ხშირდებოდა. ბოლოს შესახვევიც გამოჩნდა, იგი დაღმართით იწყებოდა. აქ ქვაფენილი სუფთა იყო, მეც დაუბრკოლებლივ ჩავათავე იგი. უფრო ქვევით, დაღმართი ვაკეში რომ გადადიოდა, მთელი ქუჩა შლამნარევს ტალახს დაეფარა და სიარულიც უფრო და უფრო გამიძნელდა. ამ აჩქარებაში მე შეუმიხნევლად წამოვეწიე ირინას, რომლის თეთრი სილუეტი ბუნდოვანად მოჩანდა ღამის სიშავეში. ნაბიჯს ვუმატებდი. ცოტაც და მე ხმის აუმაღლებლად ვავაგონებდი მას, ძახილს რომ ამ ღამეს უცნაური სურპრიზი არ შეემზადებია ჩემთვის. ჩემგან ცოტა მოშორებით მაღალი შენობის ოდნავანათებულს შესავალთან შეჩერდა თეთრკაბიანი ქალი. ცალი ხელით ზარს რეკდა, მეორეთი კი ტუფლები ეჭირა. იგი მთელი ქუსლით დაბალი მოჩანდა.

ბ ე ბ ი ა

როცა თადარიგს იჭერს ბებია,
სიდარბაისლე დაჰკრავს კახური,
ლურჯი სუფრაც არ დავიწყებია
მზითვის ზანდუკში გადანახული.

მიწონებს სწრაფად დავაუკაცებს,
სწუხს: ვერა ვხედებით ხშირად მე და შენ.
რა ვუთხრა იმ ღმერთს, შეიღს რომ მტაცებდა...
ენახე ერთი ჯაწყალ დედაშენს.

ბებიაჩემო, თუმც ვარ ვაჟკაცი,
თუმც გმირნი მყავდნენ მამაპაპანი,
მო, თავს ჩაგიღებ მაგ თბილ კალთაში
და ერთი ტკბილად მითხარ ზღაპარი.

მზეთუნახავი ქალი თვალშავა
მითხარ ვით შეხვდა ჭაბუქს თავიდან;
ქალმა ნაწნავი როგორ ჩაშალა
და ვაჟი კოშკში როგორ ავიდა.

ბებია, შენთან ყველაზე წმინდა
ჩემი ბავშვობის წლები მეგულვის.
ისევ მოგპარო, ო როგორ მინდა
ჩურჩხელა თეთრად ჩაშაქრებული.

ნუ გაიკვირვებ... თუმც ვარ ვაჟკაცი,
თუმც გმირნი მყავდნენ მამაპაპანი,
მო, თავს ჩაგიღებ მაგ თბილ კალთაში
და ერთი ტკბილად მითხარ ზღაპარი.

სამი ლექსი

ახალი მთვარე

შებინდებისას აივნიდან გავხედე ტფილისს;
ცისა და მტკვარის ვარსკვლავები ერთუროს კოცნიდენ.
ყელზე ჩურჩულით მომეხვია ნიაფი თბილი,
სალამონისას საალერსოდ ტრფობადმოცლილი.
ბელადის მთიდან ოქროსფერი გამოჩნდა მთვარე,
წარმტაცი იყო ცის ტატნობზე მთვარე ანკარა.
ჯერ მის გარშემო მოციმციმე მნათობნი ვთვალე,
შემდეგ უეცრად მოგონებამ ამაკანკალა.
მინდა გავიგო — რა ხნისაა მთვარე ახალი.
გაიტალკვესა წინ ბავშვობამ, როცა პატარას
სარკით მითვლია დღე მთვარისა, სახეზე ხალით
და ამ წუთებმა იმ დღეებთან ჩამომატარა.
ავიღე სარკე, შუბლის ქვემოლ ამოვიფარე,
შევატრიალე და თვალებით ცა გადავსერე.
შემდეგ ღიმილით წავიკითხე სამი დღის მთვარე,
როგორც რუკაზე წარწერილი СССР.

გუზინდელი ლექსი

მთხოვე, მოგართვი ჩემი ლექსები,
ჩემი გულის და ყრმობის მსახველი.
ერთხელ მათ თვალით მოეალერსე
და თავდახრილი უხზოდ წახველი.
წახველ, წაიღე გულის ნაფლეთი.
აღბათ, ოთახში ყოფნა არჩიე.
მე აქ დამტოვე აღმოსავლეთით
და შენზე ფიქრი შემომჩვიე.
შემომჩვიე შენზე ოცნება,
დამამახსოვრე შუბლი და თემები.
ნეტავ მაგ ბაგეთი თუ იკოცნება
ახლა ის ლექსი და ის რითმები.

მზობლიურ სოფელში

მთელი დღე მარტო ვიარე, იქ სადაც ვიშვი ვიზარდე.
გულს არ ფარავდა იარა, კურკურად მიველ, ვივარდე.
ვინ გამიბედავს ურჩობას, მე რომ სამშობლო მიყვარდეს.

მიყვარდეს მე ის მიდამო და იმ ჩანჩქერის დინება,
რომელმაც ძუძუ მაწოვა, ჩემი გამოზრდა ინება.
ბუღბუღად მზღის და მამღერებს მე მისი აღორძინება.

ჩემი ბავშვობის დღეები ურჩი იყო თუ ალება,
ამ ხეივნებში ჩამქრალი, ჩურჩულებს, აქ იმალება.
იმ მთიდან ბევრჯერ მინახავს მზის სხივთა არიურაყება.

ჰო და, ძმობილო, აქ მოველ, იქა ვარ, სადაც ვიზარე.
აღარ მხედებიან მგზავრები ნადვლიანი და მწუხარე.
ყანიდან ისმის ყანური, ვაჟკაცური და მქუხარე.

მუნაგაჭრილუი

მდინარე კაპარჭინის ნაპირას ჩამწკრივებულ ტანმალალ მუხისა და თხემლის ხეებს გარს უვლიდა ზღვაური, ძალუმად ღუნავდა ღონიერ ტოტებს.

მე და ჩემი ამხანაგი ვასო დემანია ჩავსხედით ბაიდაში, თოფები და ვაზნები შიგ ჩავალავეთ, კაპარჭინიდან შევიჭერით პალიასტომის ტბაში და სანადიროდ გავემგზავრეთ.

როცა მუნაგაჭრილს მივუახლოვდით, ფეხმოტეხილი ყანჩა გადაგვიფრინდა; ნისკარტით გველი მიჰქონდა.

ნაპირები თანდათან უახლოვდებოდნენ ერთმანეთს, ძლივს მივცურავდით.

ბაიდიდან გადმოვედით. ვასომ ეწერში დამალა ნიჩბები.

თხემლის ხეებზე აჭა-იქ შერჩენილი მზისფერი ფოთლები ქარის ხელში ფართქალობდნენ ანკესით დაჭერილ ოქროს თევზებივით.

ახლადმოჭრილი სიმინდის ჩალა ვილაცას ბლომად ჩამოეწყო თხემლის ხეზე. გაყვითლებულ ჩალას სწეწავდა ქარი და ძირს ჰყრიდა. ხესთან ატუზული ზაქი ჰაერში იჭერდა ჩალის ღერებს, ზანტად ღეჭავდა და დროგამოშვებით ზევით იყურებოდა: ქარმა იქნებ კიდეც ჩამოაგდოსო.

მზე ეჭიდებოდა მუხის ტოტებს, თრთოლვით ეშვებოდა ზღვაში.

შორით მოცურავდნენ ღრუბლები, ცის დასავალი შავდებოდა თანდათან.

ზღვაური იზრდებოდა, გააფთრებული სტყენითა და ღმუილით ეგებებოდა ღამეს.

დიდხანს ვიდექი, მაგრამ იხვისათვის არ მომიკრავს თვალი.

— წავიდეთ, იხვი არ მოდის, წვიმასაც იწყებს, — გადმომძახა ვასომ. — გალმა აღარ გინდა გადასვლა? ხომ გესმის როგორ ბლავის პალიასტომი!

ბრუნენტის წამოსასხამზე, ჩექმებზე აწკაპუნდნენ წვიმის წვეთები.

— წამომყევი, — მითხრა მან, — აჭ ახლო მგონი მეჯოგეები ცხოვრობენ.

მცირე ხანს ვიარეთ ეწერსა და ტყეში. ლაქაშით გადახურულ ქოხის ღია კარს მივადექით. მიწურ იატაკზე ტკიცინებდა აღმოდებული კობიტი. მხარბეჭვანიერი მალალი მოხუცი ფეხზე იდგა, შამფურზე წამოცმულ ბატს სწვავდა და ყალიონს აბოღებდა, ხოლო მეორე — თმაბურძენილი, დაბალი ტანის წვერ-შევერცხლილი კაცი კუნძზე იჯდა და ხელებს ითბობდა.

— შემოდით, შვილებო, დასველდებით! — შეგვიპატიჟეს.

მივესალმეთ.

— დღეს, თუ გაისვლება გალმა? — ვასომ თავაზიანად მიმართა მხარბეჭვანიერ მოხუცს.

მან ნისლისფერ წვერზე მოიკიდა ხელი.

— თავს რისთვის ილუპავთ, შვილებო? ამაღამ ჭინკა ვერ გადავა პალიას-ტომზე. აქ მოისვენეთ.

წამოსასხამები დავაგეთ იატაკზე და მივწეკით.

სახურავში ჩამოდიოდა წვიმის წვეთები, ლაქაშის ლერებს მიჰყვებოდნენ, მაღლწევდნენ ბოლომდე, აივებოდნენ, რაგინდრაფერად ბრჭყვიალებდნენ აგიზგიზებულ ცეცხლის შუქში და იატაკზე ცვიოდნენ. წვიმის წვეთი რამდენჯერმე ჩავარდა მეჯვრის ყალიონში. მოსწია მოხუცმა ყალიონს და გაბრაზდა. თუთუნი არ იწოდა. შეიგინა, ზევით აიხედა და ადგილი შეინაცვლა.

მარჯვენა ფრთის ბოლოს ბატს შერჩენოდა ბუმბლი. როცა მეჯვრე აუჩქარებდა შამფურის ტრიალს, თეთრი ბუმბლი წრეს ხაზავდა თავის გარშემო.

„ხვალ ჭარხანაში უჩვენოდ ხომ შეფერხდება მუშაობა. მე შემანქანე ვარ, ვასო კი საამქროს გამგე“. — ვფიქრობდი და ვწუხდი. — „აი, მესამედ დაიგუგუნა საყვირმა. ხარატები, მჭედლები, ლითონის ჩამომსხმელები თავიანთ ადგილას დგანან. სდუმან დაზგები და ქურები. შუახნის ოსტატი — ალექსანდრე ხარიოვი — გინებით გარბის სამანქანო განყოფილებისაკენ, მაგრამ იქ ვერავის ხედავს. ყოველმხრიდან მოისმის: „ვცდებით, რაშია საქმე“. ყვირის; ღირეჭტორი და იმუჭრება“.

წამოვდექე. წამოიწია ჩემმა ამხანაგმაც.

— არც შენ გძინავს, ვასო?

— თუ ძმა ხარ, წავიდეთ. ქარხანაზე ფიქრმა ლამის გამაგიჟოს.

მეჯვრეები ბერს გვთხოვდნენ: ნუ წაზვალთ, პალიასტომი დაგამარცხებთო. გამოვემშვიდობეთ. ტბაში შევცურდით. განრისხებული ზვირთები ყაყა-ნებდნენ წვიმაში და ქარში.

ხანგამოშვებით შუქურა აფრქვევდა წითელ, თეთრ და მწვანე შუქს.

პალიასტომის ტბა ღელვის დროს წყლით სავსე ადულებულ ქვაბსა ჰგავს: ქოთქოთებს, შხრიალებს, ბუყბუყებს.

ფრთხილად ვუსვამდით ნიჩბებს.

ბაიდა ყირაზე დგებოდა.

გალმა გასვლის იმედი დაგვეკარგა. ველოდით: საცაა ზვირთები კისერში ჩაგვავლებენ სველ, ღონიერ, შავ თათებს, ბაიდიდან გადაგვათრევენ და ნაკუწ-ნაკუწად გვაქცევენ-მეთქი.

უზარმაზარი თევზის მაგვარი რალაც შევნიშნე ტალღაზე, აიწია; თითქო ჩვენსკენ აპირებსო გადმოხტომას და გაუჩინარდა. სუნთქვა შემეკრა, წუთით ნიჩბები ჰაერში გავაჩერე.

შუქურას მწვანე შუქში ისევ გამოჩნდა ზვირთებზე გაწოლილი თევზი. ავი-მწვანე თვალებით შემომხედა, გაანჩხლებული კრუხის ფრთებივით გაშალა ლაყუჩები და შუქურას შუქთან ერთად გაჰქრა.

მარჯვენა ნიჩაბი წყალს დავაცილე. ბაიდა შემოტრიალდა. ტალღა ზურგში მეცა და გამწუწა.

თევზისაკენ აღარ გამიხედნია. შპანგოუეტებს ფეხები მაგრად მივაბჯინეთ და ნიჩბებს მძლავრად დავაწეკი.

როცა შუქურამ ისროლა თეთრი შუქი, გულმა ველარ მომითმინა და შუქს თევზისაკენ თვალი გვაყაოლე. დავმშვიდდი, თანაც შემრცხვა; ტალღებზე მორი გორაობდა.

და უცებ მეწყინა, რომ თევზის ნაცვლად მორი თამაშობდა ტბაზე. მინდოდა, რომ მორი თევზად ქცეულიყო და შეგვბრძოლებოდა. ჩემს გულში:

წამოიშალნენ წინაპრები, ტალღას რომ უყურებდნენ როგორც ცოცხალ არსებას. თმებგაწეწილნი, წვერ-მოშვებულნი, თვალებანთებულნი საჩვენებელი თითის სიგრძე ფრჩხილებიან ხელებს შიშველ მკერდზე იცემდნენ და ღვეღვებდნენ. ბაიდისაკენ ზვირთი რომ გამოქანდებოდა შავი მკერდით, მესურდა გამეშალა მკლავები და ღმუილით ვცემოდი მას.

თავჩალუნული ვასო საჭეს მართავდა.

მახარებდა მკლავებზედ კუნთების მოძრაობა, მახარებდა ისიც, რომ ნიჩბები და ბაიდა ჩემს სურვილს ემორჩილებოდა. მე დავაპირე სიმღერა და იმ დროს რაღაცამ მძლავრად შემოანგრია ბაიდის მარჯვენა გვერდი და გადაგვებრუნა. წყლიდან ამოვყავი თავი. თოფი ჩამომივარდა მხრიდან და მკლავზე დამეკიდა. ჩექმები წყლით ამევესო, ცურვას მიშლიდა. ხუთი მორისაგან შეკრული ტივი ჩემს წინ ირყეოდა და ტლაშუნობდა. ზედ ვიღაც მიხობხავდა. ტივზე ავცოცდი.

ჩვენსგარშემო გულმოსული ზვირთები აქლემებივით იფურთხებოდნენ.

ვასო მოფორთხდა ჩემთან, ტუჩები ყურზე შემახო და ჩამძახა: როგორ გამეხარდა, რომ დაგინახე. თოფი დაგეკარგე, მაგრამ ჯანდაბას. შენზე ვდარდობდი. გესმის? ქარი კლებულობს, ჩქარა ნაპირზე ვიქნებით.

მორებს შორის ამორბოდნენ წყლის შხეფები, ზურგზე და მკერდზე გვესხმოდნენ. წურწურით გვდიოდა წყალი. ეწერში მოკიაფე ნათელს მოვკარი. თვალი, როცა ტივი დასკდა ნაპირს და ზევით შეგვაგდო. ჯერ უზომოდ გამეხარდა და მერე ჩგრებივით ჩამომეკიდა მკლავები. „ეს ხომ მეჯოგეების კარავია“. — ფიქრობდი და არ ვინძრეოდი.

ვასო გადავიდა ტივიდან, გაიხადა ჩექმები, წამოაპირქვევა და გადმოსახა წყალი. მან თვალი მოჰკრა შუქს, ხელიდან გაუვარდა ჩექმა, ჩემსკენ მოიხედა და მკითხა: სადა ვართ?

— მეჯოგეების ხუხულას ხომ ზედავ... ველარ მიხვდი სადაცა ვართ...

— ფუი... შენი... მამ ტყუილად ვიწვალეთ?

— ისევ მეჯოგეებს ვესტუმროთ, ტანისამოსი გავიშროთ და ფეხით მოვუსვით. მეტი გამოსავალი არ არის.

ქოხში ახალგაზრდა, პირხმელი მონადირე ხორცსა და პურს შეექცეოდა. კუთხეში ეღვარებდა ორლულიანი თოფი. წითელყურიან სეტერს ცეცხლისაკენ წაეყო ცხვირი და ეძინა. მე და ვასომ ერთმანეთს გადავხედეთ გაკვირვებით. „მეჯოგეები სადღა არიან ნეტავი?“ — გამიბრინა ფიქმა და მისალმებისთანავე ეთხოვე მონადირეს:

— არ შეიძლება გაღმა გაგვიყვანოთ? აი, გუშინ ფოთიდან წამოვევლით მუხაგაჭრილში და აქ ჩავრჩით. ბაიდა დაგველუპა. ამ უკუნ ღამეში ვერ გავიკვლიეთ გზა, ბევრი ვიყიალეთ და ისევ მუხაგაჭრილში მოვსულვართ თურმე. ხვალ სამუშაოდ რომ არ გავიდეთ, თავი რად გვინდა ცოცხალი.

მონადირე გამოვიდა ქოხიდან, ხუთმეტი წუთის განმავლობაში გვატარა ეწერში და მინდორში გაგვიყვანა.

— აი ფოთი, — სიცილით გვითხრა და ხელი გაიშვირა ჩვენგან ასი ნაბიჯით დაშორებულ ზის სახლებისაკენ, რომელთა ფანჯრებიდან მკრთალი სინათლე იშვერდა გამჭვივრვალე ოქროვან ხელებს და ქარში მოლივლივე გრეიფრუტის და მანდარინის მწიფე ნაყოფებს ეალერსებოდა.

ოიანა-ბუიანა

მეორე მოქმედება

ჩავარდნილი კალოა. აქეთ-იქით ფერდობებია. ფერდობებზე ხალხი ზის ფეხმორთხმული. ზევით ფეხზე დგანან. ერთ მხარეს ბატონიშვილია თავისი ქილიფთარით, მეორე მხარეს რევაზი. ზაქარია და ოთარი ცალკე არიან. ერთ მხარეს წინა რიგში სხედან დედაკაცები, ქალები და ბავშვები, მეორე მხარეს კაცები. ჭიდაობაა. ბეგო მაწუნწარას-ძე და შავი კაცი ჭიდაობენ. იქვე ზის მედოლე ლეკი. საჭიდაოს მღერიან გლეხები. თვალსაჩინო ადგილზე დგას გაკეთებული ბერიკა. ნაბადი აქვს წამოსხმული. ამ მოქმედებაში ბერიკები ნიღაბში არიან.

ხალხი — გააშველეთ!

რევაზ — არ გააშველოთ! ჩემი ფალავანი სჯობნის.

გლეხი — თქვენი კი არა, ჩვენი სჯობნის: ორი ფალავანი გაგილახათ ბატონებს ბეგომ, შავ ფალავანსაც გაგილახავთ.

ხალხი — გააშველეთ!

რევაზ — არ გააშველოთ!

გლეხი — ჩვენ გასაფხული ვართ, გლეხები, თქვენ — ზამთარი, ბატონებო! გასაფხული გაიმარჯვებს!

ხალხი — გააშველეთ!

გააშველებენ. მედოლე ლეკი ტუშს უკრავს. ბეგო და შავი ფალავანი ერთმანეთს ხელის ჩამორთმევით ემშვიდობებიან. ბეგო ჩოხას ჩაიცვამს და ხანჯალს შემოირტყამს. შემდეგ მას რკინას მიუტანენ და მოჰლუნავს.

ხალხი — ბეგოს გაუმარჯოს! (შემოდის ქალურად ჩაცმული ბერიკა. ბეგო გამოეკიდება).

ბეგო — გოგოვ, მოიცა ცოტა ხანს.

ბერიკა — რა გინდა.

ბეგო — მინდა წამომყვე ცოლადა.

ბერიკა — არ მინდა,

ბეგო — დედინაცვალს მოგაშორებ.

ბერიკა — არ მინდა!

ბეგო — შეგინახავ ვარდისკონებრ.

ბერიკა — არ მინდა ბიჭო, არ მინდა!

ბეგო — გოგოვ, რად მილობავ გზასა?

ბერიკა — რა ვიცი?

ბეგო — რად არ ნდომობ ჩემებრ ქმარსა?

ბერიკა — რა ვიცი?

ბეგო — რისთვის მისხამ ცეცხლზე წყალსა?

ბერიკა — რა ვიცი, ბიჭო, რა ვიცი!

ბეგო — იქნებ ჩემ გარდა სხვა გინდა?

ბერიკა — არ მინდა!

ბეგო — იქნებ აზნაური გინდა?

ბერიკა — არ მინდა!

ბეგო — იქნებ მეფის შვილი გინდა?

ბერიკა — არ მინდა!

ბეგო — მას უყვარხარ, შენ არ გინდა?

ბერიკა — არ მინდა, ბიჭო, არ მინდა!

ბეგო — მაშ მომხვიე ბროლის ყელსა.

ბერიკა — არ მინდა.

ბეგო — ვაჰმე დედიჩემის ღმერთსა! (იძრობს ხანჯალს).

ბერიკა — ვაიმე დედავ, რადა ბიჭო?

ბეგო — საქმეს ვიზამ საზარელსა!

ბერიკა — რადა ბიჭო?

ბეგო — ხანჯლით გამოვიჭრი ყელსა!

ბერიკა — რადა ბიჭო?

ბეგო — ჩემს საფლავზე მოდი ზოლმე!

ბერიკა — ვაიმე დედავ, რადა ბიჭო?

ბეგო — შენთვის მკვდარი მომიგონე!

(ბეგომ ვითომ, თავი უნდა მოიკლას, ხანჯალს მიიღერებს, ჭალი დაიჭერს).

ბერიკა — ჩემო კარგო ნეფიონე.

ბეგო — გენაცვალე!

ბერიკა — ეგ მე ახლა გავიგონე.

ბეგო — გენაცვალე!

ბერიკა — მე მანანა არ გეგონო.

ბეგო — გენაცვალე!

ბერიკა — უმანკო ვარ სანთოსავით.

ბეგო — გენაცვალე!

ბერიკა — და თუ ფეშანგი არა ხარ...

ბეგო — გენაცვალე!

ბერიკა — შენთვის მინდა ჩემი თავი.

ბეგო — გენაცვალე!

გოგოვ, სიკვდილს დამიხსენი,

შენ ჩემი ხარ და მე შენი!

(გადაეხვევა ბეგო ბერიკას).

კიკო — როყოყო, დაირუხრუხე, დაირუხრუხე, ვითომ ქექა-ქუხილია. ვერა
შხედავ ცა და ქვეყანა ქორწილდებიან?!

როყოყო — რუხ-რუხ-რუხ...

კიკო — შენ კიდევ, დოყო, წვიმა მოიყვა, წვიმა.

(დოყო კოკით წყალს შემოიტანს).

როყოყო — რუხ-რუხ-რუხ...

(ხევენის დროს ბერიკას მანდილი მოეხდება და ბეგოს წინ ბერიკაცი აცხადდება).

ბეგო — დახე ჩემს ბედსა! ერთი ქალი ძლივს დავიყოლიე ამ გაზაფხულზე
სიყვარულში და ისიც ბერიკა არ გამოდგა!

რიკო — ეგ იმიტომა, რომა როყოყომ კარგად ვერ დაირუხრუხა. მაგდენ ქუხილს ჩენი ვირიც გამოუშვებდა.

როყოყო — წადით იქითა! თვითონ არა ვარგინართ და მე მაბრალეობ? განით! უნდა რქა გავიქნით და ზედ წამოცმული კვერია ძირს გადავადლო, ვნახორ საითა მხრიდან დაეცემა მიწაზე (გაიქნევს და კვერიას ჩამოიგდებინებს რქიდან) სწორედ დაეცა, სწორედ. კარგი მოსავალი გვექნება.

კიკო — წვიმა მოიყვია, დოყო: დაალბე დედამიწა. (დოყო დაასხამს როყოყოს წყალს).

როყოყო — რას სჩადით კაცო, მე რომელი დედამიწა მნახეთ. აგე რა ლაზ მახი დედა დგას. (ლამაზ გოგოს) მოდი, გოგოვ, დაგაღბო. კაი მოსავალს მოიყვან.

(თამაშობს).

ხიხო — წადი შე თავქარიანო, შენა, ჭკუა სულ ფეხებში წავსვლია. (ხელსა ჰკრავს).

როყოყო — ვაიმე დედაე!

(როყოყო ვითომ შეშინებული მოჰკურცხლავს და ისევ თავის ალაგას დადგება. უვიღბეცილით და ყიყინით ჩამოირბენენ ბერიკები ფერდობებს ყოველის მხრიდან. უწესრიგოდ აირევიან თეატროზე და შემდეგ ყველა თავის ალაგს დაიქერს. ბოლოს შემოვა ვირი).

ხიხო — აი რა ჰკვიანო ვირი გვეყავს: თვითონ დააქვს თავის ფეხით ჩენი ბარგი. ჰაცე ვირო.

ვირი — ჰა, როგორ მიეპაუნებ, მართლა ვირი ხომ არა გგონივარ?

ხიხო — მაშ-არა-და, შენ ნუ მომიკვდები, ბატონიშვილი მიგდისხარ. ჰაცე! (გაჰყავს ვირი. ბოყო და როყოყო შეხედებიან ერთმანეთს).

ბოყო — გამარჯობა როყოყო.

როყოყო — გაგიმარჯოს ბოყო.

ბოყო — სად მიხვალ, ტყეში?

როყოყო — მა რა, ღრეში?

ბოყო — რა უნდა მოიტანო, ფიჩხი?

როყოყო — მა რა, ქინქარი?

ბოყო — რა უნდა ააშენო, სახლი?

როყოყო — მა რა, საღორე?

ბოყო — შიგ უნდა დაჰდგე?

როყოყო — მა რა, ხის კენწეროზე?

ბოყო — შენი ცოლი ორსულადა ყოფილა.

როყოყო — მა მუდამ ხომ ბერწი არ იქნებოდა.

ბოყო — ორი ვაჟიშვილი ჰყოლია.

როყოყო — მა ერთი რად უნდოდა.

ბოყო — ერთი მოჰკვდომია.

როყოყო — არ იცი, დედა ორივეს ვერ გაზრდიდა?

ბოყო — მეორეც მოჰკვდომია.

როყოყო — არ იცი, ძმა ძმაზე ინაღვლებდა?

ბოყო — შენი ნიშა ხარი დაუკლავთ.

როყოყო — დედას ორი ვაჟიშვილი მოუკვდეს და ნიშა ხარი არ დაჰკლან?!

ბოყო — შენი წილი კერძი შეუწახიათ.

როყოყო — ჩემი ნიშა ხარი დაჰკლან და ჩემი წილი კერძი არ შემინახონ?!

ბოყო — შენი წილი კერძი კატას შეუჭამია.

როყოყო — მა რა, კატას ჰამა არ უნდოდა?

ბოყო — კატას ახრჩობენ.

როყოყო — მა რა კეთილს დააყრიდნენ.

ბოყო — განა მართლა ახრჩობენ.

როყოყო — მა ი შენი ერთი კერძის გულისათვის დაახრჩობდნენ?.. გამიშვი ერთი კაცო, რას მაყბედებ, არავინ მიმისწროს.

ბოყო — სადლა მიეჩქარები?

როყოყო — ჟანგიანი ლურსმანი დამრჩა სამჭედურში და შეშინიან არავინ წაიღოს.

ბოყო — ჰაი შე კრიჟანგო, შენა. ჟანგიანი ლურსმისთვის იმ სიშორედ წასვლა ჰლირს? (ყურში უჩურჩულებს) არ გეყურება? ის საქმე დაიწყე და გამადიდრდები.

როყოყო — რა საქმე?

ბოყო — დაიწყე ენატანიობა.

როყოყო — რას ამბობ კაცო, გამიშვი ერთი!

ბოყო — დაიცა შე სულელო, გითხრა. (დაიჭერს) ყოველდღე ბატონთან იქეიფებ, ცოლს კარგა ჩააცმევ, ფულებში იკოჭავებ და რა? გასაკეთებელი არაფერი გექნება.

როყოყო — მაშ მუქთად მომცემენ ფულსა?

ბოყო — ცოტა საქმე გექნება: დააბეზლებ ძმას, დას, დედას, მამას, შინაურსა და გარეულს... ენატანიობაზე ადვილი რა არის?!

როყოყო — რას ამბობ კაცო?! ბატონი ზომ არა ვარ, მაგის მეტი საქმე არა მქონდეს?!. გამიშვი ერთი, ჩემი ჟანგიანი ლურსმანი მირჩევნია მაგნიარ ფულსა (ხალხიდან გადმოხტება ხიხო. ხელში გუთნისმაგვარი კავი უჭირავს).

ხიხო — რად მიხდენთ კაცო ნათესებს, ჰა?

ბოყო — ნათესებს? რა ნათესებს?

ხიხო — როგორ თუ რა ნათესებს? აი აქა ჰთვისია, აი!

ბოყო — რა ჰთვისია?

ხიხო — რა ჰთვისია და ზოგიერთი ჩვენი მოურავის სისაძაგლე, როცა ამოვა, ახალ ხილად უნდა მივართვა ბატონიშვილსა. აიფხიკენით აქედან. უნდა მოვრწყა (მოუჭნევს კავსა და გარეკს. მერმე კავს ბებერ სალომესთან მოუკიდებს).

პირ. დედაკაცი — უი დამიდგეს თვალი, ბებერ სალომედან მიჰყავ კვალი.

ხიხო — აი, აი, აქედან უნდა წამოვიყვანო წყალარ მოსარწყავად.

როყოყო — რას სჩადი კაცო! ეგ წყალი სულ ამოგიხმობს ნათესებს — მლაშეა.

ხიხო — მართლა? მაშ აქედან წამოვიყვან.

მეორე დედაკაცი — უი ჰა, ლამაზ ქეთოსთან მოუკიდა გუთანნი.

ხიხო — აქედან კიდევ სულ რძე წამოვა.

(რიკო ბერიკა შემოიტანს სიმინდის ქეჩიჩს და ჩაურჭობს მიწაში. ხიხო უცბად დაინახავს ქეჩიჩს).

ჰე-ჰეი-ჰა-ჰა-ჰა-ჰა! ჯერ არ მომირწყავს, ამოდენა გაიზარდა და რომ მოვრწყავ, მაშინ რალა იქნება!.. უნდა გავთოხნო. (მღერის და ჰთოხნის)

გთოხნი და გთოხნი სიმინდო,

ტაროს დაისხამ მსხვილსაო,

ქეჩიჩით ხარებს დამიძლობ,

მჭადით კი დედამთილსაო.

(გამოჩნდება ტახი და დააკაუნებს).

კბილებს ტყუილად იღესაც,
ტყვიას შეგაჭმევ რბილსაო...

ი შეჩვენებულმა ჩემმა დედაკაცმა რად დამიგვიანა სადილი? (კიკო შემოარბენინებს ჯამით).

კიკო — აჰა, აი. შენმს დედაკაცმა შილაფლავი გაგიკეთა.

ხიხო — რას ამბობ კაცო, ჯერ ხომ არ მოვმკვდარვარ! ან თითონ რატო არ ჩამოიტანა:

კიკო — თითონ?.. თითონ გაგიჟდა.

ხიხო — რათა კაცო?

კიკო — იმიტომ, რომა, შეთქმული ცხვარი დაუკლავთ ღმერთის დაუკითხავად...

ხიხო — (სასაცილოდ დაიღრიჯება და თვითონაც გაგიჟდება)

კიკო — ერიჰაა, ესეც გაგიჟდა. ამითანა კაი საქმელი მოგიტანე და რა გაგიჟებს შე პირდაღლო... ესენი თუ გაგიჟდნენ, მე ხომ ჭკვიანი ვარ. მოდი და მე შეეჭამ ამ მშიერ კუჭზე (სჭამს).

არა, მეც რომ გავგიჟდე, ჭკვიანი ვინლა იყოს! მოიცა ღმერთო, ჯერ შეეჭამ და მერე გამაგიჟე... აჰა, შეეჭამე, მაშ მე, დავიჯერო, ეხლა გიჟი ვარ? იფ, რა გამოძეხს! თქვენ ეგრე გაგიჟდით ხოლმე, როცა კერძს მოგიტანენ! დაახრჩოს ხარი თივამა... არა, ცოტა კი რალაცა აწეულივითა ვარ თავში. ხალხო! აბა შემომხედეთ, გიჟი ხომ არა ვარ?.. არა, რაც უნდა გიჟი ვიყო, თქვენზე ჭკვიანი მაინც ვიქნები. (ხიხოს) ვაი შე ფუთხუმო შენა! ასეთი კაი საქმელი მაჭამონ და გავგიჟდე? რას მიქვიან ღმერთი, თუ მშოიან? იმან ჩემზე კაი ჭამა იცის? (ხიხო ზის და იხილება).

ხიხო — შუალამე რომ წამოვა,
დამეხვევიან ტილები,
საწყალი ხიხო ბერიკა
ვზივარ და სულ ვიხილები,
თითო აგეთი ჩამოდის,
როგორც ბეგლარას შეილები.

(შემოვარდება სიმინდში ტახი)

კიკო — ადე შე ჯიშვასაწყვეტო, რას იხილები. შენი სიმინდი ტახს წაუხდენია.

ხიხო — ტახს წაუხდენიაო? მომეცით აქ ჩემი თოფი (წამოხტება და აიღებს ხელში მზესუჭვრიტას ძირს) აბა შემომხედე, მგონი ჭკვაზე ვარ, არა?

კიკო — შენ რომ ჭკვაზე იყო, იმისთანა გემრიელ შილაფლავს მე შემაჭმევდი? (ტახი დააკაბუნებს).

ხიხო — დახე ამ სატილოს, როგორ იწევს სიმინდში. მაგან არ იცის, რომ ეს თოფი გატენილი მაქვს.

კიკო — თოფი, შენ ნუ მომიკვდები, ალი-ყულიხანის ნაქონი იქნება.

ხიხო — (სინჯავს მზესუჭვრიტას ძირს) თხუთმეტი თავი მზესუჭვრიტა ება ამ ოხერსა; იგრე გავარდება, როგორც მესი.

კიკო — ფრთხილად! რატო ისე წარა-მარა ატრიალებ, არ გაგივარდეს. მევეცალო, თორემ ცოტა შერეკილია და მე არ დამცეს.

(სიცილით გადის, ტახი კბილების კაბუნით უახლოვდება სიმინდს. ხიხო დაიქნევს მზესუჭვრიტას ძირს, რომელიც ნაცრით არის გატენილი და გაამტვერებს; ტახი დაეცემა).

ხიხო — მოვკალ! იჰ, რა ტახი გავმზლართე. რა მწვადებს დავატრიალებ!..

მოდის და ნურავის გავაგებინებ: გავათრევ და მარტო ჩემი ოჯახისთვის მოვიხმარ. (დინგიდან გასწევს და ტყავი წასძვრება კაცს) უჰ, რა მიქნია ეს! ღორის ტყავში შემძვრალი მეზობელი მომიკლავს... მიშველეთ ძმებო, დავიღუპე! (შემოცვივნიან ბერიკები) ეს რა მომივიდა კაცო, ეს რა მომივიდა!

კიკო — რაღა რა მოგივიდა: კიდევ კარგი, დროზე გავცალე, თორემ მე მამარტყამდი მა თოფს. სხვა გზა არ არის, უნდა ვიტიროთ.

კუბოს მაგივრად გეჯას შემოიტანენ, იმაში ჩაასვენებენ. ოთხი ბერიკა დაჯდება კუბოსთან და ტირიან. ტირილს აჯავრებენ იქვე მყოფ სოფლელ მატირალ დედაკაცებს.

ხიხო — შეილო, შეილო, შეილო. რა კარგი იორღა იცოდი შეილოო...

დედაკაცი ხალხიდან — (თავის ამქრებს) დამიდგეს თვალი! ჩვენ გვაჯავრებენ ქა, სოფლის მოტირალ დედაკაცებს.

კიკო — შეილო, შეილო, შეილო! ქათმების პარვა გიყვარდა და მეზობლებს აღარა შეარჩინე რა... (გაიპარება ერთი ახალგაზრდა ხალხიდან).

პირველი დედაკაცი — უი, ქაა, მე მაჯავრებენ ეს დასახარაკეები.

ხიხო — შეილო, შეილო, შეილო! პოსტოლინაანთ ქვრივს რომ გადაჰპაროდი, გამოგდგომოდნენ და ძეძვები შინ მოიტანე... (გაიპარება ერთი შუახნის კაცი ხალხიდან)

მეორე დედაკაცი — ვაი, მეხი კი დაგაყარეთ მაგ თავში! მეცა მწვდნენ.

რიკო — შეილო, შეილო, შეილო... ლობიოთი რომ გაძლებოდი, იმ ღამეს სახლში ველარავინა ვრჩებოდი... (გაიპარება ხალხიდან ხანში შესული კაცი).

მესამე დედაკაცი — დაიწვით და დაიხრაკეთ აჰა! მეც გადმომკრეს. (მოისმის შორიდან ოიანა-ბუიანას ხმა)

ხმა — წვლიილი სავაალწოოო... (ბერიკები უცბად შესწყვეტენ ტირილს).

ბერიკები — მოდის... (წამოცვივნიან ზეზე. მკვდარიც წამოხტება, გეჯას ზურგზე მოიგდებს და გარბიან)

ხალხი — მოდის. ოიანა-ბუიანა მოდის.

(ხალხი ხან აქეთ იყურება, ხან იქით, არ იციან საიდან შემოვა).

ხმა მასხარისა — წვლიილი სავაალწოოო. გვილისტები, ქვლივისტები, ყაითნები, ალშიები, წვლილ-წვლილები, მსხვილ-მსხვილები — წვლიილი სავაალწოოო... (გატეხილი ქვევრის პირიდან გამოძვრება).

ხალხი — გაუმარჯოს!

რევაზი — ოიანა-ბუიანა!

მასხარა — მაგ სახელს ნუ ამბობ, ფათელაკიანია.

რევაზი — მე სახელს არ ვამბობ: მე ვამბობ თათრულ სიტყვას: იქით-აქეთ.

მასხარა — მალთლა? იქით! აქეთ! (იქით რევაზზე მიიშვერს თითს, აქეთ — თავის თავზე).

როყოყო — ძმობილო, რა არის (აჯავრებს) „წვლიილი სავაალწოოო“.. წვრილი სავაჰრო-თქო. რა გაქვს მაგ ბოხჩაში?

მასხარა — ამ ბოხჩაში? ამ ბოხჩაში ღმელთი გწყალობდეს, ლო ბლომად მიწყვია ჩვენი ბატონებისაგან მოტყუებული ქვლივ-ობლებისა და პილველ ღამეს გამოცვეთილი პატალძლების წყველა-კლულვანი!

როყოყო — მერე, ვინ იყიდის მაგნაირ საქონელს?

მასხარა — თუ ალავენ იყიდის და ღმელთი გწყალობდეს: ისეთ ღიღებად შეეუბნო ჩვენს ბატონებსა ღამის საცვალზე, ლო ველალას დლოს გაიხსნან.

როყოყო — კარგია! მერმე? შენ ებრაელი ვაჭარი ხარ, ლენგერი?

მასხარა — არა!

(მოიხდის ლენგერის ქუდსა და შორს გადასტყორცნის, თან გააყოლებს ადლსა და ზემო ტანსაცმელს. გაჰფათრავს ბოჩჩას, საიდანაც გადმოვარდება მისი ქული და ნაბადი. დაიხურავს ქუდს, წამოისხამს ნაბადს და)

მე გახლავარ ოიანა-ბუიანა. მაგრამ მინდოდა კია, ვაჭარი ვყოფილიყავი.
როყოყო — რაღა?

მასხარა — ტყუილები ბევრი მეცოდინებოდა, დამპალ ფართალს საღ საქონელზე ძვირად გავყიდდი და ბედნიერად ვიცხოვრებდი ბატონიშვილის გვერდით. (იქ მყოფი ვაჭრები შეიშმუშნებიან).

როყოყო — სანამ მეტყოდი, გამოცნობილი მქონდა ეგ სიტყვები.

მასხარა — კარგი გამოცნობა გცოდნია. (გადმოფრინდება ხალხიდან მანანა).

მანანა — აბა, თუ კარგი გამოცნობა იცი, ერთ გამოცანას მოგახსენებ.

ხალხი — გააგდეთ, თორემ ცუდს იტყვის რასმე.

მანანა — ერთი გამოცანა, მხოლოდ ერთი! (ამბობს)

„ორსა ბროლსა და ბურთ შუა

ზის იაგუნდის ლალია“...

ხალხი — გააგდეთ! გააგდეთ! (გადმოხტება ფეშანგი).

ფეშანგი — მართალია, ბოლომდე არ ათქმევინეთ მანანას, მაგრამ მე აქედანვე გამოვიცნობ...

მასხარა — ხალხნო! თავად ფეშანგს მაშინაც სცოდნია გამოცანის გამოცნობა, როცა ბოლომდეც კი არ არის იგი ნათქვამი. მოდით და მე ერთ პატარა გამოცანას ვიტყვი თავიდან ბოლომდე. ის გამოიცნოს ფეშანგმა.

ხალხი — თქვი, თქვი.

მასხარა — ლამაზი ქალის გულ-მკერდი
ბიჭისთვის საფრთხეს ამზადებს.

ის რა კაცია ვაჟაკი,

ვერ ჰყნოსდეს იას და ვარდებს,

ცოლი გაექცეს ლამაზი,

მეძვე ქალებში ჩავარდეს.

ხმები — ფეშანგს მოარტყა!

რევაზი — შაბაშ ოიანა-ბუიანას!

მასხარა — ფეშანგი, გამოიცანი?

ფეშანგი — მაგას არ შეგარჩენ მასხარავ! შე ბენიავ! გამიშვით! (იწევს)

ბერიკები — (იჭერენ) ქურდს ქული ეწვის; ჰარიქათ წყალი!

მასხარა — მე ზომ არ მითქვამს, ფეშანგი მეთქი. თუ ნიორი არ ვიჭამია, პირი რად გიყარს? ხა-ხა-ხა-ხა-ხა.

ფეშანგი — გამიშვით! მე ვუჩვენებ მაგ ბეშტიას!

რევაზი — ფეშანგ, როგორა ჰბედავ ჩემი საყვარელი ბერიკის შეურაცყობას?!

ფეშანგი — გამიშვით!

ხიხო — ჭკვიანად თავადო, თორემ ბატონი გაგიჯავრდება.

მასხარა — დამშვიდდი თავადო! თუ ცოტას მოითმენ, შენს გასამხაროსაც ვიტყვი — ოიანა-ბუიანა! (ფეშანგი გაჰყავთ)

ბატონიშვილი — მასხარავ!

მასხარა — აქ გახლავარ ბატონიშვილო.

ბატონიშვილი — ა, ისა თქვი... ის... დამავიწყდა... აის...

მასხარა — დიახ, ბატონიშვილო, სწორედ ის უნდა მოგახსენო...

ბატონიშვი. — რაო?

მასხარა — (გაიჭიმება სათქმელად. ყველანი მოუთმენლად ელიან, რას იტყვისო. თავს გაიქნევს) ვაჰ, სიბერევე! ველარ მომიგონია. (მოიკაკება წელში. შემდეგ ისევ უცბად გასწორდება სათქმელად) მოვიგონე! „ლექსი ზანზართა მეფის შვილზე“.

ბატონიშვი. — ასეთი რამ ჯერ არ გამიგია.

მასხარა — მაშ გაიგე:

იყო ხელმწიფე ზანზარი,
მას შვილი ჰყავდა ქებული,
დღედაღამ ძილით ტყვრებოდა,
დათვივით გასუქებული.

ბატონიშვი. — (შეშფოთებული ქილიფთარს) ქილიფთარ, ჩემზე ხომ არ ამბობს?

ქილიფთარი — არა, ბატონიშვილო, ზანზართა მეფის შვილზე მოგახსენებს.

ბატონიშვილი — ჰოო?..

მასხარა — ხოლო თუ გაიღვიძებდა,
პირს დააღებდა მთქნარებით;
მის ხახა გეგონებოდათ
ბნელ ჯოჯოხეთის კარები.

ბატონიშვილი — ეგ ნაღდად მე არა ვარ.

მასხარა — შემდეგ პირისა დაბანას
ის ანდომებდა ხანს გრძელსა:
ცხრა კვერცხის გულით იბანდა
ფუნთუშა პირსა და ხელსა.

ბატონიშვი. — ვინა ქილიფთარ? (ხელგებზე იყურება) ჩემზე ხომ არ ამბობს?

ქილიფთარი — არა, ბატონიშვილო, შენ ათი კვერცხის გულით იცი ხოლმე პირის ბანა.

მასხარა — შემდეგ საქმელად სუფრის თავს
ღორივით წამოჯდებოდა:
სთქვლევდა და ჰსვლევდა უწყვეტლივ,
მაგრამა როდი ძღებოდა.

ბატონიშვი. — ქილიფთარ, ჩემზე ამბობს.

ტახი — (წინ წადგება) ჩემზე მოგახსენებს.

მასხარა — შემდეგ, ვით ვირი ნაცარში,
ღოშაკზე გაგორდებოდა
და მისი მუცლის ქუხილი
კიდიდან კიდეს სწვდებოდა.

ბატონიშვი. — (შეწუხებული) ქილიფთარ!

ქილიფთარი — შენ არა, ბატონიშვილო...

ვირი — (წარსდგება) ჩემზე ამბობს, ჩემზე, ნაცარში რომ ვიცი ხოლმე გაგორება.

მასხარა — მაღალი ღმერთის მმოსავი,
იყო მორწმუნე მეტადა:
მას სჭირდა ქრისტიანობა
ტვინის უწამლო რეტადა.

ბატონიშვილი — ეს კარგია, მე მგვანებია, მაგრამ რეტად რაღადა სჭირდა ქრისტიანობა ქილიფთარ?

ქილიფთარ — ბოლო იმას ეკუთვნის, ბატონიშვილო, ზანზართა მეფის
შვილს.

მასხარა — ხოლო, როს მოგვადგებოდა
ურდო ხალხების მყლაპავთა,
ის ყურში მახათს ირჭობდა,
ან კიდევ ბუზებს ჰყლაპავდა.

ბატონიშვილი — ეგ კი ვერაფერი შვილი ყოფილა. მე არა მგავს, არა,
ქილიფთარ?

ქილიფთარი — ? (ხალხი იცინის. დიდებულები აღშფოთებულნი არიან)

ჩურჩული — სულ ბატონიშვილზე ლაპარაკობს (შემოვარდება ხიხო).

ხიხო — ბედნიერება მეგობრებო, ბედნიერება!

მასხარა — ბედნიერება?

ხიხო — დიახ, შენს ნათლულს, მშვენიერ ლელას ჯვარი დაუწერია.

მასხარა — ვისზე, ბიჭო, ვინმე ბედოვლაზე ხომ არა?

ხიხო — თანდილას ბიჭზე.

მასხარა — ჰოო, თანდილას ბიჭი მარჯვე ბიჭია. ყოჩაღ ლელა!

ხიხო — აგე, მოდიან კიდევ მაყრიონით. (შემოდიან).

მასხარა — (მეგებება) შვილებო! შვილებო! იბედნიერეთ შვილებო! მაგ-
რამ შვილებო! (სიჩუმე) სიყვარულით გაჰყევით ერთმანეთს?

მეფე-დედოფალი — მაშა!

მასხარა — მაშ ეგ სიყვარული ცხოვრებაშიც უნდა გაამართლოთ, თორემ თუ
პირველი ღამის შემდეგ ერთმანეთს ჭამა დაუწყეთ, სიყვარულით შეკრულ
ცოლქმრობას ფასი დაეკარგება და მაჭანკლები უფრო ძვირად დაათვამენ
თავიანთ საძაგელ შრომას.

მეფე-დედოფალი — მართალია!

მასხარა — ისიც მართალია, რომ ცოლის შერთვა კუქის გადმობრუნება არ
არის — მოვალეობაა!

მეფე-დედოფალი — მართალია!

მასხარა — დიახ, მართალია სიძვე. შენ კისრად გაძევს მოვალეობა. ამ
მოვალეობას შვილებით აავსებს შენი მამაკაცობა...

სიძვე — (დარცხვენით) მართალია!..

მასხარა — მართალია და ის შვილები უნდა გაზარდოთ. მემრე ის შვილები
მარტო თქვენ არ გეკუთვნით. ისინი ჩვენიც არის — ხალხისა.

მეფე-დედოფალი — მართალია!

მასხარა — რაკი ეგ მართალია, ისიც მართალი იქნება, რომ უთქვამთ: ქალ-
სა ძალლიც არ შეჰყევსო. თუ აგრეა, ძალზე უკეთესი უნდა გაჰხდე სიძვე,
და ცოლს მოექცე თვაზით, დათმობით, სიყვარულით. ოღონდ თავზე არ
უნდა დაისვა.

მეფე — მართალია!

მასხარა — ის უფრო მართალია, რომ არც ცოლმა უნდა დაისვას ქმარი
თავზე. ქალს უფრო დიდი და ძნელი საქმე დააკისრა ბუნებამ. ქალი ხშირად
მამაკაციც არის, დედაკაციც. ჩვენ კი მხოლოდ მამაკაცები ვართ. ქალი გვიზ-
რდის მომავალ თაობას... მეუღლეები ხართ, შვილებო, და თანაბრად უნდა
გაუწიოთ ერთმანეთს უღელი, მაგრამ კამეჩებათ არ უნდა იქცეთ.

მეფე-დედოფალი — მართალია!

მასხარა — სიძვე, მზითვისათვის არ დაიწყო ვაჭრობა:

„წაიყვა ტურფა, ლამაზი,
გაზრდილი ნებიარობა,
რად გინდა ქალის მზითევი,
შინ გქონდეს ბედნიარობა“.

უთქვამს ხალხს. შენზე და ჩემზეც ჭკვიანია ხალხი. მას უნდა დავუჯეროთ.

მეფე-დედოფალი — გვჯერა!

მასხარა — მაშ ერთიც დამიჯერეთ: ქმარს — სხვა ქალთან სიამოვნებას და ცოლს — სხვა მამაკაცთან ტუნტულს თქვენი შვილები და თქვენი ოჯახი გერჩივნოთ. აქ არის თქვენი ბედნიერება და ქვეყნის სიკეთე. სხვების დევნა და გარყვნილება უსაქმურებსა და ბატონებს შეპფერის.

მეფე-დედოფალი — მართალია!

მასხარა — მართალი რომ არ იყოს, ამდენს არ ვილაპარაკებდი. კარგი ქმრის დაღუპვა შეუძლიან ცუდ ცოლს. ტყუილი ნათქვამი კი არ არის: ღმერთო, ნუ მისცემ ვაჟკაცსა ცოლსა ყბედსა და მძინარსა, ის მოჰკლავს, ის დააბერებს, ის მისცემს წყალსა მდინარსა-ო.

მაგრამ ცუდ ქმარსაც შეუძლიან კარგი ცოლის დაღუპვა. ამაზე გამოუთქვამთ ქალებს ლექსი:

დედავ, რად მიმე ვაჟკაცსა
ლოთსა, ცრუსა და უგნურსა,
ოჯახი დამიწოკა,
მე დავემგვანე მუგზურსაო.

მაგრამ ერთი რამე უნდა დაისწავლოთ: კარგ ცოლს შეუძლიან ცუდი ქმარი გააკარგოს. კარგ ქმარსაც შეუძლიან ცუდი ცოლი მოარჯულოს. მაგრამ თუ ორივენი ცუდები ხართ, შვილებო, მე ველარაფერს გიშველით.

მეფე-დედოფალი — კარგია, კარგია!

მასხარა — უფრო კარგი იქნება, თუ თქვენს სიკარგეს შემდეგშიაც გავიგებობედნიერეთ შვილებო! (ხიზო მივა ტიბუირასთან).

ხიზო — ბატონო, ეგ ყმაწვილი ფეშანგის საყმოდანა ბრძანდება და აბა ერთი ჰკითხე, ჯვარი რომ დაუწერია, ფეშანგის საჩექმე მიტანილი აქვს?

ტიბუირა — კარგია. გულს გავუხეთქავ. (მივა ჰიძე-პატარძალთან) სიძე, ჯვარი რომ დაგიწერია, ფეშანგის საჩექმე მიტანილი გაქვს?

სიძე — დიახ! მივაცეცხლე!

ტიბუირა — მაშ პირველი ღამეც იმას უნდა მიაცეცხლოს მაგ შენმა პატარძალმა!

სიძე — იქით მომშორდი, თორემ მე ვიცი მიცეცხლება ვისაც უნდა. ვინ ოხერი ხარ! რა გესაქმება! მოურავი ხარ ფეშანგისა?

ტიბუირა — დიახ, მოურავი ვარ!

სიძე — ძალიან დიდი ვინმე კი ჰგდებულხარ, შენ ნუ მომიკვდები! ჯერ ფეშანგი რა არის, იმისი მოურავი რა უნდა იყოს?!

პატარძალი — მეხი კი დაგაყარეთ ორივეს.

ტიბუირა — ფუჰ, რა ტყუილად გაველანძღვინე!

ხიზო — არ შეარჩინო ბატონო!

ტიბუირა — ვის უბედავ შენ მაგასა?

სიძე — ვისა და შენისთანა ვირსა!

ტიბუირა — შენ ჰეი! იცო რას გიზამ?

სიძე — ხელიკის ჯოგი არ დამიფრთხო.

ტიბუირა — ხელიკის ჯოგსაც დაგიფრთხოვ და ამ პატარძალსაც წაგართმევ!
(ხელს წააქვებს).

სიძე — წერას ნუ აუტანიხარ ბატონო.

ტიბუირა — წამოდი!

სიძე — დამეხსენ ბატონო, თორემ მწვადივით ავაგებ ამ ხანჯალზე.

ტიბუირა — ვისა? აზნაურსა?

სიძე — გამშორდი აქედან!

ტიბუირა მაგას კი არ შეგარჩენ (მიიწევენ ერთმანეთზე, შემოდის აბ-
დულ-მირზა).

აბდულ-მირზა — სმენა და გაგონება. მე ვარ აბდულ-მირზა, შაჰის ვეზირი.
ხანმა გამომგზავნა, შარშანდელი ხარკიო.

ყველანი — ხარკიო? (დაღონდებიან დიდებულები)

აბ-მირზა — მაგრამ ესეც დამაბარა ხანმა, თუ ხარკის გადახდა ემიმათ,
პატარძალი გამომიგზავნონო. (დიდებულებს გაეხარებათ).

მასხარა — რომელს ინებებთ ბატონებო?

ბატონიშვილი — გაუგზავნეთ პატარძალი, ხარკი ჩვენ რად უნდა გადავი-
ხადოთ!

სიძე — (გამწარებული) ოჰ, თქვენი! ყველაფერს რომ ჩვენი კისრიდან
იღებთ! როდემდის უნდა ვზიდოთ ეს დამცირება?.. ბარემ გათავდეს ყველა-
ფერი (იძრობს ხანჯალს და გაქანდება ბატონებისაკენ).

მასხარა — (წინ გადაელობება) მეტი არ მოგივიდეს! მტერ-მოყვრობასა
ეთამაშობთ მხოლოდ. (შეშფოთებულ ბატონებს) რად შეგეშინდათ ბატონე-
ბო, თქვენს გასართობად ვხუმრობთ. ხა-ხა-ხა-ხა-ხა. (იციინის).

ბერიკები — ხა-ხა-ხა-ხა-ხა!

(იციინან დიდხანს. პატარძალი მიჰყავს აბდულ-მირზას და სასიძო დაღონებული გა-
დის შიშველი ხანჯლით).

რევაზ — რას იციინით?

მასხარა — არ მოგწონთ? მაშ ვიტყვით. (ასტეხენ საშინელ ტირილს ყვე-
ლანი).

რევაზ — რა გატირებთ?

მასხარა — შაჰინშაჰი მომკვდარა.

რევაზ — მერე ეგ არის სატირელი?

მასხარა — სატირელი ეგ კი არ არის, სატირელი ის არის, რომ იქაური
შაჰინშაჰი მომკვდარა და აქაურები კი ისევა ცოცხლობენ.

(ისევე მორთავენ ტირილს)

რევაზ — გაჩუმდით!

მასხარა — აჰა, გაეჩუმდით. რას მიბრძანებ დიღო ბატონო?

რევაზი — პირობა დაგავიწყდა?

მასხარა — არა, პირობამდე ჯერ არ მივსულვარ და ეხლა მოგახსენებ
(დამშვიდდებიან).

რევაზ — თქვი მხიარული და სასიამოვნო!

ბატონიშვილი — დიახ, მხიარული და სასიამოვნო.

მასხარა — როგორ ინებებთ: არაკებით თუ გამოცანებით?

დიდებულები — როგორცა სჯობდეს.

ხალხი — გამოცანებით.

მასხარა — გამოცანებით? ძალიან კარგი. გამოცანებით.

გამოცანას მოგახსენებთ,
ბევრი არაფერია:
გლახის შრომით იკვებება,
ისევე გლახის მტერია —
ქოდალო რომ აღარ ეყო,
ქიზიყს გადმოერია, —
საქართველოს შესაქმელად
ყელიც მოუღერია...

რევაზ — ფრთხილად მასხარავ!.. ეგ დაგავალე?

მასხარა — უკაცრავად დიღო ბატონო, ძაღლის ბატკანი ვის უნახავს? ცოტა ჩემებურმა წამძლია და ვალიც არ მმართვეს შენი — რასა მთხოვ?

ხალხი — „ჩრდილები! ჩრდილები!“

მასხარა — დაჩუმდით! (სიჩუმე) ერთი უყურეთ: თითონვე იქცნენ ჩრდილებად.

ბატონიშვილი — ხა-ხა-ხა-ხა-ხა!

მასხარა — მაგრამ მალე გაქრებიან ეს ჩრდილები.

ბატონიშვილი — ვის დასცინის, ქილიფთარ?

რევაზი — გაცხარდი ქილიფთარ.

ქილიფთარი — გაცხარდე ბატონიშვილო? (ატყდება კიდევ ყაყანი: „ჩრდილები!“ „მწყრები!“)

ხალხი — მწყრები ააფრინოს.

მასხარა — მწყრები ავაფრინო? საიდან? მაინდან, თუ აქედან?

ხმები — აქედან, მაინდან.

მასხარა — (დიდებულებს) ბატონებო, აქ თქვენი ყურმოჭრილი მონები არიან და რა აფრენა შეუძლიანთ მონებს (დიდებულებს ეამებათ), ხოლო თუ მაინდან ავაფრენ მწყრებს, ვინლა დარჩება? (დიდებულებს ეწყინებათ, გლახებს ეამებათ).

ბატონიშვილი — (ჯერ გაიცინებს, მერე ქილიფთარს) ვის დასცინიან, ქილიფთარ?

ქილიფთარი — ყველას, ბატონიშვილო, გაცხარდე?

რევაზ — გაცხარდი! (თვალთ ანიშნებს ქილიფთარს, გაცხარდიო)

ბატონიშვილი — არა, ნუ გაცხარდები, რამეთუ ბენია არს ეგე და ბეშტია: ამაო არს ენითა ცემა ჰაერისა და ბაგეთა ბგერა მათი.

ქილიფთარი — მაშ დავმშვიდდე, ბატონიშვილო?

ბატონიშვილი — დამშვიდდი ქილიფთარ; როცა ვითხრა, მაშინ გაცხარდი.

მასხარა — დავაშავე რამე ბატონიშვილო?

რევაზი — დიახ, დააშავე და ძალიანაც დააშავე... მასხარავ! პირობა.

ბატონიშვილი — სულ ჩვენზე რად გვაცინებ? არა სჯობია სხვაზე გავგაცინო?

მასხარა — მაშ ნება მიბოძე, წავიდე, თორემ მეშინიან ზუმრობის ცეცხლი არა სწვდეს სიგიჟის წამალს. (მიდის).

ბატონიშვილი — მოიცა, მე ჯერ ხეირიანად არც კი გამიცინია და შენ მიდინარ?

მასხარა — (მობრუნდება) მე, მასხარა ვარ, ბენია: ბატონთა გამართობი ბერიკა. მხოლოდ გიჟებსა და სულელებს ეწყინებათ ჩემი ზუმრობა, ამიტომ ჭკვიანებში ვოხუნჯობ ხოლმე. ნება მიბოძეთ, წავიდე.

რევაზი — ჩვენ სულელებად გვთვლი?

ბატონიშვილი — ქილიფთარ, ნახე? მე უფრო ჭკვიანი გამოვდექ: არ მეწინა მაგისი ზუმრობა.

მასხარა — გეფიცებით სოლომონ ბრძენს, თქვენზე ჭკვიანი კაცი ჩემს მეტი არავინ მინახავს ჯერ ქოდალოში. ჩემზე ჭკვიანებს დავეძებ და თქვენს მეტს კი ვერავისა ეპოულობ.

ბატონიშვილი — ჩრდილები გააკეთოს ქილიფთარ.

ხმები — ჩრდილები!

მასხარა — იხილეთ!

(მუნჯად თამაშობენ, თუ გლესს როგორ აწევს მღვდელი, აზნაური, თავადი, ნოინი, მფეფ და გარშემო დამპყრობი).

ხიზო — ეგ გახლავთ ქართველი გლესი. მაგას ერთ პირ ტყავს მაშასაბლისი აძრობს, მეორეს დიამბეგი, მესამეს — მღვდელ-დიაკვანი. შემდეგ ზედ აწევს (აწვეებიან): აზნაური, თავადი, მოურავი, მფეფ და გარეშე დამპყრობი...

რევაზი — გაცხარდი ქილიფთარ!

ბატონიშვილი — ხა-ხა-ხა-ხა-ხა!

ქილიფთარ — შენ დავცინიან ბატონიშვილო. გავცხარდე?

ბატონიშვილი — მოიცა, ჯერ სულა ვნახოთ და შემდეგ გავცხარდი. ხა-ხა-ხა-ხა-ხა.

რევაზი — შეაჩერეთ!

ბატონიშვილი — არ შეაჩეროთ. (გლესი დაწვება, რაკი ვერ შეიმაგრებს და დაინგრევა ზედახორა).

ხიზო — გლესი, რა თქმა უნდა, დაწვა. მაგრამ ისევ აღგება. ვუსურვოთ, აღდგეს უმუქთანხოროდ.

(გაკეთებული ბერიკის ნაბდის ქვეშედან გამოვა რევაზის სახე. ჰივა და გლესს დააწვება, ველარ აღდგეს).

რევაზი — შეაჩერეთ!

ხიზო — ეგ არაფერი. (შემოდის მეფის სახე) ეს მამაშენია ბატონიშვილო, დიდებულთაგან დაქუცმაცებული საქართველოს შემკრები და ძალის მიმცემი მამაშენი. ეს მოურავი არც მას დააყრის ხეირს: ზურგიდან ჩასცემს ხანჯალს, როცა შაჰინშაჰის ურდოები მიადგებიან თბილისს. (რევაზის სახე ხანჯალს ჩასცემს მეფეს ზურგში).

რევაზი — ოიანა! (თან ხელს აუქნევს იქითო, ანუ გასცილი).

მასხარა — ბუიანა! ბუიანა! ჰა-ჰა-ჰა-ჰა-ჰა! ბარემ შენც ნახე, რა გემოსია დალატი!

(ბატონები მიდიან საჩქაროდ. ოიანა-ბუიანა ყინადა დგას და გამარჯვებული იცინის. ბერიკები გაკეთებულ ბერიკას მოხდიან ნაბადს, ბერიკის ქუდს, რჩება მარგილზე ჩამოგებული თივა და მარგილის წვერზე ჩამოცმული ძაღლის დაღრეპილი კენჩხა).

— ჩვენს ბერაქობას კარგი მოსავალი აქვს წრეულს.

(გაგრძელება იქნება)

კლასიური მემკვიდრეობა

ივანე ზვანაგო

მოსე

ნაწყვეთები კომედიდან

XI

როს ბანაკიდან გავიდა მინდვრად,
შეთებზე კვლავ კრთოდნენ სხივნი
მზისანი.

და სასოებით მას იზიდავდა
მეწამული გზით შორი მიზანი.
ხევებში უკვე ჩაწვა წყვილიადი,
განდენილს ბნელი ვით უხაროდეს!
და მისი გული თითქოს ტიროდა:
„არ დაებრუნდები უკან აროდეს“.

ველზე სიამით მოთამაშენი
აი მორბიან ბავშვები გუნდათ.
შემოეხვივნენ მოსეს გარშემო,
მასთან ალერსი, ბაასი უნდათ.
— „სად მიხვალ, ბაბუ! უკვე დაღამდა,
ზნელმა მოიცვა ზეცის თავანი.
შეხე როგორი მყარი და მტკიცე
აევაგეთ ციხე და გალაფანი“.

— „კარგი, განაგრძეთ ციხის შენება,
მე აღარა ვარ ბედის მჭედელი,
უნდა წავიდე და ვინახულო
სიკვდილ-სიცოცხლის საზღვრის
კედელი.“

— „ბაბუ, შეხედე, ხევში მოვკალით
დღეს მორიელი, კუდშხამიანი.
და დავიჭირეთ, იქვე, ბუჩქებში,
სამი ბაჭია, თვალნამიანი.“

— „გირჩევთ, ბავშვებო, მორიელებთან
იყოთ გაბედვით კვლავ მეომარი.
თუმცა ცოდვია, მაგრამ ყოველთვის
მათი მოსპობა საჭირო არის.
ცოდვია, რადგან მორიელიც ხომ

ქვეყნად სიცოცხლის არი მდომარი.
დამნაშავეა განა რომ კულში
აქვს მუდამ შხამი დაუნდობარი.
ახლავ კურდღლები აქ მოვიყვანეთ,
სადაც ყვავილთა თეთრი ფიფქია.
იმათი დედა ტირის. ამაზე
ნუ თუ, შეილებო, არ გიფიქრიათ.
ყველა სულდგმული უნდა გიყვარდეთ,
როგორც მზეს მარად ბრწყინვალეს
ცაზე.“

ო, სიცოცხლეზე უფრო ძვირფასი
არა რა არი დედამიწაზე“.
— „მოიცა კიდევ. ბაბუ, ნუ მიხვალ
დაჯექი ჩვენთან, გვიამბე რამე.
გვიამბე თავზე თუ რა გადაგხდა
და სიხარულით ვათიოთ ღამე.
გვიამბე შენი ყრმობის ამბავი,
ან სასწაული რამდენი ნახე.
ხორივას მაღალ იალაღებზე
ვით აძოვებდი სიმამრის ნახირს.
როგორ იხილე ბუჩქი, რომელსაც
ცეცხლი ვკიდა და არ იწვოდა.
და იმ ბუჩქიდან საიდუმლო ხმამ
ხალხის წინამძღვრად შენ მოვიწვოდა“.

— „დრო არ მაქვს ახლა, ვერას
მოგითხრობთ,

მიმეჩქარება, სხვა მაძევს ვალი.
ხომ ხედავთ, ღამე როგორ ჩამოწვა
და დაიხურა უკვე დღის თვალი.
მაგრამ მოვა დრო, ჩემო შეილებო,
როცა უეცრად, ცხოვრების გზაზე,

მოგველინებათ თქვენც ცეცხლის
ბუჩქი,
როგორც მე მაშინ ხორივას მთაზე.
ამ დაუვიწყარ წუთის მომსწრეებს
მზით შეგეცვლებათ ბნელი წყვედიანი.
და მოგიწოდებთ მგზნებარ ცეცხლიდან
თქვენც იგივე ხმა მკვეთრი, დიადი:
— „მო გაბედულათ, და მიატოვე
ყოველდღიური ზრუნვა, ჩვეული.
რადგან მე მინდა რომ გაგაგზავნო
დიდ საქმისათვის, როგორც რჩეული“.
ო, არ ჩააქროთ ის წმინდა ცეცხლი,
და როს ხმა გესმათ ალით ბურვილი,

თქვით მთელი გულით: მზად ვარ,
უფალო,
მყის ავასრულო შენი სურვილი“.
დიდხანს ფიქრობდნენ ბავშვები
უხმოთ,
გულს ჩაიმარხეს მოსესგან თქმული.
თვითონ წავიდა და შეუერთდა
უკუნეთ ღამეს როგორც შეთქმული.
დიდხანს სუფევდა ბავშვებში სევდა,
მოულოდნელად ზოგს შიშმაც გაჰკრა,
ვიდრე სავსებით იმისი ლანდი
თანდათანობით ბნელში არ გაჰკრა.

XII

— „ეჰ, მარტოობამ მომიცვა სრულად,
თითქოს ზღვისაგან ვარ დანაპყარი.
და ჩემს სულს, როგორც გაშლილ
იალქანს,
თავის ნებაზე ატარებს ქარი.
დიდხანია, ო, დიდხანი
ვიცნობ ამ სევდას, ნაპირებფართოს, —
მთელი ლიცოცხლე ვიყავი ხალხთან,
მაგრამ ვიდოდი სულ მარტოდ-მარტო.
ვით ცთომილ ვარსკვლავს,
განმარტოებით
საღდაც უფსკრულში ბოლო მეღება.
მაგრამ ხანდახან ისევ მამხნევებს
უფლის მოწყალე ხელის შეხება.
გარს სიჩუმეა. სდუმან ბაგენი,
მეც მწუხარებამ სიტყვა გამიხმო.
მხოლოდ შენ ერთო, ო, იეღოვაჰ,
ჩემივე გულის სიღრმიდან მიხმობ. —
მიტომაც გეძებს კვლავ ჩემი გული,
ჩემი ცხოვრების ნაღვლიან გზაზე.
გამესაუბრე ერთხელაც კიდევ,
როგორც ოდესღაც ხორივას მთაზე.
მე დავამთავრე ის გზა, რომელიც
მიჩვენე მამავე, გასაკვირველად,
და ერთი ვდგევარ კვლავ შენს წინაშე,
ვითარცა ვიყავ ერთი პირველად.
ორმოცი წელი ვშრომობდი დღე-ღამე

შენით მოცული, მოსილი მარად,
რომ მონებიდან შემექმნა ხალხი
შენი სურვილის მსგავსად და დარად.
ორმოცი წელი, ვით მჭედელს, მსურდა
რომ გამომეწროთ მოყვასთა გული.
და ამის ნაცვლად წავედი მათგან
ქვით ჩაქოლილი და გაკიცხული.
ეს იმდროს, იმ წუთს, როდესაც უნდა
აღთქმულ მიწაზე აგვენთო კვარი.
გულთამხილაო. შენ თუ იცოდი,
რომ იქნებოდა ბოლო ამგვარი?
ო, გულში სევდა შემომეპარა:
იქნება ცუდი გამოვდექ მწყემსი.
იქნებ, უფალო, შენი ანდერძი
ვერ შევასრულე, ვით იყო წესი.
ო, იეღოვა, ხომ გთხოვე ცრემლით:
„მე უმწუეო ვარ, ჩლუნგი და მუნჯი.
შენი სიტყვების დიდი მისია
მას დააკისრე, ვინც იყოს ბურჯი“.
და ახლა იქვმა, დაუნდობელმა,
ცივი ნესტარი გულს გამიყარა.
ყოვლად შემძლეო, მამცნე, მიოხარი,
ხარ კმაყოფილი ჩემით თუ არა!“
ასე მლოცველი ვიდოდა მოსე
გულით მწუხარე, მწირი, უდაფნო.
აქა-იქ ცაზე კრთოდნენ ვარსკვლავნი
და მღუმარებდა ვრცელი უდაბნო.

XIII

უცებ მის ახლო ატყდა ხანძარი
ღამყარებულნი, ვით გრგვინვა მესხის.

თითქოს ვიღაცა გვერდით მიდევდა,
თუმც არ ესმოდა ხმა მისი ფეხის.

შემდეგ გაისმა თანდათან, ნელა
სიტყვები, როგორც ჰისინი გველის:
— „უაზრობისგან მუდამ, ყოველთვის
კაცს მწუხარება, ტკივილი ელის.
და როცა თვითონ არ შეგიძლია
ეს მწუხარება ზილო, ატარო,
უფრო კარგია მთელი სიმძიმე
თვით ღმერთს აპკიდო, მას გაატანო.

მოსე

ეს ვინ ჩურჩულებს! იქნებ ხმიანობს
ჩემივე სულის უსაზღვრო დარდი.
ანდა დამცინის იქნებ დემონი,
რადგან დამიქენა იმედის ვარდი?

ხმა

ახლა დაეჭვდი, როგორც გეტყობა,
იმ დიდ საქმეში, შენ რომ დაიწყე,
რომელიც გწამდა ორმოცი წელი,
თუმცა ბრმად, მაგრამ თავდავიწყებით.

მოსე

ვინ ლაპარაკობს! ნეტავი ტანი
ერთბაზად ოფლით რამ დამისველა.
საშინელია? არა! თუმცა გულს
შანთივით რალაც ეხება მწველად.

ხმა

ამაყმა, ხალხი გზას ააცდინე,
დაათმობინე ფუძე ქვიანი,
რომ ევლო შენი სურვილის დარად,
ახლა კი შიში არი გვიანი.

მოსე

ო, საოცარო, ვინ ხარ, ვერ გხედავ,
ხელს არ გკრავ, ოღონდ მაჩვენე სახე.
ვგრძნობ შენი მზერა სულში იჭრება
და აფართქალებს, როგორც ჩიტს მახე.

ხმა

შენთვის, რომელსაც ერთხელ ვრცელი
ზღვა
დაგემორჩილა ვით ჯარი სარდალს,
საყურადღებო ის უნდა იყოს
რას ვლაპარაკობ, თუ ვამბობ მართალს.

მოსე

არ ამბობ მართალს. ის დიდი საქმე
არ დამიწყია, როგორც ქედმაღალს.
მხოლოდ მინდოდა ჭირს მყოფი ხალხი
დაწაფებოდა ცხოვრებას ახალს.

ხმა

ეს მიტომ, გრძნობდი მონების ძმად თავს,
გწვავდა სირცხვილის ცეცხლი ძლიერი.
და მოისურვე მათი გარდაქმნა,
რომ ყოფილიყავ თვით ბედნიერი.

მოსე

საშინელსა და შავ ჯურღმულიდან
მინდოდა ხალხი იქ ამეყვანა,
სად ვიდექ თვითონ, ნათელ მაღლობზე,
თავისუფლების იყო ქვეყანა.

ხმა

მაგრამ შემოქმედს, ვინაც ისინი
ძირს დაამკვიდრა, რათ არ მიმართე?
და ახლა, როცა დამარცხდი შარტო,
მას ევედრება — გითხრას სიმართლე?

მოსე

არა. წავასხი ახალ ქვეყნისკენ
ხალხი ტანჯული და განათელი,
როცა ბნელ სულში ხორივას ცეცხლმა
მე ჩამინერგა რწმენა ნათელი.

ხმა

ეჰ, იქნებ ცეცხლი ხორივას მთაზე
არ ანათებდა, სულაც არ ენთო.
მხოლოდ ოცნების იყო ნაყოფი
და შენი გულიც ოცნებას ენდო.
იქნებ იგი ხმა, შენ რომ გირჩია:
დასტოვოს ხალხმა ძველი სამყოფი —
ცეცხლის ბუჩქიდან როდი მოგესმა,
არამედ იყო ფიქრის ნაყოფი?
ვნება აჩლუნგებს ხომ თვალთა ხედვას,
ხოლო სურვილი — ეს ჯადო რაში —
ბადებს უცნაურ ქვეყნებს და ღმერთებს,
ვით უდაბნოში ცხელი მირაჟი.
იგი სურვილი, სულში ვით ტურა.
რომ გიკიოდა, ირწმუნე მიზნად.
შენ მხოლოდ მგონი ამან გაქცია
ხალხის წინამძღვრად და ხალხის
მისნად.

მოსე

ახ, მაგ სიტყვებით უფრო ვიგრძენი
მე მარტოობის მწარე გემონი.
ვინ ხარ ვერაგო!

ხმა

აზაზელი ვარ,
უდაბნოების შავი დემონი.

თარგმანი უკრაინულიდან რაქელენ გვეტაძისა.

კ რ ი ტ ი ა ა

პრ. ასტვაცატუროვი

სოციალური მოვივაჲი შავჩენკოს პოეზიაში

„შეეჩენკო იმსახურებს მაღალ შეფასებას, სახელ-
დობრ, როგორც პირველი და ქეშმარიტად სახალხო
პოეტი, რომელსაც არ დაუმახინჯებია სუბიექტური
დამატებებით ხალხის გრძნობა და ფიქრი“.

მაქსიმ გორკი.

ტარას შეეჩენკოს გამოსვლა სამწერლო ასპარეზზე უდრდესი მოვლენა იყო უკრაინის ხალხის ცხოვრებაში, მისი კულტურისა და საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიაში. ტარასის სახელთან მკიდროდ არის დაკავშირებული ნაციონალურ-გამანთავისუფლებელი და დემოკრატიულ-რევოლუციური იდეების აღორძინება უკრაინაში. მან დასაწყისი მისცა ფორმით ბრწყინვალე, ევროპული ხასიათისა და შინაარსით ღრმად დემოკრატიული განცდებითა და ფიქრით გამსჭვალულ პოეზიას. შეეჩენკოს სიდიადე თავიდანვე იმაში მდგონარეობდა, რომ იგი იყო სავსებით სახალხო მწერალი და მისი პოეტური სუნთქვა წარმოადგენდა უშუალო გამოძახილს უკრაინის ხალხის გულისცემისას.

ტარას შეეჩენკო დაიბადა კოლონიურ უკრაინაში, ყმა-გლეხის ოჯახში. თავისი ცხოვრების დიდი ნაწილი მან ყმობასა, პატიმრობა-გადასახლებასა, მფხვის უანდარმერიის სასტიკ დევნასა და ზედამხედველობის ქვეშ გაატარა. ამ მძიმე პირად ცხოვრებას არ შეიძლებოდა ღრმა კვალი არ დაეჩნია პოეტის განწყობილებაზე, მისი მსოფლმხედველობის გამომუშავებაზე, მით უმეტეს, რომ პირად ყოფას იგი არ უყურებდა, როგორც ინდივიდუალურ მოვლენას. თავისი ცხოვრება პოეტს უკრაინის გმირული ხალხის, ყმა-გლეხების ცხოვრების ნაწილად მიაჩნდა. იგი ნათლად ხედავდა, რომ უკრაინა და მისი მშრომელი მოსახლეობა ასევე სასტიკად და უფრო მეტად იტანჯებოდა და იცარცვებოდა თვითმპყრობელობისა და ადგილობრივი მემამულეებისაგან. ეს უშუალო ხედვა საშუალებას აძლევდა პოეტს ადვილად გაეგო სამშობლოსა და ხალხის გულისტკივილი და ზედმიწევნით გამოეხატა ის თავის პოეზიაში.

ტარას შეეჩენკო თავს სთვლიდა უკრაინის ხალხის შვილად, მისი წარსულისა და აწმყოს მემკვიდრედ. პოეტისათვის არსებობა, — ეს იყო ბრძოლა ხალხის გათავისუფლებისათვის თვითმპყრობელობისა და მებატონეების საშინელი კაბალისაგან. შეეჩენკოს მღელვარე სულს საშინლად აწუხებდა უკრაინის ეროვნულ-პოლიტიკური ჩაგვრა, გლეხთა მხცური ყვლეფა, მათი არაადამიანური უფლებები. უკრაინის ხალხის წარსული და აწმყო მის გულშეუდიდეს საბრძოლო ცეცხლის ნაპერწკლებს აჩენდა. თავისი ხალხის გმირუ-

ლი წარსული აკაჟებდა პოეტის მგზნებარე სულს და მოუწოდებდა შეუპოვარი და მამაცური ბრძოლისაკენ.

უკრაინა ჯერ კიდევ მე-13-14 საუკუნეებიდან იმყოფებოდა პოლონეთ-ლიტვის პანების უღელქვეშ, რომელთაც ყველა გლეხი საბოლოოდ ყმად გადააქციეს და სულ მცირედი დანაშაულისათვის სიკვდილით სჯიდნენ. პოლონელ პანთა სახლებთან აღმართული იყო სასხრობელები, რომლებზედაც აპყავდათ ყველა „ურჩი“ და „მოუსვენარი“. დამპყრობელები ამით არ კმაყოფილდებოდნენ, ისინი აიძულებდნენ უკრაინის ხალხს მიეღო მათი სარწმუნოება... ამ საუკუნეებიდან მოყოლებული უკრაინის გლეხობა გამუდმებით ებრძოდა დამპყრობელ პანებს, იგი თავის რიგებიდან გამოჰყოფდა ხოლმე მამაც გმირებს, ბელადებს, რომლებიც წინ უძღოდნენ ხალხს მტერთან შეუპოვარ ბრძოლაში. მაგრამ დაქსაქსული და სტიქიურად მებრძოლი აჯანყებული გლეხობა საბოლოოდ ყოველთვის მარცხდებოდა. უკრაინის ხალხის ხსნის ერთადერთი გზა იყო შეერთებოდა რუსეთს და დიდი რუსეთის მფარველობით მოეპოებინა სიმშვიდე და თავისუფლება. ეს იყო გარდაუვალი გზა. და 1648 წლის გლეხთა აჯანყების დროს, რასაც სათავეში ედგა ბოგდან ხმელნიციკი, უკრაინა შეუერთდა რუსეთს. უკრაინის გლეხობა განთავისუფლდა პანების ბატონობისაგან, მაგრამ იგი სრულიადაც არ განთავისუფლებულა საერთოდ ბატონობისაგან. პირიქით, მეფის რუსეთმა არანაკლებ მძიმე უღელი დაადგა კისერზე უკრაინის ხალხს. მეფის თვითმპყრობელობა უკრაინას უყურებდა, როგორც კოლონიას, სძარცვავდა ეკონომიურად და პოლიტიკურად, სპობდა მისი დამოუკიდებლობის ყოველგვარ ნასახს და უმზადებდა სრულ ასიმილიაციას. გლეხობას მეფისა და მეფის ჩინოვნიკებთან ერთად ყვლეფდნენ და მონობაში ამყოფებდნენ ადგილობრივი მემამულე-ფეოდალები.

ბატონყმური რეჟიმი და თვითმპყრობელობის კოლონიური პოლიტიკა ვანსაკუთრებით მწვავე ხასიათს ატარებდა მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში, ნიკოლოზ პირველის ეპოქაში, სწორედ იმ ეპოქაში, რომელშიც მოუხდა ცხოვრება და პოეტური შემოქმედებითი მოღვაწეობა ტარას შევჩენკოს. ნიკოლოზ პირველის რუსეთი, — ეს იყო მთლიანი საპყრობილე. ეს იყო ეპოქა სასტიკი რეაქციისა და ბატონყმური ურთიერთობის კრიზისისა. ბატონყმობამ ორასი წლის არსებობის შედეგად მიაღწია „აყვავების“ უმაღლეს საფეხურს, გი გადაიქცა საზოგადოებრივი განვითარების დაბრკოლებად. ფეოდალურმა წყობამ, რაც დამყარებული იყო მძიმე ყვლეფაზე, იძულებით შრომაზე, გამოააშკარავა ყველა ნიშანი ეკონომიური და საზოგადოებრივი განხრწნისა. მთელი ამ კრიზისის სუსხი კისერზე აწვეებოდა ისევე ყმა-გლეხებს. იზრდებოდა გლეხებსა და მთელ ხალხში უკმაყოფილების ტალღა. დასავლეთ ევროპის პროგრესული აზროვნების გავლენით რუსეთშიც იჭრებოდა რესპუბლიკური იდეები და ეს იდეები იპყრობდა მოწინავე ადამიანებს, ზრდიდა აბსოლუტიზმისადმი ოპოზიციურ განწყობილებას და იქმნებოდა მეფის საწინააღმდეგო ფარული ორგანიზაციები. მეცხრამეტე საუკუნის პირველ მეოთხედში ერთ ასეთ მნიშვნელოვან ორგანიზაციას წარმოადგენდა დეკარისტების ორგანიზაცია, რომელშიც გაერთიანებული იყო იმდროისათვის მოწინავე ინტელიგენცია, უმთავრესად სამხედრო პირებისაგან შემდგარი. ნიკოლოზ პირველმა სისხლში ჩააღრჩო დეკარისტების აჯანყება. გამარჯვებით გათამამებულმა და გამხეცებულმა მეფემ მთელს თავის იმპერიაში პოლიციურ-ქანდაკარმული რეჟიმი შემოიღო. დეკარისტების ნაწილი, რომელიც ჩამოღრჩო-

ზას გადარჩა, ციმბირში და სხვა შორეულ ქვეყნებში დაიღუპა. სისხლში ხე-
ლებგასვრილმა მეფემ მოაწყო დიდი რუსი პოეტების პუშკინისა და ლერმონ-
ტოვის მკვლელობა, პოლუჟაევი ჩაჰკლა გადასახლებაში, გამოჩენილი მოაზ-
როვნე ჩაადაევი გამოცხადებულ იქნა შეშლილად, რევოლუციონერი გერცე-
ნი იძულებული იყო მიეტოვებინა სამშობლო და საზღვარგარეთიდან დაეწ-
ყო ამავთქებელი წამლის გზაზე თვითმპყრობელურ რუსეთში და სხვა. მით-
უფრო საშინელი იყო თვითმპყრობელობის მოქმედება განაპირა, დაპყრობილ-
მხარეებში. „ცარიზმი განზრახ ანეთარებდა განაპირა ქვეყნებში პატრიარქა-
ლურ ფეოდალურ ჩაგვრას იმ მიზნით, რომ მასები მონობაში და მკონარეო-
ბაში ყოლოდა... ცარიზმი ძირშივე კლავდა ადგილობრივი მოსახლეობის
საუკეთესო ადამიანთა ყოველგვარ ინიციატივას. ბოლოს, ცარიზმი ახშობდა
განაპირა ქვეყნების ხალხის, მასების ყოველგვარ აქტივობას“ (ი. სტალინი).

ერთი ასეთი „განაპირა“ ქვეყნის ღირსეული შვილი იყო ტარას შევჩენკო,
რომელსაც ბავშვობიდანვე აეხილა თვალი ბატონყმობის მთელი სისაძაგლის
გასარჩევად. მაგრამ პოეტი ხედავდა არა მარტო ამ სისაძაგლეს, არამედ იგი
ხედავდა აგრეთვე იმ ზღვა უკმაყოფილებას, რომელიც დაგუბებული იყო
ხალხის მასებში და ხშირად იფეთქებდა ხოლმე სტიქიურად. იმდროინდელი
რუსეთისა და უკრაინის ხალხის ქვედა ფენების ცხოვრება, ბატონ-ყმური
ურთიერთობა და საკუთარი მონური ყოფა იყო ის უნივერსიტეტი, რომელ-
მაც შეიმუშავა შევჩენკოში საზოგადოებრივად სასარგებლო შეგნება, თვით-
მპყრობელობისა და მემამულეთა სიძულვილი და სამშობლოსა და ხალხის
მხურვალე სიყვარული.

იმ დამახასიათებელ ნიშნებს გარდა, რომლებზეც ჩვენ ზევით შევჩერ-
დით, შევჩენკოს მოღვაწეობის ეპოქისათვის დამახასიათებელი იყო აგრეთვე
გლებთა აჯანყებების ზრდა, როგორც რუსეთში, ისე უკრაინასა და სხვა დაპ-
ყრობილ ქვეყნებში. მაგალითად, თუ 1830 წლიდან 1840 წლამდე იყო გლებ-
თა ასამდე აჯანყება, 1840 წლიდან 1854 წლამდე აჯანყებების რიცხვმა მიაღ-
წია ოთხასამდე. ხშირად ამ აჯანყებებში მონაწილეობას იღებდა ათეულ-
ათასობით გლები.

მთელ ამ მოვლენებს არ შეეძლო გავლენა არ მოეხდინათ ხალხის ქვედა
ფენებიდან გამოსულ, გაბატონებული ურთიერთობით უკმაყოფილო პოეტზე,
მისი მსოფლმხედველობისა და მიმართულების. გამომუშავებაზე, მის ესთეტი-
კურ შეხედულებებზე.

რა კუთხიდანაც უნდა განვიხილოთ ტარას შევჩენკოს შემოქმედება,
დავიწყოთ ანალიზი და შესწავლა მისი სოციალური ბუნებისა, პოლიტიკური
მოტივებისა, როგორი ტენდენციურიც უნდა იყოს ეს ანალიზი, აშკარა გახ-
დება, რომ პოეტი არის თავისი ეპოქის უაღრესად პროგრესიული მოძრაობის
წარმომადგენელი, დაბეჩავებული ხალხის მატერიალური ყოფის, მისი სული-
ერი ტანჯვისა და მისწრაფებების გამომხატველი. ამასთან მთელი სიცხადით
გადაიშლება ჩვენს წინაშე ის ნიადაგი, საიდანაც იღებდა საზრდოს პოეტის
შემოქმედების ფესვები და ის სისუსტე, რომელიც დამახასიათებელი იყო
აღებული ეპოქისათვის.

ტარას გრიგოლისძე შევჩენკო თავის პოეზიაში პირველ რიგში იყო ეროვნულ-
გამანთავისუფლებელი იდეის გამომხატველი. ის იყო თავისი სამშობ-
ლო უკრაინის მგზნებარე პატრიოტი და მისი ადრინდელი პოეზია ეროვნული
რომანტიზმით არის გაუღნთილი. მას გული სტიკვა და აწუხებს, რომ საყვარელ
უკრაინას თვითმპყრობელობა გლეჯს ნაწილ-ნაწილად და აპარტახებს,

მისი პოეტური სული სევდის ბურუსით ივსება, როცა ირგვლივ გულშემმატვი-
ვარსა და მოსარჩლეს ვერ ხედავს:

„უკრაინავ, არვინ გიცავს,
დადნი, ცრემლად დადნი...
მელნით, გესლით მოსკოვისა
დაგვიწვიმეს ვარდნი...
ზოგს ციხეში მისცეს ბინა.
იქ წყველიაღში ომობს,
ო, იტირე უკრაინავ,
ქვრივო, უპატრონოვ...“

(„სიზმარი“; თარგმანი დ. გაჩეჩილაძისა).

პოეტი ძლიერი დრამატიზმით გვიხატავს თავისი ხალხის სევდას, მწუხარე-
ბას და უშუალოდ გვაგრძნობინებს იმ უიმედო განწყობილებას, რომელმაც
შეიპყრო იგი ხალხის უნაყოფო ბრძოლების შედეგად:

„გულს რად აწევს ლოდი, კვდება გული რატომ?
კულო, რატომ სტირი, გულო რაღას ნატრობ?
დამშეული თუ ხარ, ჯაფამ თუ გაგტეხა?
დაგკარგვია ფერი და ავადმყოფს ჰგევხარ.
ან დამშეულს იქნებ ძილი მოგერიდა,
ყურს არ უგდებ ახლა წუთისოფლის გრიალს.
დაიძინე გულო, სამუდამო ძილით,
მოისმინე ნანა, დედის ნანა ტკბილი.
აქ ღელავდეს ხალხი, ხალხი შურით მთვრალი,
შენ, დაღუპილი გულო და დახუქე თვალი“.
(„გული რატომ ღონდება“, თარგმ. მ. პატარიძისა).

შემოქმედების პირველ პერიოდში, როცა მისი პოეტური სული ტყვედ
ჰყავდა ნაციონალურ რომანტიზმს და ჯერ კიდევ საკმაოდ არ იყო დაჯერე-
ბული ხალხის ძალაში, შეეჩინკოს ხშირად დასდევდა პესიმიზმის აჩრდილი,
ცდილობდა ოცნებით გასცდენოდა სამშობლო მხარეს, რათა იქნებ სხვაგან
ენახა უკეთესი ცხოვრება და თავისუფლებისაკენ მიმავალი გზა. ასეთ გან-
წყობილებას შეეხვედებით მის მრავალ ლექსში. ასეთი განწყობილების ელე-
მენტებს ატარებს „სიზმარიც“:

„ღე დაბნელდეს, დაჰკრას ელვამ,
ჰქუხდეს ცეცხლის ალი,
ისევ თათით ფლიტოს გველმა
ხალხის ნატამალი,
მე უშენოდ მარტო გავწვი,
მკერდს გულშენაფარი,
ქროლვით ვძებნო ქვეყანაზე,
თუ სამოთხე არი“.

მაგრამ ცხოვრებიდან გაქცევა, სხვაგან, სხვა ქვეყანაში „სამოთხის“ ძიება
არ იყო პოეტის საბოლოოდ არჩეული გზა. პირიქით, ჯერ კიდევ ადრე
„სიზმრის“ დაწერამდე „სიმღერაში“ შეეჩინკომ გვიჩვენა, თუ როგორ არ
შეიძლება „სამოთხის“ ძებნა სხვაგან, რომ, როგორც უკრაინის, ისე უკრაინის
მეზობელ ქვეყნის გლებობა ერთ ბედქვეშ არიან. უკრაინელი კახაკი გაექცა
თავის ყოფას, „გაპყვა სიერცეს“, მაგრამ „ბედის ვარსკვლავს ვერსად შე-
უფარა“.

„უკვე გაღმა ზის კახაკი,
ზღვას ცისფერი ფარავს.“

ეგონა რომ ბედს ნახავდა,
შეეყარა ვარაშს.
წეროები კი მიფრენენ
მწყობრათა და ჩქარა.
იცრემლება კაზაკი და
გზებს ბალახი ფარავს“.
(„სიმღერა“, თარგმანი ს. ჩიქოვანისა).

ამ პირველ პერიოდშიც პოეტის შემოქმედება ძლიერია რეალიზმის ელემენტებით. ხალხთან და მასების გულისცემასთან სიახლოვე ყოველთვის პოულობდა გამოძახილს სახალხო პოეტის ლექსებში, სიმართლით გადმოგვცემდნენ ისინი სინამდვილეს, გლეხური მასის განწყობილებას, თვით ფერებიც იშვიათი შუქით იყო განათებული და გასაოცარი გემოვნებით შერჩეული. იმავე „სიზმარში“ პოეტი სევდასთან ერთად გვაგრძობინებს თვითმპყრობელობისადმი დაუცხრომელ სიძულვილს, რომლითაც შეპყრობილი იყო პოეტის მთელი არსება:

„სულო, მიძიმს, მომეწყინა,
რა მწუხარედ კენესი?
შევფროთ სული ყინვას,
მოდი, შეესვათ გესლი...
გაუგზავნოთ ფიქრი ღმერთსა,
იქნებ ღმერთმა გვითხრას, —
რად ვადიდებთ ჯალათებსა
ქვეყნად ასე დიდხანს“.

„სიზმარი“ პოეტის პირველი პერიოდის ერთი უშესანიშნავესი ნაწარმოებია, რომელიც ზეპირად ვრცელდებოდა ხალხში და აღვივებდა მათში მტერზე შურსძიების გრძობას. ამ პოემაში გადმოცემულია ის დიდი შთაბეჭდილებანი, რომლებსაც იღებდა პოეტი ხალხთან ახლო ურთიერთობის დროს, თავისი სამშობლოს წარსულსა და აწმყოს შესწავლისას. სევდასა და ნაღველთან ერთად ამ პოემაში არის მგზნებარე ოპტიმიზმიც. იქ არის იმის რწმენაც, რომ სამშობლოს შვილნი ერთად აღსდგებიან მტერზე, რომ სამშობლო არ უნდა გატყდეს უიმედობისაგან და ელოდოს სამართლის მაძიებელ შვილთ. პოემას უდაოდ დიდი რევოლუციონური მნიშვნელობა ჰქონდა მიუხედავად იმისა, რომ იქ არ იყო აშკარა მოწოდება ბრძოლისაკენ და პოეტი კმაყოფილდებოდა მომავლის იმედით. პოემის რევოლუციური მნიშვნელობა იმაში გამოიხატებოდა, რომ სინამდვილის სიმართლითა და მუქ ფერებით ხატვით აბიექტურად ხელს უწყობდა ხალხში რევოლუციური თვითშეგნების მომწიფებას.

პოეტის ამავე პერიოდის მეორე დიდი ნაწარმოები, არის პოემა „გაიდამაკები“. „გაიდამაკები“ გამოირჩევა უკრაინულ ლიტერატურაში თავისი მხატვრული ღირსებითა და პოლიტიკური მნიშვნელობით. ამ პოემაში აღებულია 1768 წელს მომხდარი უკრაინის გლეხთა ისტორიული აჯანყება. აჯანყებამ ფართო ხასიათი მიიღო. მისმა ძლევამოსილებამ თავზარი დასცა პოლონელ მაგნატებსა და რუს და უკრაინელ მემამულეებს. შეეჩვენკომ სითბოთი და სიყვარულით აღწერა ეს აჯანყება და აშკარად გამოხატა თავისი სიმპატია აჯანყებულების მიმართ. „გაიდამაკების“ დაწერით პოეტმა ხოტბა შეასხა თავისუფლებისათვის მებრძოლ მშობლიურ ხალხს. მაგრამ განსაკუთრებით ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ ეს ხოტბა მიზნად არ ისახავდა წარსულის უმიზნო იდეალიზაციას. მას (ხოტბას) მწერალი გარკვეულ ისტორიულ და პოლიტიკურ დანიშნულებას აძლევდა. პოეტის მთავარი მიზანი ის იყო, რომ გლეხთა გმი-

რული ბრძოლების აღწერით წაექეზებინა თავისი თანამედროვენი თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ საბრძოლველად: ეს იყო პოემის მთავარი და დაუცხრომელი პოლიტიკური იდეალი.

ჩვენის აზრით პოლიტიკური და სოციალურ-ისტორიული მნიშვნელობით „გაიღამავებში“ არანაკლებ ღირსშესანიშნავია მეორე მომენტი. პოემაში შევჩენკომ შექმნა მოჯამაგირე გლეხის იარომას შესანიშნავი სახე. იარომას სასტიკ ექსპლოატაციას უწევენ, იგი ჩვეულებრივი უფლებებს მოკლებული ყმა-გლეხია, რომელიც გარეგნულად შეიძლება არაფერს ამჟღავნებდეს, მაგრამ მის სულში იფარება დიდი ადამიანური ძალა, ნიჭი, რის მხატვრულ ილუსტრაციას პოეტი კიდევაც იძლევა. იარომა გამოდის უკრაინის განთავისუფლებისათვის საბრძოლველად და დიდ გამბედაობას, თავდადებას და სიმამაცეს იჩენს, სათავეში უდგება აჯანყებას და მისი ერთერთი გამოჩენილი მეთაური ხდება. აქ თითქოს არაჩვეულებრივი არაფერია, მაგრამ ის თავის დროზე უდიდესი რევოლუციონური მოვლენა იყო. მხოლოდ ამ ერთი სახის შექმნით, სხვას რომ თავი დავანებოთ, პოეტმა ძალიან ბევრი რამის თქმა შესძლო. მან გვიჩვენა ის, თუ თავმდაბალი, მივიწყებული მოჯამაგირე გლეხი იარომა, როგორ გახდა აჯანყების ერთერთ გამოჩენილ ხელმძღვანელად, ამით ხაზი გაესვა იმას, რომ გლეხობაში, ხალხის მასებში დაფარულია უდიდესი რევოლუციონური ძალა, ნიჭი, რომელთა წამოყენება შეუძლია მას მტერთან ბრძოლაში და უნდა წამოაყენოს კიდევ. ამასთან იარომა მოჯამაგირე გლეხის პირველი მხატვრული სახე იყო მთელ იმდროინდელ უკარინულსა და რუსულს ლიტერატურაში, რომელიც ასეთი დიდი ადამიანური ღირსებებით იყო შემკობილი მწერლის მიერ.

ამგვარად, შევჩენკო თავის პოეზიაში გამოხატავდა ეროვნულ-განმანათვისებელ სუფლებელ მისწრაფებებს, მაგრამ პოეტის მიერ გამოხატული ნაციონალურ-რევოლუციური იდეები თავისი სოციალური ხასიათით, შნაარსით სრულიად განსხვავდებოდა უკარინის ბურჟუა-შემამულე ნაციონალისტების მისწრაფებებისაგან, რომელთა მიზანიც იყო უკრაინის „განთავისუფლება“ რუსეთის მეფის ბრძკვალებისაგან არა უკრაინის ხალხის განთავისუფლებისათვის, არა-მედ საკუთარი ბატონობის გაძლიერებისათვის. ბურჟუა-შემამულე ნაციონალისტები იბრძოდნენ საკუთარი ინტერესებისათვის, ბურჟუაზიულ-შემამულური „დამოუკიდებელი“ უკარინისათვის. შევჩენკო კი სამშობლოს განთავისუფლებისათვის ბრძოლას ორგანიულად უკავშირებდა ხალხის თავისუფლებას, ყმა გლეხების თავისუფლებას და ბატონყმური წყობილების მოსპობას. შევჩენკოს პატრიოტიზმი მოქცეული იყო საკუთარი კლასის — გლეხობის სოციალურ მისწრაფებათა რკალში. მისი პატრიოტიზმი იყო ნამდვილი ხალხური ფართო დემოკრატიული პატრიოტიზმი. ამიტომ, შემდეგ, როცა პოეტი გაეცნო დიდ რუს რევოლუციურ-დემოკრატიულ შეხედულებებს, მათს გლეხურ სოციალიზმისა და რევოლუციის იდეას, არამც თუ წინააღმდეგობა არ გაუწია მას, არამედ მთლიანად მიიღო და შეუთავსა იგი თავის ნაციონალურ-რევოლუციურ შეხედულებებს.

შევჩენკო თანაბარი ძალით და გულმოდგინეობით იბრძოდა სამშობლოსა და გლეხთა თავისუფლებისათვის. სამშობლოსა და ხალხის (გლეხობის) ინტერესები პოეტს ერთიმეორისაგან არასოდეს არ განუხსნავებია. გლეხთა მდგომარეობა მას ბავშვობიდანვე მოსვენებას არ აძლევდა. იგი თავისი სოციალური მდგომარეობითაც, ფაქტურად გატარებული ცხოვრებითაც დევალებული იყო ებრძოლა ფეოდალების წინააღმდეგ და კლასობრივი შური ეძია. მართა-

ლი იყო დობროღობოვი, როცა სწერდა. რომ „იგი (შეეჩენკო) გამოვიდა ხალხიდან, ცხოვრობდა ხალხთან ერთად და არა მარტო აზრებით, არამედ ცხოვრების მდგომარეობითაც მტკიცედ და სისხლით იყო დაკავშირებული მასთან“...

ბრძოლა ხალხის ნამდვილი თავისუფლებისათვის, სიკეთისათვის ტარას შეეჩენკოს ბუნებრივად აყენებდა მტრულ დამოკიდებულებაში ყველა იმ გაბატონებულ საზოგადოებრივ ფენებთან და ადამიანებთან, რომლებიც ასეთ თუ ისე დაკავშირებული იყვნენ მშრომელი ხალხის ჩაგვრასა და ყვლეფასთან. ამიტომ, ტარას შეეჩენკოს ებრძოდნენ და სდევნიდნენ არა მარტო მეფე და მისი მოხელეები, არამედ საკუთარი ქვეყნის მემამულეებიც.

ეს გარემოება საეცებით გასაგებს ხდის „სამშობლოს“ იმ თავისებურ გაგებას, რომელიც ჰქონდა პოეტს და რაც საფუძველშივე განსხვავდებოდა „სამშობლოს“ ფეოდალურ-ბურჟუაზიული გაგებისაგან. შეეჩენკოს „ჩემი უკრაინა“, რასაც ძალიან ხშირად ვხვდებით მის ლექსებსა და პოემებში, არის უკრაინის ღარიბი ხალხი. როცა ზოგიერთი ბურჟუაზიულ-ფეოდალური „პატრიოტები“ მუცლით ხოხავდნენ თვითმპყრობელობის წინ, გუნდრუკს უკმევდნენ მეფეს და გაიძახოდნენ ყველაფერს ამას ეჩადივართ „სამშობლოსათვისო“, შეეჩენკო დასცინოდა მათ ეროვნულ(!) „გმირობას“: „თქვენ თვითონ არ იცით, თუ რას აკეთებენ მეფეები და გაჰკვივით კი, რომ სულიც და ტყავიც სამშობლოსათვის სამსხვერპლოზე მიგაქვთ“.

შეეჩენკოს უკრაინის დამოუკიდებლობა და თავისუფლება ისე ესმის, რომ იქ ხალხი აღარ უნდა იჩაგრებოდეს არა მარტო რუსეთის მეფეებისაგან, არამედ ადგილობრივი მემამულეებისაგანაც. სოციალური ბრძოლა ტარას შეეჩენკოს თავისი დროისათვის უკიდურესად პრინციპულ სიმაღლემდე აყავდა, იგი არ ერიდებოდა ბრძოლის არავითარ გამწვავებას, მის შინაგან გამძაფრებას. შეეჩენკოს „ჩემი უკრაინა“ იყო უკრაინა უმეფოდ და უმემამულოდ. უკრაინა ყმებისა და მოჯამაგირეების გარეშე, უკრაინა თავისუფალი ხალხისა. ეს იყო მომავლის ნამდვილი ხალხური გაგება. ამაშია მისი შემოქმედების და აზროვნების განსაკუთრებული მნიშვნელობა და ხალხურობა.

ტარას შეეჩენკოს პოეზიაში, სადაც თავმოყრილია ყოველივე, რაც საუკეთესო იყო უკრაინის ხალხის ინტელექტუალურ კულტურაში, მის წარსულსა და აწმყოში, გამოიხატა უკრაინის ხალხის — გლეხობის თანამედროვე ყოფა და მისწრაფებანი, რაც სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რომ პოეტი აზროვნების დონით დადიოდა გლეხური მასის დონემდე. შეეჩენკო იყო მოწინავე გლეხური იდეების შემკრები და მისწრაფოდა იქითკენ, რომ მთელი მასა ამ იდეების დონემდე აემაღლებინა. მაგალითად, იმ დროის გლეხობას ყოველთვის არ ესმოდა, რომ მათ ყვლეფას ბატონების მიერ და ბატონყმურ უფლებას ზურგს უმაგრებდა მეფე, რომ მეფე იყო ხალხის ყველაზე უბოროტესი მტერი და ყველაზე დიდი ფეოდალი. ეს არ ესმოდათ ხშირად არა მარტო ჩვეულებრივ გლეხებს, არამედ გლეხთა სტიქიური აჯანყებების მეთაურებსაც. ისინი ფიქრობდნენ, რომ ის აუტანელი მდგომარეობა, რომელშიც აყენებენ მემამულეები გლეხებს, მეფემ არ იცის, მეფეს უმაღავენ, თორემ იგი ამის უფლებას მათ არ მისცემსო. გლეხები შორს ვერ იხედებოდნენ. ისინი აშკარად ხედავდნენ უშუალო მყველფელებს და ვერ ამჩნევდნენ დიდ მყველფელს, რომელიც მათგან დაშორებული იყო. ამიტომ გლეხთა აჯანყებების დიდი იაწილი მიმართული იყო ადგილობრივი მემამულეების წინააღმდეგ და ხშირად მხოლოდ ამით ისაზღვრებოდა. შეეჩენკო ცდილობდა, რომ გლეხთა შეგ-

ნებზე, მათი ხედვის ჰორიზონტი გაეფართოვებინა და ეჩვენებინა ბოროტების სათავე. შევჩენკოს მთელი პოეზია, მიმართული თვითმპყრობელობისა და მემამულეების წინააღმდეგ, ამის შესანიშნავი ცდა იყო. როცა ტარას შევჩენკომ წმიდათა-წმიდა სამართლისათვის ბრძოლის დროშა აღმართა და ამ დროშაზე თვითმპყრობელობისა და მემამულეებისაგან განთავისუფლება წააწერა, იგი სწრაფად ამაღლდა მთელი ხალხის თვალში და სამუდამოდ დაიკავა უკვდავი ვადგილი მის გულში.

შევჩენკოს შემოქმედების იდეების დემოკრატიული და რევოლუციური ხასიათი, რაც მან არა მარტო თავისი დროისათვის, არამედ შემდეგშიაც შეინარჩუნა, მდგომარეობდა იმაში, რომ ის გაუღწეველი იყო აგრეთვე დიადი ინტერნაციონალიზმის სულით. შევჩენკოს უყვარდა თავისი ხალხი, თავისი უკრაინა, მას აწუხებდა საშინელი ბედი უკრაინისა:

„შვილო მხარე, ჩემო მხარე,
ჩემო უკრაინა!
რატომ არ გაგახარეს?
დავინგრიეს ბინა!..
დნებრი დაშრა, გზას ვერ კადავს,
გუბეს ჰფარავს ჭირხლი
და გმირების ძვირფას საფლავს
თვითმპყრობელი გვიტხრის“.

(„გაუთხრიათ სამარე“, თარგმანი მ. პატარიძისა).

მაგრამ ამავე დროს უყვარდა რუსი გლეხიც, რომელიც საშინელ ჩაგვრას განიცდიდა საკუთარი მემამულეებისაგან, და სხვა ხალხებიც, რომელნიც ისეთსავე ბედში იყვნენ, როგორშიც უკრაინის ხალხი. ცარიზმში პოეტი ხედავდა, როგორც უკრაინის, ისე რუსეთისა და სხვა მოძმე ხალხის მტერს; როცა ის ქებას ასხამს გაიდამაკების ბრძოლას, ამავე დროს თანაგრძნობით იხსენიებს რუსეთში 1773-75 წ. გლეხთა აჯანყების მეთაურს ემელიან პუგაჩოვს. ამ მხრივ, თავისი პოლიტიკური სიმახვილით, იდეური სიღრმით და ინტერნაციონალისტური შეგნებით გამოირჩევა პოლიტიკური პოემა „კავკასი“-ს. ეს პოემა ერთი უშესანიშნავესი ნაწარმოებია მთელ მე-19 საუკუნის ლიტერატურაში. პოემაში შევჩენკო ლაპარაკობს ცარიზმის მიერ ყველა დაჩაგრული ერის სახელით, იგი სასტიკად ილაშქრებს მეფის კოლონიური პოლიტიკის წინააღმდეგ და მოუწოდებს კავკასიის მთის ხალხს იბრძოლოს თავისუფლების შენარჩუნებისათვის. პოემა შევჩენკოში უძღვნა ერთ თავის მეგობარს, რომელიც დაიღუპა კავკასიის მთიელებთან ბრძოლაში. ამ სიკვდილისათვის პოეტი ბრალს სდებს თვითმპყრობელობას, რომელიც ცივილიზაციის ნიღაბით ცეცხლითა და მახვილით იმორჩილებდა კავკასიის ხალხებს. შევჩენკო დასცინის მეფეს და მძაფრი ფერებით ხატავს მის მიერ ჩადენილ სიმხეცეს, მიმართულს თავისუფლების წინააღმდეგ:

„ღარიბ-ღატაკებს მიუვალ მთებში,
ჩვენი წყალობის თვალი დაჰყურებს.
მთები დაეცხრილეთ ტყეების თქემით,
თავისუფლება გავანადგურეთ.
ბევრი სალდათის ძვლები დასტოვეს,
რამდენი სისხლი, ცრემლი მრავალი!
იგი ათრობდა იმპერატორებს,
ძღებოდა მათი შთამომავალი.
ჭერივების ცრემლი, დიდების გლოვა.“

და ქალწულების ფარული მოთქმა —
სუყველა ერთად რომ მოაგროვო,
ჩაიხრჩვებოდა ხელმწიფის მოდგმა“. („კავკასი“).

პოეტი შენატროდა იმას, თუ როდის გაიღვიძებდა „სიმაართლე ჩვენი შრო-
მისა,“ და შესწყდებოდა დამპყრობელის ცეცხლიანი თარეში:

„ნეტა როდის გაიღვიძებს იგი, —
და შენ როდის დაიძინებ, ღმერთო,
რომ შესწყვიტო ჩვენი ქვეყნის ირგვლივ
დამპყრობელის კოცონები ენთოს“. („კავკასი“).

შევჩენკო მოუწოდებს თავისუფლებისათვის გამირულად შებრძოლ კავკა-
სიის მთიელ ხალხს, არ შესწყვიტოს ბრძოლა, რადგან სიმაართლე მის მხარე-
ზეა. იგი აღიღებს მთიელთა ვაჟკაცობასა და აქეზებს მათ ბრძოლისათვის.

„აღიღება თქვენს ვაჟკაცობას,
თოვლიანო მთებო,
თქვენ — დიდება. არ ღანებდეთ
მოძალადე სეაგებს.
სიმაართლე თქვენს მხარეზეა,
შორეულო ძმებო,
ზეცის მაღლი ეფინება
თქვენ ჭაღარა თავებს“.

(„კავკასი“, თარგმანი კ. ლორთქიფანიძის).

პოლიტიკური სიმახვილისა და ინტერნაციონალიზმის ამ სიმალემდე არ
ამაღლებულა შევჩენკოს დროისა და მანამდელი არცერთი დიდი მწერალი.

*

* *

ორმოცდაათიანი წლებიდან, კერძოდ, როცა შევჩენკო ეცნობა რუს რევო-
ლუციონერებს, გერცენის, ჩერნიშევსკის, დობროლუბოვის შეხედულებებს,
მათ მებრძოლ გლეხურ რევოლუციურ იდეებს, კიდევ უფრო ღრმავდება და
ფართოვდება მისი პოეზიის მსოფლმხედველობრივი არე, უფრო მეტად იმს-
ჭვალება პროტესტი არსებული წყობილების მიმართ და ივსება სოციალური
შინაარსით. შევჩენკოს პოეზიაში პროტესტი არ ატარებს აბსტრაქტულ ხა-
სიათს, იგი არ არის მიმართული ზოგად ბოროტების წინააღმდეგ. შევჩენკოს
ყოველთვის მიზანში ჰყავს ამოღებული კონკრეტულად მეფე და მემამულე.
პოეტმა უკვე საბოლოოდ შეიცნო, რომ ხალხის უბოროტესი მტერი არის მე-
ფე და მემამულე, რომ ეს ორი ძალა ერთმანეთთან გარდაუვალად არის და-
კავშირებული და სიმაართლის მოპოვებისათვის საჭიროა ორივე ბოროტების
მოსპობა. მაგრამ, რომ მოსპო მემამულე, უნდა მოსპო მეფე. მეფე — ეს არის
ცენტრი, სათავე ყოველგვარი ბოროტებისა, ის არის სათავე, როგორც ყველა
პატარა ხალხის ეროვნული ჩაგვრისა, ისე რუსი, უკრაინელი, კავკასიელი და
სხვა გლეხის მძიმე ყვლეფისა საკუთარი მემამულის მიერ. ამიტომ შევჩენკო
უკვე აქტიურად მოუწოდებს ღარიბ ხალხს აღსდგეს მეფის წინააღმდეგ და
ცეცხლში ჩანთქას იგი. პოეტი ყველა ეროვნების მისამართით ამბობს:

„ღარიბო ხალხო, ლუკმას რომ გაცლის,
ჩაში გჭირდება მეფე ცბიერი“.

შევჩენკოს პოეზია გამდიდრდა აქტიური ელემენტით, — მოქმედი და პრაქ-
ტიკული შინაარსით. რუს რევოლუციონერთა იდეური ზეგავლენით შევჩენ-

კოში შემუშავდა ღრმად უტილიტარული ესთეტიკური გემოვნება. იგი პოეზიას უყურებდა, როგორც ისეთ პრაქტიკულ, მოქნილ საშუალებას, რომელსაც უნდა გაეღვიძებინა ხალხი აქტიური ბრძოლისათვის. მის მიერ დახატული ყოველი ტიპიური მოვლენა ამ დანიშნულებას ემსახურებოდა. ამრიგად, ტარას შევჩენკოს რეალიზმი ობიექტურადაც და სუბიექტურადაც რევოლუციური იყო. მისი რეალიზმი რადიკალურად განსხვავდება კრიტიკული რეალიზმის წარმომადგენელ მწერლების რეალიზმისაგან, განსხვავდება იმით, რომ კრიტიკული რეალიზმი ახერხებდა ეჩვენებინა ტიპიური გარემო, მაგრამ არ მოუწოდებდა მკითხველს აქტიური მოქმედებისაკენ ამ გარემოს შეცვლისათვის. იგი მხოლოდ ობიექტურად ასრულებდა ასეთ როლს მწერლის მსოფლმხედველობის დამოუკიდებლად. შევჩენკოს რეალიზმისათვის, ისე, როგორც, მაგალითად, დიდი რუსი რევოლუციონერი მწერლის ნეკრასოვის რეალიზმისათვის, დამახასიათებელი იყო აქტიური მოქმედება, არსებულის შეცვლა რევოლუციური ძალდატანების გზით.

შევჩენკოს პოეზიისა და მისი რეალიზმის სუსტი მხარე, რასაც არ შეიძლება ხაზი არ გაეუსვათ, იყო ის, რაც დამახასიათებელი იყო მთელი იმდროინდელი რევოლუციური თაობისათვის. ეს იყო გადაჭარბებული შეფასება გლეხობის რევოლუციური ძალისა. გლეხური სოციალიზმის წარმომადგენლებთან ერთად შევჩენკოსათვისაც არ არსებობდა სხვა რევოლუციური კლასი. ამიტომ, განსხვავებულად კრიტიკული რეალიზმის მწერლობისაგან, რომლებიც რეფორმების გზით ცდილობდნენ ცხოვრების გაუმჯობესებას, შევჩენკო უფრო მუქი ფერებითა და მძაფრად გვიხატავს გლეხის ტიპებს. შევჩენკოს გლეხები უფრო ღარიბები, გაძვალტყავებულები, უუფლებონი და უკმაყოფილონი არიან.

ტარას შევჩენკოს მსოფლმხედველობრივი ევოლუცია მის პოეზიაში კიდევ იმით იგრძნობა, რომ ორმოცდაათიანი წლების დასასრულისათვის მასში მტკიცედ დამკვიდრდა რწმენა თავისუფლების გამარჯვებისა და თვითმპყრობელობის დამხობისა. მას სწამდა, რომ ხალხი გაერთიანდებოდა, ერთი შეგნებით დაამხობდა ცარიზმს და მეფეს სახრჩობელაზე აიყვანდა:

„ოხ, ტანჯვა, ტანჯვა, გულო იღრინე,
პო, დარღო ჩემო და კაეშანო
როდის გაივლი? ან იქნებ მეფემ
მოგსპოს სასტიკი თავის ლეკვებით,
მინისტრ-მონების მაგარ ჩექმებით.
ვეღარ დაგძლევენ! ხალხი შეგნებით
სრმშვიდით, როგორც გამოფენაზე
მეფეს აიყვანს სახრჩობელაზე“.

(„ვიცი არ სცემენ ქვეყნად წაქცეულს“, თარგმ. ს. ჩიჭოვანისა).

პოეტი დარწმუნებული იყო, რომ მალე მოვიდოდა დრო, როცა „ჩვენნი მზის ცეცხლი, მტარვალებს შთანთქავს, სამართალს შესცვლის“. სიმართლესა და სამართალს მოწყურებული პოეტი ერთ თავის ლექსში სვამს კითხვას: „გაასამართლებენ და დასჯიან თუ არა მეფეს დედამიწაზე? იქნება თუ არა სამართალი დედამიწაზე? და ღრმად დაჯერებული უბასუხებს: „უნდა იყოს! სხვანაირად მზე გაჩერდება და გადაბუგავს წაბილწულ მიწას!“. ტარას შევჩენკო კიდევ სჭერტს ამ მომენტს, იგი ხედავს, რომ თავისუფლება ისე შორს აღარ არის, ახლოვდება სიმართლის გამარჯვების დღე:

„ამოდის მზე — და მას დღეც მოჰყვება,
დღე სიმართლისა, სიცოცხლის მფენი,

ქვეყნად სიმართლე აწ დაძვარდება!..

„შეფორიაქდნენ უკვე მეფენი“...

(1860 წ. „აქაც და სხვაგან“, თარგმ. იასამანისა).

თავისუფლებისათვის ბრძოლის სურვილი და გამარჯვების რწმენა შეეჩენკოს პოეზიაში შემდეგ ოდნავად აღარ შესუსტებულა. სევდა და ნალველი, რომელსაც ვხვდებით მის ამ პერიოდის შემოქმედებაშიც, პოეტის უიმედობას აღარ გამოხატავს. ამ „სევდაში“ მემამბოხე პოეტის მღელვარე სული მოსჩანს.

ორმოცდაათიან წლებში, როცა მეფე საგლეხო რეფორმას ამზადებდა ზევიდან და ლიბერალები (და ზოგიერთი რევოლუციონერიც კი) ილუზიამ გაიტაცა, თითქოს მეფე ბატონყმობის გაუქმებით შეამსუბუქებდა ხალხის ცხოვრებას, შეეჩენკო არ მოტყუებულა, იგი დასცინოდა ლიბერალთა ყალბ ილუზიას და უფრო გაბედულად სთესდა აქტიური მოქმედების იდეას. პოეტი ხედავდა, რომ თავისუფლება თავისთავად არ მოდიოდა, რომ არ შეიძლებოდა დამშვიდებული ლოდინი, რომ საჭირო იყო ძალა, ორგანიზებული აჯანყება გლეხებისა და შეუბრალებელი მეფის დამხობა.

ნუ უცდით კეთილს, — ეუბნებოდა პოეტი ხალხს, — ნუ უცდით სასურველ თავისუფლებას — მან დაიძინა: იგი მიიძინა მეფე ნიკოლოზმა და რომ გავადვიდით ჩახშობილი თავისუფლება, საჭიროა დავაფოლადოთ ნიღრი, კარგად გაველესოთ ცულები და დავიწყოთ მაშინ აჯანყება.

და თუ ყველა ამის შემდეგ ტარას გრიგოლისძე შეეჩენკო თავისი მსოფლმხედველობით მაინც ვერ გასცდა გლეხურ-დემოკრატიულ იდეოლოგიას და უკეთეს შემთხვევაში იგი ამაღლდა მხოლოდ ამ იდეოლოგიის რევოლუციურ მწვერვალამდე, ამის მიზეზი თვით იმ ეპოქაში უნდა ვეძიოთ. შეეჩენკოს დროის რუსეთი და უკრაინა ჯერ კიდევ ფეოდალურ-გლეხური იყო. ქალაქად ჯერ კიდევ არ იყო ორგანიზებული, საკმაოდ მომზადებული და შეკავშირებული პროლეტარიატი, ბურჟუაზია აკვნიდანვე რეაქციული და ლიბერალური იყო. იგი ფეხქვეშ ეგებოდა ცარიზმს და მუხლებს იდრეკდა მის წინაშე. ასეთ საზოგადოებრივ-ისტორიულ ვითარებაში შეუძლებელი იყო უკრაინელი გლეხი, თვითსწავლით განვითარებული ინტელიგენტი, რომელმაც შეგნებული ცხოვრების დიდი ნაწილი ციხესა და გადასახლებაში გაატარა, პროლეტარული რევოლუციის შეგნებამდე ამაღლებულიყო.

ამას შეეჩენკოს არავინ არ სთხოვს! მისმა იარომამ და კატერინამ კი, სოციალისტურ რევოლუციაში აქტიური მონაწილეობა მიიღეს.

*

* *

ტარას შეეჩენკოს მნიშვნელობა დიდი იყო უკრაინის ხალხის ცხოვრების განვითარების ისტორიაში, მისი პოეზია აქტიურად ეხმარებოდა შემდეგში პროლეტარიატს თვითმპყრობელობისა და ექსპლოატატორების წინააღმდეგ ბრძოლაში. იგი გვეხმარება დღესაც უდიდესი სიმართლითა და ტიპიურად შევიცნოთ და დავინახოთ ჩვენი ხალხის მძიმე ისტორიული წარსული.

ტარას შეეჩენკოს პოეზიაზე, რომელიც აღტურვილი არის ყველა იმ საუკეთესო თვისებებით, რაც დამახასიათებელია ხალხური პოეზიისათვის და თავისი დროის დიდი ლიტერატურისათვის, აღიზარდა მრავალი ლიტერატურული თაობა. მისი პოეზიის მაღლით დიდად არიან დავალიანებულნი უკრაინის საბჭოთა მწერლებიც. შეეჩენკოს ლექსები შემდეგშიაც დიდხანს დარჩება პოეტური ოსტატობის მწვერვალად, რადგან ისინი, დობროლუბოვის სიტყვებით რომ ვსთქვათ, სწორედ იმით გამოირჩევიან, რომ მათში ხელოვნური არაფერი

არ არის, რომ იქ მოცემულია უკრაინის მთელი წარსული ბედი, მთელი მისი იმდროინდელი ხასიათი.

შევჩენკოს პოეზია ყოველთვის შეინარჩუნებს ადამიანის ხელზე ჯადოქრულ მოქმედების ძალას, რადგან ის „გასაგები და მახლობელია, საერთოდ, ყველასათვის, ვისაც მთლიანად არ შეურყვნია თავისი საუკეთესო ადამიანური ინსტიქტები“ (დობროლოზოვი). შევჩენკო ერთი ლექსითვე გზიბლავთ და სულის სიღრმემდე იმსჭვალებით მისადმი სიყვარულით, რადგან მათში გრძობთ ხალას და უმწიკვლო განცდებს თავისუფლებისათვის მებრძოლი ხალხისას, ყველა ერის ჩაგრულებისადმი მხურვალე თანაგრძობას. შევჩენკოს პოეზიაში მკითხველი დიდს სოციალურ იდეებთან ერთად განიცდის ინტერნაციონალიზმის სულს. აღნიშნავდა რა ყველა იმ ღირსშესანიშნავ თვისებებს, ჩერნიშევსკი ამბობდა, რომ უკრაინის ლიტერატურა, რომელსაც ისეთი პოეტი ჰყავს, როგორც შევჩენკოა, არავის მოწყალებას არ საჭიროებს. ამასთან თავის პოლიტიკურ ბრძოლაში უკრაინის ნაციონალისტების წინააღმდეგ ნ. ჩერნიშევსკი ემყარებოდა შევჩენკოს შემოქმედებას და სიამაყით აღნიშნავდა, რომ „არავითარ წინააღმდეგობას არ შეუძლიან შეარყიოს მისი აზრები უკრაინის საკითხებში, რადგან ეს აზრები ემყარებიან ისეთ ავტორიტეტს, როგორც არის შევჩენკო“.

ასევე დიდად აფასებდა ვ. ლენინი შევჩენკოს პოეზიას და ხაზს უსვამდა მის მნიშვნელობას. სწორედ ამიტომ შეაქვეთ ბოლშევიკებს ტარას შევჩენკოს შემოქმედება სოციალისტური კულტურის დიად საუნჯეში. ამიტომ ჰპოვა ტარას შევჩენკომ ნამდვილი დაფასება გამარჯვებული სოციალიზმის ეპოქაში, დიად სტალინურ ეპოქაში.

მ. ი. ლერმონტოვის ქართული ნაწარმოებები

პრასკოვია ახმერლოვი

მთაწმინდის კალთაზე, ალექსანდრე ჭავჭავაძის ბინის მახლობელ ზოგირზე გადასვლისას გასული საუკუნის დასაწყისშივე ადვილად შესამჩნევი იყო კავკასიის არტილერიის უფროსის გენერალ თედორე ისაიას-ძე ახვერდოვის ძვირფას ბალიანი ლამაზი სახლი.

ახვერდოვს ცოლად ჰყავდა პრასკოვია ნიკოლოზის-ასული არსენიევი, რომელიც ლერმონტოვის დედის ბიძაშვილი იყო.

„პრასკოვია ნიკოლოზის-ასული ახვერდოვი, — გვიამბობს მისი ქალიშვილი, — მამით ეკუთვნოდა ძველი დროიდანვე იმ სახელგანთქმულ არსენიეეების გვარს, რომელმაც რუსეთს არაერთი და ორი ცნობილი მოღვაწე მისცა. მათ შორის მ. ი. ლერმონტოვიც.“

პრასკოვია ნიკოლოზის-ასულს პეტერბურგში ბრწყინვალე განათლება ჰქონდა მიღებული.

იგი წარმატებით ეწეოდა სამხატვრო საქმეს, განსაკუთრებით კი ფერწერას.

თავის დროზე ის ითვლებოდა ერმიტაჟის სურათებიდან ასლების გადმოღების ცნობილ ოსტატად, რომელსაც უფლება ჰქონდა წაეღო ისინი ზაფხულობით თავის აგარაკზე პავლოვსკში.

ის სჭრიდა ხეზე და ძვალზე სხვადასხვაგვარ მხატვრულ ფიგურას. ზედმიწევნით უყვარდა მუსიკა და თვითონაც საუკეთესოდ უკრავდა. კითხულობდა ძალიან ბევრს და იყო ლიტერატურის საუცხოო მცოდნე.

იონა მეუნარგია ერთ თავის დაუბეჭდავ შენიშვნაში მასზე სრულიად სამართლიანად წერს: „ეს პირველი ქალი იყო თბილისში რუსულად გაზრდილი“.

ოჯახის დიასახლისის ყველა ამ ღირსებით გამო, ახვერდოეების სახლი ეკუთვნოდა იმ მეტად მცირერიცხოვან სახლთა რიგს, სადაც განათლებისა და ხელოვნების სხვადასხვა დარგებისადმი სიყვარული ყოველთვის გულწრფელ სტუმართმოყვარეობით იყო გადაჯაჭვული.

ამ მიზეზით იყო გამოწვეული, რომ ქართველი არისტოკრატიის მოწინავე ნაწილი დაახლოებასა და დამოყვრებას ცდილობდა ახვერდოეების ოჯახთან.

პრასკოვია ნიკოლოზის-ასულს ზედიზედ ანათვლინებდნენ ახალშობილებს, რომ ბავშვი მისი მეთვალყურეობის ქვეშ „ვეროპულ ყაიდაზე“ აღზრდილიყო.

მე მაქვს ერთი ასეთი შემთხვევის დოკუმენტი, საეკლესიო ჩანაწერი სიონის ეკლესიის მეტრიკული წიგნისა:

„1818 წელი.

თვე და რიცხვი დაბადების დღისა?

თთუესა ნოემბერსა ტფილისში

მცხოვრებს კნიაზ თუმანოვს გიორგის დაებადა ქალი სახლი გაუნათლა და მონათლა იოსებ ავალიანმა, სახელი ეწოდა ვარვარე.

თვე და რიცხვი მონათვლისა დღისა?

დეკემბრის 16.

ვინ იყო მიმქმელად ანუ ნათლიად?

მიმქმელად იყო ღენერალ მაიორის ახვერდოვის მეუღლე პარასკევა“.

1818 წელსვე პრასკოვია ნიკოლოზის-ასულმა დაჰკარგა მეუღლე და რადგან საქართველოს დატოვება არ უნდოდა, სამუდამოდ დარჩა ტფილისში. ის ცხოვრობდა ქმრის პენსიითა და მამულის შემოსავლით.

ახლადაქვრივებულმა „გულისგადასაყოლებლად“ და მატერიალური პირობების გასაუმჯობესებლად პატარა პანსიონი გახსნა, რომელშიც თავისი უახლოესი მეგობრების რამდენიმე ბავშვი ჰყავდა აყვანილი აღსაზრდელად.

პატარა ნინო, შემდეგ ეკატერინე და დავითიც ალექსანდრე ჰავჭავაძემ ახვერდოვის ქალს მიაბარა.

ამ პანსიონში იშხანად იზრდებოდნენ: პრასკოვია ნიკოლოზის-ასულის გერი — ეგორუშკა. სახლის უფროსის ძმისშვილი — ანა. ანდრიას-ასული ახვერდოვი, მარიამ ივანეს-ასული ორბელიანი, სოფიო ივანეს-ასული ორბელიანი, პრასკოვიას ნათლული ბარბარე გიორგის-ასული თუმანიშვილი, დიასახლისის ქალიშვილი — დარია და სხვები.

ხელსაქმის, ხატვისა და ენების შესწავლის საქმეს განაგებდა თვითონ ახვერდოვის ქალი, ხოლო მუსიკის მასწავლებლად მას მოწვეული ჰყავდა კაპელმეისტერი, კომპოზიტორი ი. ა. სოკოლოვსკი, რომელიც 1830 წელს ხოლერით გარდაიცვალა ტფილისში.

ახვერდოვის სახლი ერთგვარი სალონი იყო, სადაც ხელოვნებისა და ლიტერატურის მოყვარულნი იყრიდნენ თავს.

პრასკოვია ნიკოლოზის-ასულის პანსიონის ლამაზმანებს არაერთი და ორი შოტრფიალე მიუზიდიათ ახვერდოვებთან და მათი ოჯახის მეგობრად გაუხდიათ.

პირველ რიგში მოხსენებულ უნდა იქნას ალექსანდრე სერგეის-ძე გრიბოედოვი. დარია თედორეს-ასული ახვერდოვი — ხარლამოვისა გადმოგვცემს:

„გრიბოედოვი ზშირად მიდიოდა სტუმართმოყვარე ახვერდოვებთან და ეძლეოდა მუსიკას. უკრავდა არა მარტო თავისთვის, არამედ იმ მრავალრიცხოვან მოზრდილებისა და ბავშვებისათვისაც, რომლებიც ცხოვრობდნენ გენერლის მეუღლესთან დიდ ბინაში.

ჩვეულებრივად გრიბოედოვი თუ კარგ გუნებაზე იყო და ახვერდოვებთან ნაკლებად ნაცნობი სტუმრები არ ისხდნენ, იგი სადილობის დამთავრებისთანავე ეტყოდა ბავშვებს: „ბავშვებო, წამოდით, ვიცეკვოთ“ და გასწევდა სადარბაზო ოთახში.

მიუჯდებოდა ფორტოპიანოს ისე, რომ ეცქირა ბავშვებისათვის, უკრავდა საცეკვაოებს თავის საკუთარ კომპოზიციისას. როცა ბავშვები ცეკვით გულს იჯერებდნენ, გადადიოდა სხვა იმპროვიზაციებზე და ზშირად მთელს საღამოს საკრავთან ატარებდა.

სოფიო ორბელიანს ჩვეულებად ჰქონდა ძლიერ ახლო მისვლა ფორტოპიანოსთან, ალბათ იმიტომ, რომ უფრო კარგად მოესმინა მუსიკა. ეს არ მოსწონდა გრიბოედოვს. საფინალო აკორდის შემდეგ იგი მსუბუქად დაჰკრავდა მას ხელს წამოზნექილ მუცელზე, რაც სოფიოს გაქცევას იწვევდა ხოლმე“.

პანსიონში მყოფ ეკატერინე ჭავჭავაძის ეშხით არაერთხელ მოსულა აქ ნიკოლოზ ბარათაშვილიც.

ჩემის აზრით სწორეთ ახვერდოვებისას მოისმინა ნიკოლოზ ბარათაშვილმა მოცარტის ის მუსიკალური ნაწარმოები, რომელიც დიდებულმა კომპოზიტორმა, პრასკოვია ნიკოლოზის-ასულის უახლოესი ნათესავის რუს დიპლომატიური მოღვაწის ალ. არსენიევის (1751-1841) სახლში შეასრულა.

ვინ იცის იქნებ თვითონ ახვერდოვის ქალის თხოვნითა და შეკვეთით არის ნ. ბარათაშვილის მიერ ქართულად გადმოღებული მოცარტისაგან არსენიევისადმი მიძღვნილი სონატა, რუსულად „კლიუჩს“ რომ ეძახიან.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის სულიერ განწყობილებას საუკეთესოდ გამოხატავდა ეს სიმღერა, რომელსაც პოეტი ახვერდოვებთან ისმენდა, იქნებ თვითონ პრასკოვია ნიკოლოზის-ასულის პანსიონერ ეკატერინე ჭავჭავაძის შესრულებით.

ეკატერინე ჭავჭავაძის უზადო ხმა ხომ ასე შეაქო ბარათაშვილმა თავის ლექსში „თავადის ჭავჭავაძის ასულს, ეკატერინას“:

ხშით მშვენიერით,
ტკბილი სიმღერით:
ჰაეროვანო, სულს ელხინები...

არსენიევის სახლში პირველად დარხეული მოცარტის სიმფონია ნიკოლოზ ბარათაშვილმა ეკატერინე ჭავჭავაძის შთაგონებით გადმოიღო ქართულად.

სრულიად სამართლიანად შენიშნავს ამის გამო პოეტი გიორგი ლეონიძე: „ლექსის „როს ბედნიერი ვარ“ — მიზეზია პოეტის სიყვარული — ეკატერინე ჭავჭავაძე“.

აი თვითონ ლექსი:

როს ბედნიერი ვარ, შენთან ყოფნითა,
ღიმილით გეგხარ მაისის დღესა,
მე შენს თვალებში ვკვრეტ სამოთხესა,
და მათი მკვრეტი ვიწე, ცეცხლითა!
არ დაიჯერებ თუ ვით სატრფო ხარ,
არ დაიჯერებ, არ დაიჯერებ, არ დაიჯერებ,
თუ ვით სატრფო ხარ.

როს უბედურ მყოფს მე მოშორება
გონება მტაცის მშვენიერების,
ვჰსთვლი მოწყინებით უამთ მკმუნვარების
და სევდა გლახ გულს დამეფარება!
არ დაიჯერებ, თუ ვით სატრფო ხარ!

ხან ძილსა იკრთობს, ხან სევდით ოხრავს,
ხანცა ყოველ სულს ამხიარულებს,
ხან სიკვდილს იწვევს, ხან შორით ოცნებს,
ხან ჰყვება სოფელს, ხან ცად მოფრინავს,
არ დაიჯერებ თუ ვით სატრფო ხარ!“

როცა ნინო და ეკატერინე ჭავჭავაძეებმა პანსიონის „კურსი“ შეასრულეს, მათ მჭიდრო ურთიერთობა და უახლოესი მეგობრობა დაამყარეს ახვერდოვის ქალთან.

ეს დამოკიდებულება მათ სიკვდილამდე არ შეუცვლიათ.

1834 წლის აპრილში ახვერდოვი პეტერბურგს განემზადა წასასვლელად: 27 აპრილს დეკაბრისტი კუხნელბეკერი თავის დისწულებს გლინკებს წერდა:

„როდის გადახვალთ თქვენ პავლოვსკში? ძალიან მოხარული ვარ, რომ პრასკოვია ნიკოლოზის ასული და იუსტინა ვასილის-ასული ამ ზაფხულს თქვენს მახლობლად იქნებიან. — გთხოვთ მაუწყოთ ხოლმე, როგორც ერთიას, ისე მეორეს შესახებაც“.

პეტერბურგიდან ახვერდოვი პავლოვსკში გადავიდა და მალე უკან დაბრუნდა ტფილისში.

1836 წლის 21 ივნისს ის კვლავ ესტუმრა პეტერბურგს.

პრასკოვია ნიკოლოზის ასულს პეტერბურგში ჩასვლისთანავე უამრავი ნაცნობები, ნათესავეები და მეგობრები ეხვეოდნენ ხოლმე.

ვ. კუხელბეკერი თავის დღიურში წერს:

„დედაჩემისაგან მივიღე წერილი. ფასდაუდებელია ჩემთვის ის, რომ მან იმსაათშივე ინახულა ჩემი მეგობარი პრასკოვია ნიკოლოზის ასული ახვერდოვი, როგორც კი შეიტყო, რომ ახვერდოვი პეტერბურგშია. შემძლია წარმოვიდგინო მათი საუბარი! არა ერთგზის მოიხსნებდნენ ისინი ჩემ მეგობარ გრიბოდოვს, ამაში ეჭვი არ მეპარება“.

პეტერბურგში იმხანად იყო ლერმონტოვიც. ყოვლად შეუძლებელია, რომ ახვერდოვი არ მისულიყო თავის მონათესავეს ოჯახში.

1837 წელს ტფილისში გადმოსახლებული ლერმონტოვი, რასაკვირველია, ინახულებდა თავის დედის ბიძაშვილს.

1840 წელს ახვერდოვი კვლავ პეტერბურგს იმყოფებოდა.

ლენინგრადში სალტიკოვ-შჩედრინის სახელობის საჯარო ბიბლიოთეკაში დაცულია მ. ი. ლერმონტოვის ერთერთი ალბომი. ამ ალბომში ლერმონტოვს ხელით 1840 წელს ჩაწერილია პრასკოვია ნიკოლოზის-ასულ ახვერდოვის პეტერბურგული მისამართი.

პრასკოვია გარდაიცვალა 1851 წელს.

ალექსანდრე ჭავჭავაძე

(1786-1846)

1832 წლის შეთქმულებაში მონაწილეობისათვის ტამბოვს გადასახლებული, ალექსანდრე ჭავჭავაძე ორიოდ წლის შემდეგ პეტერბურგში გადაიყვანეს.

ეკატერინე დედოფლის ნათლულს სატახტო ქალაქში ყველანი პატივისცემით ეპყრობოდნენ.

გრიგოლ ორბელიანი ალექსანდრე ჭავჭავაძის მეუღლე სალომეს 1835 წლის 25 ივლისს წერდა:

„ამას წინათ ვნახე ლენერალ-ლეიტენანტი ბარონ როზენი, რომელიცა იყო დივიზიონი კამანდირათ საქართველოში. მიამბო თქვენი ამბავი, კნიაზისა (ალექსანდრე ჭავჭავაძის — ი. ბ.) რომელიცა ენახა პეტერბურგში. ვიცი რომ კნიაზი ძალიან კარგად არის მიღებული პეტერბურგში“.

1836 წლის გაზაფხულზე პეტერბურგში ჩავიდა გრიბოდოვის ქვრივიც — ნინო ალექსანდრეს ასული ჭავჭავაძე.

იმავე წლის 21 ივნისს პეტერბურგში ჩამოსულმა პრასკოვია ნიკოლოზის ასულმა ახვერდოვმა ალექსანდრე ჭავჭავაძეს დედის გარდაცვალება აუწყა და თან ნიკოლოზ ფალავანდიშვილისაგან გამოტანებული წერილი გადასცა.

ბარათის მიღების მეორე დღეს ურვითალვისილი ალექსანდრე ჭავჭავაძე 1836 წლის 22 ივნისს პეტერბურგიდან წერდა ნიკოლოზ ფალავანდიშვილს:

„პრასკოვია ნიკოლაევისაგან ვცან გუშინ, ჩემზედ მოწეენილი უბედურება, რომლისაც გაგონებას ყოველდღე მოველოდი; და თქვენი წიგნი ამისგანვე მივიღე“.

ბუნებრივად იბადება საკითხი, შეახვედრა თუ არა პრასკოვია ნიკოლოზის ასულმა ლერმონტოვს ალექსანდრე ჭავჭავაძე და ნინო გრიბოედოვი, მე მგონია, შეახვედრა.

ალექსანდრე ჭავჭავაძე, ნინო გრიბოედოვი და პრასკოვია ახვერდოვი ისევ პეტერბურგში იყვნენ, როცა 1837 წლის 29 იანვარს გარდაცვლილ პუშკინის ამბავი მოედო ქალაქს.

ივანე პანაევი წერდა:

„პუშკინის ტრაგიკულმა სიკვდილმა გამოაღვიძა და შეარყია მძეული პეტერბურგი. ქალაქში არაჩვეულებრივი მოძრაობა შეიქნა. მოიკასთან, პევერესკის ხილთან გასასვლელი აღარ იყო.“

ხალხის ბრბოები და ეკიპაჟები დილიდან საღამომდე გარს ერტყნენ სახლს. მეეტლეებს მარტივად ეუბნებოდნენ: „პუშკინთან“ და მეეტლეებსაც პირდაპირ იქ მიყავდათ.

პეტერბურგის მცხოვრებთა ყველა კლასი, წერაკითხვის უცოდინარიც კი სთვლიდნენ თავს ვალდებულად მისულიყვნენ და თაყვანი ეცათ პოეტის ცხედრისთვის“.

პეტერბურგში მაშინ მყოფი მიხეილ იურისძე ლერმონტოვი, მართალია პირადად არ იცნობდა პუშკინს, მაგრამ პატივს სცემდა და უყვარდა იგი.

პუშკინის შემადრწუნებელი მკვლელობის უშუალო შთაბეჭდილების ქვეშ მან, როგორც ა. შან-გირეი გადმოგვცემს „ერთი ჩაჯდომით დასწერა რამდენიმე ტაეპი, რომლებმაც ორ დღეში მთელი ქალაქი მოიარეს“.

ამ ლექსმა აშკარად დაარწმუნა ყველანი, რომ დანტესთან ორთაბრძოლის დროს დაცემულ პუშკინის სიკვდილში სისხლისმსმელი მონარქის ხელი ერია.

ლერმონტოვის ლექსი პუშკინის სიკვდილზე ხელიდან ხელში გადადიოდა. ხალხში მითქმა-მოთქმა და ჩოჩქოლი იყო.

ივ. პანაევი თავის მოგონებებში გვიამბობს: ლერმონტოვის ლექსს „პოეტის სიკვდილზე“ ათასეული ეგზემპლარობით იწერდნენ, კითხულობდნენ და იზეპირებდნენ“.

ნაკლებად ცნობილი გუსართა პოლკის კორნეტი მიხეილ ლერმონტოვი ამ ლექსის შემდეგ უპოპულარესი და თითოთ საჩვენებელი პოეტი გახდა მთელს რუსეთში. გრაფი სალოგუბი წერდა:

„პუშკინის სიკვდილმა რუსეთს ახალი პოეტის ლერმონტოვის მოვლინება აუწყა“.

ამ ლექსის გამო ლერმონტოვი დააპატიმრეს პეტერბურგში და 1837 წლის 27 თებერვალის ბრძანებით ჩინით დაქვეითებული საქართველოში მდგომ ნიჟეგოროდის დრაგუნთა პოლკში გამოამწყესეს. ნიჟეგოროდის დრაგუნთა პოლკი მაშინ კახეთში — ყარაღაჯში იდგა.

დაიწყო კიდევ სხვა „არაკეთილსამედო“ პირებისაგან პეტერბურგის განტვირთვა. ჯერი მიდგა ალექსანდრე ჭავჭავაძეზეც.

ნიკოლოზ პირველმა „აბატია დანაშაული“ ა. ჭავჭავაძეს და სასწრაფოდ საქართველოში დააბრუნა.

1837 წლის თებერვლის შუა რიცხვებში პეტერბურგიდან ტფილისში დაბრუნებულმა ნინო ჭავჭავაძემ, თავის ნაცნობ მეგობრებს, პეტერბურგის სხვა ახალ ამბებთან ერთად პუშკინის სიკვდილის თავზარდამცემი ცნობაც გადასცა.

ჩემის აზრით, სწორედ ნინო ჭავჭავაძეს ჰგულისხმობდა ალექსანდრე ბესტუჟევი-მარლინსკი, როცა ფრანგულ ენაზე ტფილისიდან ძმისადმი გაგზავნილ ბარათში წერდა:

„პუშკინის დაღუპვის ეს ახალი ამბავი მე მაცნობა ერთმა მომჯადოებელმა ქალმა“.

პუშკინის უღროოდ დაღუპვამ უაღრესად აღაშფოთა ქართველი საზოგადოებრიობაც.

ერთნი ჰკიცხავდნენ და აგინებდნენ პოეტის მკვლელს დანტესს, ხოლო მეორენი მზად იყვნენ სასიკვდილოდ შებმოდნენ მას.

მეორე ჯგუფის სულისკვეთებას საუცხოოდ გამოხატავენ 1832 წლის შეთქმულების ცნობილ მონაწილისა და სახელგანთქმულ მეომრის — მამუკა ორბელიანის მიერ ტფილისში ალექსანდრე ბესტუჟევიან საუბრისას თქმული სიტყვები.

1837 წლის 23 თებერვალს ალექსანდრე ბესტუჟევი ტფილისიდან ფრანგულად დაწერილ ბარათში თავის ძმას პავლეს ატყობინებდა:

„როცა მე წავიკითხე მამუკა ორბელიანისადმი მიწერილი თქვენი წერილი, მან წყევლითა და კრულვით გამიცხადა: „მე რომ ოდესმე სადმე შევხვდე იმ დანტესს, მას აუცილებლად მოვკლავო“.

გულად ქართველ რაინდს არ მიეცა საშუალება პირისპირ შეჰყროდა პუშკინის მკვლელს.

პუშკინის სიკვდილის შემადრწუნებელ ცნობასთან ერთად საქართველოში ლერმონტოვის სახელიც დაიჩნდა.

1837 წლის სექტემბრის უკანასკნელ რიცხვებში ლერმონტოვი უკვე საქართველოში, ყარაღაჯში იყო.

ყარაღაჯში ნიჟეგოროდის დრაგუნთა პოლკი იდგა, სადაც გადმოიყვანეს ლერმონტოვი.

ამ ხანებში ჭავჭავაძენი საკუთარ მამულ წინანდალში ისვენებდნენ.

„წინანდალს“ წინათ „კახეთს“ ეძახდნენ ისევე, როგორც ტფილისს, „ქალაქს“ უწოდებდნენ. ტფილისის გამო სოფრომ მგალობლიშვილი 1910 წელს წერდა:

„ქალაქს დაბალი ხალხი ძველადაც და ეხლაც თბილისს ეძახის; სხვა ქალაქებს ქალაქებად არა სთვლიდა და ამიტომ სახელით იხსენიებდა. როცა თბილისში მოდის გლეხი, თავის დღეში არ იტყვის, თბილისს მივდივარო, არამედ იტყვის ქალაქს მივდივარო“.

ასევე იყო „წინანდალის“ შესახებ.

1835 წლის 13 მაისს მანანა ორბელიანი ტფილისიდან ატყობინებდა გრიგოლ ორბელიანს:

„მე ხომ კახეთს ვიყავ, ესე იგი წინანდალში, უცხოდ შევექმე“.

ჩემის აზრით ასევე კახეთზე ლაპარაკისას „წინანდალს“ ჰგულისხმობდა ლერმონტოვი, როცა ს. რაევსკისადმი გაგზავნილ ბარათში წერდა:

„მას შემდეგ, რაც რუსეთიდან წამოვედი, ეს ხანი განუწყვეტელ მგზავრობაში გავატარე, ხან ფოსტის ურმით, ხან ცხენით.“

მოვიარე მთელი ხაზი ყიზლარიდან მოყოლებული ტამანამდე, გადავიარე მთები, ვიყავი შუშაში, ყუბანში, შემახაში, კახეთში; ჩერქეზულად გამოწყობილი, მხარზე თოფგადადებული.

ლამეს ვათევდი ტრიალ მინდორში, ვიძინებდი ტურების ჭყავილში, ვკამდა ქართულ პურს, ასე გასინჯე კახურსაც ვსვამდი“.

რა თქმა უნდა, რომ „კახეთში“ ლერმონტოვი „ყარაღაჯს“ არ გულისხმობს.

ყარაღაჯში, როგორც აღნიშნული მქონდა, იდგა ნიუეგოროდის დრაგუნთა პოლკი, რომელშიც ლერმონტოვი მსახურობდა. აბა რომელი სამხედრო უწყება მისცემდა მას ნებას „მხარზე თოფგადაკიდებულს“ ლაშეები ეთია ტრიალ მინდორში, „ეკამა ქართული პური და ესვა კახური“.

ცხადია, რაც „კახეთზეა“ ნათქვამი ლერმონტოვის მიერ, ყველაფერი ეს „წინანდალს“ შეეხება.

ლერმონტოვი ძალიან კარგად იცნობდა წინანდალს და იგი მოხსენებულიც აქვს. „დემონში“ ვკითხულობთ:

Измучив доброго коня,
На брачный пир к закату дня
Спешил жених нетерпеливым.
Арагва светлей он счастливо
Достиг зеленых берегов

Он сам, властитель, Синодала,
Ведет богатый караван.

აღწერით ეს ადგილი „წინანდალი“, მაგრამ ლერმონტოვი მას „სინოდალს“ ეძახის.

ლერმონტოვის ნათესავი ა. შან-გირეი წერდა ამის გამო:

„საქართველოში არ არის სინოდალი, მაგრამ არის წინანდალი, უძველესი სასახლე კახეთის მომიზნლავ მხარეში, რომელიც ჭავჭავაძეებს ეკუთვნის“.

რატომ გააკეთა ეს შენიშვნა შან-გირეიმ?

იმიტომ, რომ მან იცოდა „დემონში“ თამარის სასიძოდ ლერმონტოვს განზრახული ჰქონდა გამოეყვანა „მფლობელი წინანდალისა“ ალექსანდრე ჭავჭავაძე და გაუჟვირდა, როცა პოემის საბოლოო ტექსტში ეწერა „მფლობელი სინოდალისა“.

ნუთუ ისე ცუდად იცნობდა ლერმონტოვი „წინანდალს“, რომ შეცდომით „სინოდალი“ დაწერა.

რასაკვირველია, არა.

რომ ყოფილიყო „მფლობელი „წინანდალისა“, ყველანი მიხვდებოდნენ, რომ საუბარი ალექსანდრე ჭავჭავაძეზე და ჭავჭავაძის სიცოცხლეში ლერმონტოვისთვის ერთგვარი უხერხულობა იყო.

მასასადამე „კახეთში“, ე. ი. წინანდალში მყოფი ლერმონტოვი სკამდა ქართულ პურს, სვამდა „კახურს“ და უდარდელად ატარებდა დროს.

სად უნდა ყოფილიყო ეს, თუ არ წინანდალის ერთადერთ სახლში, „წინანდალის მფლობელ“ ალექსანდრე ჭავჭავაძესთან, რომელიც ყოველწლიურად ადრიან გაზაფხულიდან, გვიან შემოდგომამდე წინანდალში იმყოფებოდა.

ლერმონტოვს ამ პერიოდში უკვე გადაწყვეტილი ჰქონდა დაეწერა რომანი კავკასიის ცხოვრებიდან.

გლებოვი ამბობს, რომ ამ რომანში აღწერილი უნდა ყოფილიყო: „ერმოლოვის დროის თბილისი, სპარსეთთან ბრძოლები და თეირანის კატასტროფა, რომელშიც დაიღუპა გრიბოედოვი“.

არავითარი ბეჭედიანი წყაროები მაშინ არ არსებობდა. ლერმონტოვს ერთად ერთი გზა ჰქონდა დაეთვალეობინა განზრახულ: რომანის არე და დაეკითხა ამის მცოდნენი და მომსწრენი.

„სპარსეთის ბრძოლები და „თეირანში გრიბოედოვის დაღუპვის ამბავი“ ალექსანდრე ჭავჭავაძეზე და გრიბოედოვის მეუღლეზე უკუთესად ვინ იცოდა? ლერმონტოვს წინანდალში გულუხვ მასპინძლობისას ისინი დაუკითხავნი არ დარჩებოდნენ.

წინანდლის შემდეგ მიხეილ ლერმონტოვი ალექსანდრე ჭავჭავაძეს თბილისში ხვდებოდა.

პირველად 1837 წლის 10 ოქტომბერს დიდუბეში ნიკოლოზ პირველის საპატივცემულოდ გამართულ აღლუმზე შეხვდა ჯარების დათვალეობისას.

ამ აღლუმზე საგანგებოდ ყარაღაჯიდან ჩამოყვანილ იქნა ნიევეგოროდის დრაგუნთა პოლკიც, რომელშიც ლერმონტოვი იმყოფებოდა.

ჯარების გასინჯვისას იმპერატორმა გამოიძახა ლერმონტოვი, აპატია დანაშაული და ლეიბ გვარდიის გრონდოს პოლკში გადაიყვანა.

ამ აღლუმზევე იყო ალექსანდრე ჭავჭავაძე, რომელსაც აგრეთვე გამოელაპარაკა იმპერატორი. იონა მეუნარგია გადმოგვცემს:

„1837 წელს ნიკოლოზ პავლეს ძემ ნახა ალექსანდრე ჭავჭავაძე პარადზე და მის თავგადასავალზე ელაპარაკა“.

აღლუმის შემდეგ ქართველ თავად-აზნაურობამ ნიკოლოზ ბარათაშვილის შამის მელიტონის თაოსნობით ბრწყინვალე ბალი გაუმართა ხელმწიფეს. ამ ბალს ესწრებოდა აღლუმში დასასწრებად ჩამოსული და თბილისში მყოფი მთელი უმცროსი და უფროსი სამხედრო შემადგენლობა.

რა თქმა უნდა რომ მათ შორის იყვნენ ლერმონტოვი და ალექსანდრე ჭავჭავაძე.

მაიკო ორბელიანი

ნიკოლოზ პირველის პატივსაცემად გამართულ ბალზე იმპერატორის ყურადღება გრაფინია სიმონიჩმა, ნინო გრიბოედოვამ და მაიკო ორბელიანმა მიიქცია.

1837 წლის 2 ნოემბერს უცნობი პირი თბილისიდან ატყობინებდა ბორის (ზაბანა) ჭილაშვილს:

„მისი აღმატებულების თბილისში ყოფნის მეოთხე დღეს იყო ბალი. ხელმწიფე განსაკუთრებით ყურადღებიანი იყო გრაფინია სიმონიჩთან, გრიბოედოვასთან და მაიკო ორბელიანთან; უკანასკნელი იყო მეტად მშვენიერი და მაღიანი, ასჯერ უკეთესი, ყველაზე უფრო წვნიანი ტკბილ ფორთოხალზე“.

არანაკლებ მოეწონა მაიკო ორბელიანი ბალზე მყოფ მიხეილ იურის ძე ლერმონტოვსაც.

ბალზე მაიკო ორბელიანისა და და მაია თუმანიშვილის სიმშვენიერით მობზობულმა ლერმონტოვმა თავისი ლექსის „Спеша на север издалека“-ს მეორე გვერდზე ჩაინიშნა „Маико. Мая“.

მაიკო ქაიხოსროს-ასული ორბელიანი დაიბადა 1818 წელს.

მაიკო ადრესატია ნიკოლოზ ბარათაშვილის ყველაზე უფრო ღრმა, გან-
ცდიან და მელანქოლიურ ბარათებისა.

ამ მაიკო ორბელიანზე შეყვარებული იყო ლევან მელიქიშვილი, უახლოესი-
მეგობარი ნიკოლოზ ბარათაშვილისა.

მ. ორბელიანი ლ. მელიქიშვილის ოფიციალურ საცოლედ ითვლებოდა წელ-
თა განმავლობაში.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი უდიდესი სიყვარულით, პატივისცემით და სინა-
ზით ეპყრობოდა მაიკო ორბელიანს:

ერთადერთი ქალი, რომელსაც ამხანაგობდა და თავის „გულის ხეაშიად“
უზიარებდა ბარათაშვილი, იყო მაიკო.

ამ უახლოესი მეგობრობის დასადასტურებლად ნ. ბარათაშვილმა 1841 წელს
თავისი ლექსების რვეული უძღვნა მაიკო ორბელიანს შემდეგი წარწერით:

„ღაო მაიკო! ეს ლექსები იქონიე ჩემეულად. ვიცი რომ წამკითხველი მათი
მოიგონებ ბევრთა საამოთა დღეთა ყმაწვილობისათა და შეიბრალებ შენსა
ყარბსა ძმასა“.

1842 წლის შემოდგომიდან მაიკო ორბელიანს ქლექმა დარია ხელი და
ამის მერე იგი უფრო ხშირად მოშორებული იყო თბილისს. დასახელებული
წლის 31 ოქტომბერს ნიკოლოზ ბარათაშვილი წერდა მას თბილისიდან:

„შენი ავადმყოფობა შევიტყვე, რა დაგემართა? თუ ფიქრობ, ასეთს რას
იფიქრებ, რომ ბოლო არა ჰქონდეს, ასეთს რას მიიღებ, რომ არ დაკარგო?
მიჩვენე კაცი, რომ მაღლიერი იყოს ამ წუთისოფლისა.“

ღაიმარხე მშვენიერება სულისა, უმანკოება გულისა, აი, ჭეშმარიტი ბედნიე-
რება, უმაღლესი სიამე, რომელსაც კი კაცი წაიკებს და ამა სოფლისაგან-
სხვათა ბედნიერებათა სოფლისათა უყურე გულგრილად, ამაყად და გწამდეს
რომ იგინი შეურჩენელნი არიან!

თუმცა აქიმბაში არა ვარ, მაგრამ ეს წამალი სიზმარში მაქვს ნასწავლი და
თუ დამიჯერებ, იმედი მაქვს, რომ გარგოს“.

1844 წელს ახალგორში გადახდილ ნიკოლოზ ბარათაშვილის დის ეკატერი-
ნეს ქორწილში იყო მაიკო ორბელიანიც.

ქართლიდან თბილისში მაიკოს ჩამოსვლა მითქმა-მოთქმას და „ორბელიანთა
აულის“ ახმაურებას იწვევდა ხოლმე. 1845 წლის 9 თებერვალს ნიკოლოზ
ბარათაშვილი მაიკო ორბელიანს წერდა ნახიჩევანიდან:

„მაიკო, ეს რისაგან არის, რაკი შენ მაგ ქალაქში ჩამოხვალ ქართლიდან,
მაშინვე ჭორაობა უნდა გაჩნდეს“?

რაც დრო გადიოდა ჯანმრთელობა მაიკო ორბელიანისა თანდათან უარეს-
დებოდა. 1849 წლის 22 იანვარს დამწუხარებული ლევან მელიქიშვილი, ატყო-
ბინებდა ბ. ჭილაშვილს:

„ჩემი საცოლის მაიკო ორბელიანის გართულებული ავადმყოფობა არის მი-
ზეზი, რომ აქამდე ვერ მოვახერხე აქედან წამოსვლა. ჩემდა საუბედუროდ მისი
ჯანმრთელობა ისეთია, რომ სიზუსტით არ ძალმიძს მოვახსენო თქვენს აღმატე-
ბულებას, თუ როდის შევიძლებ გამოცხადებას ჩემს ადგილზე.“

უმორჩილესად ვთხოვ თქვენს აღმატებულებას ფორმალურ შევებულების გა-
რეშე დამართოდ ნება დავრჩე აქ, ჩემი საცოლის ჯანმრთელობის გაუმჯობესე-
ბამდე. უკეთუ თქვენს აღმატებულებას ეს შეუძლებლად მიაჩნია, მაშინ
უბრძანეთ მაცნობონ და მე იმ საათშივე შევიტან თხოვნას შევებულებაში გა-
შვების შესახებ“.

ამ ბარათის გაგზავნიდან მაიკო ორბელიანმა ოციოდე დღე იცოცხლა და გარდაიცვალა 1849 წლის 11 თებერვალს.

მაიკო ორბელიანის სილამაზით მოხიბლულმა რუსმა თაყვანისმცემლებმა დოლოგორუჟოვის, ჯერ დაუბეჭდავ, ოთხსტრიქონიანი ლექსით გამოიგლოვეს იგი.

Мако (К. Орбелиани)

И она когда-то восхищала
Но, теперь, увы! Уже предстала
В лучший край, где нет обмана ей!
А все жаль... ведь нет ее милей!

ლევან მელიქიშვილიდან მაიკო ორბელიანს ყავდა შვილი ივანე, რომელიც მოჰკლეს 1877 წელს ყარსის აღების დროს.

მაია თუმანიშვილი.

ლერმონტოვის მიერ მაიკო ორბელიანთან მოხსენებული „Мая“ არის ეშუაბაშ თამაზ ორბელიანის ქალი მაია (მარიამ), ცნობილი იმ დროს თავისი სილამაზით.

მაია თამაზის ასული ცოლად ჰყავდა პოეტს და მეცენატს გიორგი ეგნატესძე თუმანიშვილს (1790-1837).

ერმოლოვის მთავარმართებლობის დროს მაია თუმანიშვილი მეოთხე იყო თბილისში, რომელიც „დროშკით“ დასეირნობდა ქალაქში. ქეთევან ორბელიანი გვიამბობს:

„ერმოლოვის დროს“ დროშკა: ერთი თეკლე ბატონიშვილს ყავდა, მეორე გრიგოლ სარაჯიშვილს (აქაური ვაჭარი იყო), გიორგი კნიაზსა და გიორგი თუმანიშვილს. სულ ოთხი იყო მთელ ქალაქში“.

მაია უახლოეს ურთიერთობაში იყო თბილისის მოწინავე ოჯახებთან და მათ შორის ბარათაანთ საზღთანაც.

1824 წლის 9 აგვისტოს მაიამ მონათლა პოეტის ნიკოლოზ ბარათაშვილის უმცროსი ძმა გიორგი, რომელმაც ორიოდე წელი იცოცხლა მხოლოდ.

საქართველოს მოქალაქეობრივი მდგომარეობის აქტების სამმართველოს აქტებში დაცული მეტრიკული ჩანაწერი გვამცნობს:

„ნაწილი პირველი დაბადებულთათვის ჩკდ 1824 წელსა.

რიცხვი დაბადების დროისა?

თთუესსა იენისსა 30.

დაებადა თავადს მელიტონ ბარათოვს ვაჟი. სახლი გაუნათლა გაბრიელ ბლადოჩინმა მესხიევმა. მისსა იმღვდელოქმედა დეკანოზმა დიმიტრი ალექსიევიმა.

რიცხვი მონათვლის დროისა?

აგვისტოს 9.

ვინ იყვნენ მიმქმნელად ანუ ნათლიად?

კნენა მარიამ თუმანიშვილისა“.

მაია თუმანიშვილი თბილისის ერთი საუკეთესო სალონთაგანის გამგებელი იყო თავის ძვირფასად მოწყობილ ბინაზე.

სტუმართმოყვარე დიასახლისის და მისი ქმრის პოეტის გიორგი თუმანიშვილის უნარის წყალობით მათთან გამუდმებით იყრიდნენ თავს ლიტერატურისა და ხელოვნების მუშაქნი და მოტრფიალენი.

თუმანიშვილების სალონში მუდმივად მოსიარულე იყო ცნობილი დავით რექტორი და პეტრე ლარაძე, რომლებმაც არაერთი ანთოლოგია, ხელნაწერი ძეგლები გადაწერეს მათი თხოვნითა და შეკვეთით.

ლიტერატურულ თხზულებათა გადაწერის, ანთოლოგიების შედგენის, ახლად დასრულებულ ნაწარმოებთა კითხვა-განხილვების გარდა ამ სალონში სხვადასხვა სახის გასართობებითაც იქცევდნენ თავს.

1829 წლის 2 სექტემბერს დავით ორბელიანი (ქმარი მანანა ორბელიანისა) თბილისიდან წერდა გრიგოლ ორბელიანს:

„ზოგჯერ გიორგი თუმანიშვილისას შევიყარნეთ ხოლმე, ცოტა ხანს ლოტო ანუ შაშკა ვითამაშოთ ხოლმე ამისთვის, რადგან მაია დაწვა და ვაჟი ეყოლა“.

მაიკო თუმანიშვილის ჯადოსნურ სილამაზეს ზედიზედ ლექსებს უძღვნიდნენ პოეტები.

ალექსანდრე ჭავჭავაძემ ასეთი ლექსით შეამკო იგი:

ა ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ე ჭ ა ვ ჭ ა ვ ა ძ ი ს თ ქ მ უ ლ ი
გ ი ო რ გ ი თ უ მ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს ც ო ლ ზ ე დ .
ვერცხლმან მაკვირვა მკეთოვარემ,
ოქროს ბუდეში მჯდომარემ,
ვერცხლი მას ესრეთ მჯობობდა.
რომე ესტყვი მის მომწონარემ:

ნეტამც ნებამცა ეს ოქრო,
გავგლიჯო გადავყაროცა
და დავეკონო მას ვერცხლსა
ვინ გული ესრედ მაოცა.

აწ ვხედავ ესე უზომო
წადილი ეშყმან მიწყინა
შორით ხედავსაც მომაკლო
არც თუ ნატვრა ამიხდინა.

ოჰ, ტრფობავ, ილმე ისმინე
წადილი მონანულისა,
ამხადე ტანჯვა მტანჯველი
დააცხერ რისხვა გულისა.

ოლონდ მაღირსე ყველაებრ
მე მისსა შორით ჭვრეტასა,
ამ სოფლის შევბად ვიკმაო
დავეხსნა ყოვლის ნეტარსა“.

მაია თუმანიშვილით ერთხანს გატაცებული იყო პოეტი გრიგოლ ორბელიანიც.

1850 წლის 28 იანვარს გრიგოლ ორბელიანი შურიდან ილია ორბელიანს წერდა:

„ქნენა მაიას გთხოვ დიდი დიდი მადლობა განუცხადო წერილისათვის, და უღრმესი ჩემი პატივისცემა. — ეჰ, იყო დრო, რომ ერთის მისის პატარა ბართისათვის მილიონს მიეცემდი“.

ვინ იცის, იცოდა თუ არა ლერმონტოვმა, რომ მის მიერ ბალზუ მოწონებული მათა დედა იყო მ. ლერმონტოვის თბილისელი ნათესავის — პრასკოვია ახვერდოვის ნათლულ ბარბარესი.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი

(1817-1845)

ხელმწიფის პატივსაცემად ქულაჯებში გამოწყობილ კონვოიში იმპერატორის ყურადღება ბალზე ნიკოლოზ ბარათაშვილმა მიიქცია. პოეტი და ბარბარე ვეზირიშვილი გადმოგვცემს:

„იმპერატორი ნიკოლოზ პირველი რომ ჩამოვიდა ქალაქში, ნიკოს ქულაჯა ეცვა, — ქულაჯა ჯოლოს ფერისა ბეწმოვლებული, ახალთხი ციაგი მკრთალი, შარვარი შავი მაუდისა, წაღა თეთრი, ქართული, წვეტიანი. ხელმწიფეს ძლიერ მოეწონა ნიკო და უთხრა: შენ ჩემი ორდინარეცი ხარო“.

ამ ბალზე, როგორც ზემოთ ვნახეთ იყო ლერმონტოვიც და მთელი მარაქა ქართველ ლამაზმანებისა.

როგორ შეიძლება დაიჯეროს კაცმა, რომ მაიკო ორბელიანმა ან მათა თუმანიშვილმა ცეკვების დროს, ან და ბანკეტზე არ გააცნეს ნიკოლოზ ბარათაშვილს ლერმონტოვი.

მაშინ ოცი წლის ბარათაშვილს უკვე დაწერილი ჰქონდა შედეგები ქართული პოეზიისა: „შემოღამება მთაწმინდაზე“, „ხმა იღუმალი“, „ღამე ყაბახზედ“, „ფიქრნი მტკვრის პირას“ და სხვა ლექსები.

არცერთი რუსი პოეტი ბარათაშვილს სულთთ ისე არ ენათესავებოდა, როგორც ლერმონტოვი. ნიკოლოზ ბარათაშვილი მისი მუდმივი მოხარკე იყო.

1834 წლის 21 აგვისტოს ბარათაშვილი თბილისის შესახებ წერდა გრიგოლ ორბელიანს:

И грустно, и скучно, и некому руку подать
В минуту душевной невзгоды“.

ბ. ბარათაშვილის აღებული აქვს ორი სტრიქონი ლერმონტოვის მიერ 1840 წელს დაწერილი ლექსისა. „И грустно и скучно“. აი ეს ლექსი მთლიანად:

„И скучно, и грустно и некому руку подать
В минуту душевной невзгоды..
Желания!.. Что пользы напрасно и вечно желать?..
А годы проходят — все лучшие годы!
Любить!.. но кого же?.. на время не стоит труда
А вечно любить невозможно.
В себя ли заглянешь — там прошлого нет и следа;
И радость, и муки, и все там ничтожно..
Что страсти? — ведь рано иль поздно их сладкий недух
Исчезнет при слове рассудка..
И жизнь как посмотришь с холодным вниманием вокруг, —
Такая пустая и глупая шутка!“

ბარათაშვილს ლერმონტოვის ამ ლექსის პირველი ორი სტრიქონის მოყვანისას, როგორც ვხედავთ გადაუხსამს სიტყვები „грустно“ ი „скучно“.

1840 წელს ალექსანდრე საგინაშვილისადმი მიმართულ ბარათში ნიკოლოზ ბარათაშვილს მოჰყავს ლერმონტოვის ამავე ლექსის პირველ სტრიქონიდან:

„სკучно, грустно“.

ჯერჯერობით მეტს ვერაფერს ვიტყვით ლერმონტოვისა და ბარათაშვილის ურთიერთობის შესახებ.

კონსტანტინე მამაცაშვილი

(1815-1893)

ნიკოლოზ ბარათაშვილის სიყრმის ამხანაგს და უახლოეს მეგობარს კონსტანტინე მამაცაშვილს ზედა ბედნიერება 1840 წელი ლერმონტოვთან ერთად გაეტარებინა შამილის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

თვითონ კი მამაცაშვილი წერს:

„მე დაახლოებით ვიცნობდი ლერმონტოვს 1840 წ., მთელი წელიწადი ლაშქარში ერთად ვიყავით, ჩაჩანში ხშირად მქონია იმასთან დროს ტარება და ლაპარაკი“.

თბილისის კეთილშობილთა სასწავლებლის დასრულების შემდეგ 1831 წელს კ. მამაცაშვილი შევიდა პეტერბურგის კადეტთა კორპუსში.

1837 წელს მამაცაშვილი საქართველოში ჩამოვიდა არტილერიის ოფიცრის ხარისხით. ნიკოლოზ ბარათაშვილმა და კ. მამაცაშვილმა კვლავ განაახლეს მეგობრობა.

„მოვედი — გვიამბობს მამაცაშვილი, — 1837 წელს თბილისში. ნიკოლოზ ბარათაშვილი დამხვდა ახალ გიმნაზიაში კურსშესრულებული და მსახურობდა პალატაში. ჩვენი ძველი ამხანაგური მეგობრობა განვაახლეთ დიდის სიამოვნებით. ნიკოლოზს სიკვდილამდის ქონდა შეუცვლელი მეგობრული კავშირი თავის ამხანაგებთან, იმათ შორის ჩემთანაც.“

იმ დროს თბილისში არაფერი გასართობელი ადგილი არ გვქონდა: არც კონცერტები, არც კლუბები.

ჩვენი დროს გატარება იყო ან ერთად სადილი, ან ერთად საღამოზე ყრილობა. ხშირად მოვიყრებოდით ხოლმე ახალგაზრდა ამხანაგები ხან ნიკოლოზ ბარათაშვილთან, ხან ლევან ივანეს-ძე მელიქოვთან, ხან სადილად გარეთუბნის ბაღებში.

ჩვენი დროს გატარება იყო: ლაპარაკი მაშინდელ ლიტერატურაზედ, სწავლაზე, სხვადასხვა ჩვენ გარემოებაზე... ქართული დარბაისლური მეტყველი ხუმრობა, შექცევა, სიმღერა.

ხშირად გვქონდა ლაპარაკი ჩვენ წარსულ ცხოვრებაზე: ერთ საღამოს ბარათაშვილის სახლში გადავწყვიტეთ, რომ, რადგან არა გვაქვს ქართული რიგიანი ისტორია, გავიყოთ მეხუთე საუკუნეიდგან დაწყებული, თითომ თითო საუკუნე აიღოს და შეადგინოს ისტორია იმ საუკუნისა; პლატონ იოსელიანს მიანდვეს დაეწერა ძველი საუკუნეების ისტორიისა ქრისტეს წინად და შემდეგ 5 საუკუნემდისინ“.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი მეტად აფასებდა კონსტ. მამაცაშვილს და ანგარიშს უწევდა მის გონებრივ მომზადებას, ინტიმურ გარემოცვაში მოქცეულნი, გულახდილად უზიარებდნენ ისინი ერთმანეთს თავიანთ გულისხმადებს. კონსტ. მამაცაშვილი ერთი ასეთი შემთხვევის შესახებ წერს:

„მასხოვს ერთ ივლისის ღამეს, 1838 წელს მე და ტატო (ნ. ბარათაშვილი) წავედით სასეირნოდ გარეთუბანს. ტატო ძალიან მზიარულად იყო და თავისებურად მშვენივრად ხუმრობდა; მერმე ჩამოვარდა ლაპარაკი ჩვენს წარსულ

ცხოვრებაზე და ტრაგიკულს დასასრულზე 18-ის საუკუნისა მეფის ირაკლის მოხუცებულობის გამო უღონობაზედ, ჩვენი თბილისის წახდენაზე, 1795 წელსა, თორმეტ სექტემბერს და სს...

ამ ლაპარაკის დროს ნიკოლოზ ყოველთვის მომცინარს და მხიარულს, სახე გამოეცვალა, დაიწყო ხელსახოცით ცრემლების წმენდა და აღლევებულმა მითხრა:

— „ჩვენმა უხეირობამ დაგვლუბა — და ოხვრით დაუმატა:

— ვაი ჩვენო ქართლის ბედო!

დიდხანს დავდიოდით თავჩალუნულნი და მოწყენილნი“.

თავის ახლად დასრულებულ ნაწერებს ბარათაშვილი კ. მამაცაშვილს უკითხავდა თავდაპირველად... ჩვენამდე არმოღწეული პოემა „ივერიელი“ პოეტს უპირველესად მამაცაშვილისთვის წაუკითხნია.

„მე მახსოვს, — წერდა კ. მამაცაშვილი, — მისი დიდი პოემა, რომელიც ჩემთან წაუკითხავს, „ივერიელი“. ამ პოემაში იყო აღწერილი ჩვენი აყვავებული ცხოვრება 10-11 და 12 საუკუნეებისა. ამ ლექსების გადაკეთება უნდოდა, რომელიც ისე მშვენიერი იყო“.

მეგობრებს მათი სურვილის წინააღმდეგ მალე გაყრა მოუხდათ. კონსტ. მამაცაშვილი გაგზავნეს კავკასიის ფრონტზე მომქმედ ნაწილში, სადაც ლერმონტოვი იმყოფებოდა. ისტორიკოსი პოეტო გვიამბობს:

„1840 წელს ახალგაზრდა მამაცაშვილი, უკვე პოეტური, გაგზავნილ იქნა კაპიტანის ვარაპევის სამთო ბატარეასთან ერთად გენერალ გალაფერის ტერგინის ჯარში, რომელიც ის იყო გროზნაში წასასვლელად ემზადებოდა.

ეს დრო კონსტ. ქრისტეფორესძეს დაახსოვდა იმითაც, რომ მაშინ გაიცნო და დაუახლოვდა შესანიშნავ პოეტს მ. ლერმონტოვს, რომელიც თუმცა ტენგინის ჯარში ითვლებოდა, მაგრამ თავდადებულ ყაზახთა და თათართა თავისუფალ მეომართაგან შემდგარ რაზმს უფროსობდა.

ლერმონტოვი, რომელიც ძვირად უახლოვდებოდა ვინმეს, მალე დაუმეგობრდა ახალგაზრდა მამაცაშვილს და მას გულითა და სულით შეუყვარდა საერთოდ არტილერიის ყველა ოფიცრები“.

თვითონ კ. მამაცაშვილი ლერმონტოვის შესახებ მოგვითხრობს:

„მე კარგად მახსოვს ლერმონტოვი, ხშირად წარმომიდგება ხოლმე თვალწინ, ხან თავის წითელ ხალათში, ხან კიდევ საყულო გადაწეული და გვერდზე ჩერქეზულ ხმალგადადებულ აფიცრის უეპოლეტო სერთუკში, სწორედ ისეთი, როგორსაც სურათებში ხატავენ ხოლმე.

ლერმონტოვი დაბალი ტანის კაცი იყო, ფერმკრთალი და დიდი ჭროდა თვალები ჰქონდა. იმისი ბუნება მაღალი და ძნელი მისაწვდენი იყო. თავის ამხანაგებში, გვარდიის აფიცრებთან, რომელნიც იმასთან ერთად მონაწილეობას იღებდნენ ექსპედიციაში, ის მეტად მხიარული და გულგახსნილი იყო.

უყვარდა ოხუნჯობა, მაგრამ იმის ოხუნჯობა წრეს გადადიოდა ხოლმე და მისი მოხერხებული და მახვილი ენა ბევრისათვის სასიამოვნო არ იყო. როდესაც მარტო, ან გულის მეგობრებთან რჩებოდა, ის ფიქრს ეძლეოდა და მაშინ იმის სახე მეტად გამომეტყველი ხდებოდა.

საკმარისი იყო რომელიმე გვარდიელს ფეხი შემოედგა, რომ ის ისევ გამხიარულებულიყო და უწინდლები ყველანი სიცილით დაეხოცნა. ამ წუთებში ძნელი გასაგები იყო, რა ხდებოდა იმის სულის სიღრმეში. იმას მუსიკაც უყვარდა, მხატვრობაც, მაგრამ ხატვით მხოლოდ კარიკატურებსა ხატავდა.

ყველაზე ძალიან კი მას ჭადრაკი იზიდავდა, რომელსაც ხშირად თავდავიწყებამდის მიეცემოდა ხოლმე. ლერმონტოვი მუდამ კარგს მოთამაშეს ეძებდა და ძალიან ხშირად კარავში მასა და ახალგაზრდა არტილერიის პორუჩიკის მოსკალევის შორის მთელი ბრძოლა იმართებოდა. მოსკალევი მართლაც კარგი მოთამაშე იყო, მაგრამ ლერმონტოვს მაინც ძვირად უგებდა.

სამხედრო სამსახურში ლერმონტოვი ძალიან წინ ვერასოდეს ვერ წაივიდოდა, ამისთვის საჭირო მასალას — მოთმინებას ის მოკლებული იყო.

ლერმონტოვის სიზამაცეს საზღვარი არა ჰქონდა. თავის ვაჟაკობით, კავკასიის ძველ გამოწრთენილ მეჯირითეებსაც კი აკვირებდა, მაგრამ მაინც იგი სამხედრო სამსახურისთვის არ იყო გაჩენილი.

ამ ომშიაც ის არავითარ წესრიგს არ ემორჩილებოდა და თავის რაზმით, გზაკვალდაბნეული ვარსკვლავით ხან აქ ამოყოფდა თავს, ხან იქ. ბრძოლაში ისეთ ადგილებს ეტანებოდა, სადაც უფრო საშიში იყო“.

ბრძოლის ველზედაც ხშირად ხვდებოდნენ ერთმანეთს მ. ლერმონტოვი და კ. მამაცაშვილი.

1840 წლის 11 ივლისს „ვალერიკის“ ნაპირებთან წარმოებულ მწვევე ბრძოლის დროს ტყიდან გამოსულ განსაცდელში ჩავარდნილ კონსტანტინე მამაცაშვილს პირველი დახმარება ლერმონტოვმა აღმოუჩინა. პოტტო სწერდა:

„მამაცაშვილის გარშემო ამ დროს არც ერთი ჯარისკაცი არ იყო, ზოლოცოტა ხნის შემდეგ ლერმონტოვი გამოჩნდა, რომელმაც შეამჩნია რა არტილერიის გაჭირვება, თავისი რაზმით მისაკენ გაეშურა. მაგრამ მალე მან ზარბაზნებს ისევ თავი მიანება და თვალთაგან მიიმალა. ის შიგ შეუაღულმკერდს შეესია“.

ლერმონტოვი და მამაცაშვილი ბრძოლის ფრონტზე კვლავ შეხვდნენ ერთმანეთს 1840 წლის 27 ოქტომბერს ავტურინის ტყეებში.

„როდესაც ჯარი, — გადმოგვცემს პოტტო — პატარა ბილიკზე მიდიოდა, მტერმა ტყვია ყველა მხრიდან დაუშინა. ყოველ ნაბიჯის გადადგმაზე რამდენიმე კაცი ეცემოდა ძირს ტყვიით განგმირული. ასეთ გარემოებებში ჯარი ნება-უნებურად კარგავდა წესრიგს და ირეოდა.

ბოლო ბატალიონი, რომელთანაც მამაცაშვილი იყო თავის ზარბაზნებით, ძალიან საჩქაროდ გამოვიდა ტყიდან და არტილერია მარტოდ-მარტო დასტოვა. ჩიჩენთ ხელად გაარღვიეს ჯაჭვი და ზარბაზნებს მიესივნენ.

ამ დროს მამაცაშვილმა თავის გვერდით ლერმონტოვი დაინახა, რომელიც თავის რაზმით თითქოს მიწიდან ამოძვარა. რა მშვენიერი რამ იყო ამ დროს წითელი აბრეშუმის პერანგში გამოწყობილი. ხელი ხანჯალზე ედო. დამალული, იგი მთიელების ზარბაზნებთან მიახლოვებას უყურებდა, რომ როგორც ვეფხვი ისე სძებრებოდა მას. მაგრამ ეს არ მომხდარა, მამაცაშვილმა განგებ მიუშვა მტერი ახლო და მერე ყველა ზარბაზნები ერთბაშად დასცალა“.

4 ნოემბერს ისინი ისევ შეხვდნენ ერთმანეთს. იგივე პოტტო მოგვითხრობს:

„არა ნაკლები შეტაკება მოხდა 4 ნოემბერს ალდინის ტყეში, სადაც ლაბინთა რაზმი მთელი რვა საათ ნახევარი ტყის ვიწრო ბილიკზე მტერს ებრძოდა. მხოლოდ ტყიდან გამოსვლის შემდეგ დაინახეს პატარა მოედანი.

მამაცაშვილმა ამ მოედანზე გააწყო თავისი ზარბაზნები და დაუშინა გზას, რომ უკანა ჯარისთვის შეძლება მიეცა სამშვიდობოს გასულიყო. მთელი ბრძოლა ამ დღეს არტილერიას დააწვა კისერზე.

მალე მეორე რაზმი გამოჩნდა, რომელიც სუნჯის მარცხენა ნაპირიდან მამაცაშვილის საშველად მოდიოდა. ყველაზე ადრე ზარბაზნებთან ლერმონტოვი დაიბადა თავისი მეგობრებით, მაგრამ გვიანლა იყო. მამაცაშვილმა უკვე განდევნა ჩიხნები“.

ეს იყო უკანასკნელი შეხვედრა ფრონტზე ლერმონტოვისა და მამაცაშვილისა.

ქრისტეფორე სანიკიძე

ბევრმა არც კი იცის, რომ პიატიგორსკში მარტინოვთან ორთა ბრძოლაში სასიკვდილოდ დაჭრილი ლერმონტოვი გურული გლეხის ქრისტეფორე სანიკიძის მკლავზე მიიცივალა.

გურიის მკვიდრი ნაკაშიძის ნაყმევი ქრისტეფორე სანიკიძე „ლუკმა პურის საძებნად“ ადგილიდან ადგილზე გადადიოდა.

1841 წელს ბედმა გი პიატიგორსკში გადმოგდო.

მაშინ სანიკიძე იყო 20 წლის ჭაბუკი.

ლერმონტოვმა იგი თავისი ლალის, კამერდინერის მოვალეობის შემსრულებლის ხელქვეითად აიყვანა.

სანიკიძე „თავისი ბატონის“ ჩექმებსა და ტანსაცმელს სწმენდა, ალაგებდა სადგომს და „ხელზე ემსახურებოდა“ ლერმონტოვს.

თავის მოგონებებში მ. ი. ლერმონტოვის შესახებ ქ. სანიკიძე გვიამბობს:

„ლერმონტოვი, პიატიგორსკში სცხოვრობდა ქილაშვილის სახლში. მის გვერდზე სცხოვრობდნენ მისი ამხანაგები ვასილჩიკოვი, სტოლიპინი, და ტრუბეცკოი.

1841 წელი მხიარული წელი იყო. პიატიგორსკში დიდძალმა ახალგაზრდობამ მოიყარა თავი. ისინი ხშირად იკრიბებოდნენ ლერმონტოვისას და პატარა „ჩაღლევის“ შემდეგ, მოჰყვებოდნენ პაექრობას.

ლერმონტოვი ბუნებით მხიარული კაცი იყო, გასაოცრად კეთილი და მოალერსე, თუმცა ბევრი ლაპარაკი არ უყვარდა, უფრო ამჯობინებდა სხვისი ლაპარაკის მოსმენას.

ხანდახან მას ანაზღეულად ფიქრი დაიპყრობდა, ამ დროს ყველას ერიდებოდა და მარტოდ დარჩენას რჩეობდა, მოსამსახურეებს ძალიან გულთბილად და ალერსიანად ეპყრობოდა.

განსაკუთრებით უყვარდა თავისი მოხუცი ლალა, ეფიმი, რომელსაც ენდობოდა და მის რჩევა-დარიგებასაც ისმენდა. იმ საბედისწერო დღეს, როცა დუელი მოხდა, ეს მოხუცი კამერდინერი ჟელეზნოვოდსკში იყო. ის რომ პიატიგორსკში ყოფილიყო, დარწმუნებული ვარ, დუელი არ მოხდებოდა“.

დუელის მიზეზი გახდა იმ ხანად პიატიგორსკში მცხოვრები, 18 წლის ემილია ვერზილინი, რომელიც მოსწონდა ლერმონტოვს და დრაგუნის შაიორს მარტინოვს.

მარტინოვი თავისი შეხედულებით და ჩაცმულობით სასაცილო შთაბეჭდილებას სტოვებდა მხანველზე, ამხანაგებს იგი ყბაღაღებულები ყავდათ. ლერმონტოვი კარიკატურებს ხატავდა და ეპიგრამებს წერდა მასზე, რომლებიც ხელიდან ხელში გადადიოდნენ.

„იმ დღეს, — გადმოგვცემს სანიკიძე, — რა დღესაც დუელი მოხდა, ამხანაგებს პატარა არიფანა უნდა გაემართათ, პიატიგორსკის ბოტანიკურ ბაღში. ამ ჭეიფს საშინელმა წვიმამ შეუშალა ხელი და მთელი ეს ჯეელ-კაცობა მოგროვ-

და ვასილჩიკოვის ბინაზე, ე. ი. ჭილაშვილის სახლში; სადაც ლერმონტოვი ცხოვრობდა“.

აქ დიდი ჭეიფი მოეწყო. ოხუნჯობას, კალამბურებს არ ჭონდა დასასრული. მარტინოვსა და ლერმონტოვს შორის მალე ვერზილინის ქალის გამო საუბარი ჩამოვარდა, რომელმაც თანდათან მწვავე ხასიათი მიიღო.

უეცრად მთელი ახალგაზრდობა სადღაც გაიკრიფა და ცნობისმოყვარე სანიკიძე მალულად გაყვა თავის ბატონს. ჭრისტეფორე სანიკიძე იგონებს:

„მაშუხის მთაზე ასვლისას ასეთი სურათი გადამეშალა თვალწინ. კრებული ორ დასტად იყო გაყოფილი. ერთი წყება ლერმონტოვს შემოხვეოდა, ზოლო მეორე, — მარტინოვს. სულ 12 კაცი იქმებოდა მაშუყის მთასთან, დამბაჩები გასტენეს და ყველანი მოემზადნენ. პირველად მარტინოვს უნდა გაესროლა, ლერმონტოვმა დაცინვით მიმართა:

„ცოტა ახლოს მოიწიე, რომ მიზანს არ ააცდინო...“

მარტინოვმა უპასუხა:

„ნუ სწუხხარა!.. დრაგუნს ხელი არასოდეს აუკანკალდება!“

ამ სიტყვების შემდეგ მარტინოვმა დამბაჩა ისროლა. ლერმონტოვი მაშინვე დაეცა მიწაზე, ტყვია მოხვდა მარჯვენა გვერდში და გაიარა გულის არე, იდაყვიც დაუზიანა. როცა დარწმუნდნენ, რომ სასიკვდილოდ იყო დაჭრილი, ფაცა-ფუცი შეუდგათ, ეტლი მოაყვანიეს და ზედ დააწვინეს.

მე აღრევე აველ ეტლზე, რომ ჩემი მომაკვდავი ბატონი მუხლებზე დამეწვინა, ჩემს გვერდით მოთავსდა დავილოვი. ჯერ ორ ვერსტს არც კი ვიყავით დაშორებული დუელის ადგილიდან, რომ ლერმონტოვი გზაში ჩემს ხელებზე გარდაიცვალა“.

ლერმონტოვის სიკვდილის შემდეგ ჭრისტეფორე სანიკიძე მოსამსახურედ დაუდგა სევასტოპოლში მცხოვრებ იმხანად ცნობილ ინჟინერს უპტონს, რომელიც სანიკიძეს პიატიგორსკიდან იცნობდა.

უპტონთან ერთად გურულმა გლეხმა იმოგზაურა ეგვიპტეში და საკმაო კარგა ხანს იცხოვრა საზღვარგარეთ.

რუსეთში დაბრუნებულმა სანიკიძემ რამდენიმე ადგილი გამოიცვალა და მერე საქართველოში ჩამოვიდა.

თბილისში იგი მოსამსახურედ მოეწყო ივანე თედორესძე ზოლოტარევთან, რომელიც ნამესტნიკის კანცელარიის დირექტორად იყო.

ზოლოტარევების ოჯახში სანიკიძემ 25 წელზე მეტი გაატარა.

1890 წელს გარდაიცვალა ქ. სანიკიძის უკანასკნელი ბატონი თედორე ივანესძე ზოლოტარევი და ამის შემდეგ 70 წელს მიწვენილი მოხუცი სრულიად უსახსროდ და უპატრონოდ დარჩა.

იბერიკობრათია

ალვონს დოდე. „წერილები ჩემი წისქვილიდან“.

თარგმანი ვრანგულიდან გერმანტი ჰიმონისა, „ფედერაცია“, 1940 წ.

იყო დრო, როცა იმ მხარეში მონტბანის სახელით რომ არის ცნობილი, ცხოვრება სდულდა. ქარის წისქვილის ფრთები განუწყვეტლივ ბრუნავდნენ და ფერმერებიც მახლობელ სოფლებიდან სავსე ტომრებით დატვირთულ ურმებს წინ მიუძღვებოდნენ. მკვიდრთა გულს ახარებდა შოლტების ტლაშუნი და ხორბლით სავსე ტომრების ხვიმრებში ჩამღერება. კვირაობით სოფლელები ჯგუფჯგუფად მიდიოდნენ წისქვილისაკენ დროს სატარებლად. დიდი იყო აღტაცება, მუსკატივ სავსე ბოთლები და მეწისქვილეთა ლამაზი ქალები რომ იწვევდნენ. ეს უკანასკნელები მაქმანთან წამოსასხამებით და ოჭროს ჯვრებიან სამკერდულეებით დედუფლებს გვანდნენ. შებინდებისას მოხუცი მესაკრავე იღებდა ხელთ თავის ტამბურის და ახალგაზრდობა გათენებადვე ცეკვავდა ფარანდოლას. ეს წისქვილები იყო სიზარული და სიმდიდრე მონტბანის მხარისა.

ყველაფერი კარგად მიდიოდა მათ ცხოვრებაში. ყველაფერი. მაგრამ წყეულ ფრანგებს პარიზში აზრად მოუვიდათ ტრასკონის გზაზე ორთქლის წისქვილი აეშენებიათ. გლეხები შალე შეეჩვივნენ მას და ქარის წისქვილი დაივიწყეს. საწყალი ქარის წისქვილები! ისინი შმლავრი მეტოქის წყალობით ერთი მეორეზე იხურებოდნენ. აწ ველარ ნახავდით მონტბანისკენ მიმავალ პატარა ვირებს... მეწისქვილეთა ქალებმა გაპყიდეს თავიანთი ოჭროს ჯვრები. ყოფილმა მეწისქვილეებმა დაანგრის ქარის წისქვილები და მათ ადგილზე ვაზი და ზეთისხილი გააშენეს. შშვილობით ფარანდოლა!

გამომცემლობა „ფედერაციის“ მიერ ქართულად ახლახან გამოცემული ფრანგი მწერლის ალფონს დოდეს ნოველათა კრებული „წერილები ჩემი წისქვილიდან“ ლირიული იდეალიზაციაა პროვანსის პატრიარქალურ-პროვინციური ყოფისა. ამ ნოველებში წარსული ცხოვრების შშენიერ პოეტურ სურათებთან ერთად გარდასულ დროთა დაბრუნებისა თუ შენარჩუნებისათვის წარმოებული ბრძოლაა ასახული. დოდემ კარგად იცის, რომ ეს ბრძოლა უიმედოა, რომ მსხვილი კაპიტალიზმის უძლები ხახა არავის არ ინდობს, მაგრამ მას, წვრილბრტეუაზიული მემამულური კლასის ტიპურს წარმომადგენელს არ შეუძლია გულგრილად უტყვიროს, თუ როგორ ეცემიან ერთიმეორეზე ქარის წისქვილები (ისინი სერვანტესთან ახალი ყოფის სიმბოლო იყო, დოდესთან პირუტყუ). ნაღვლიანია სიმღერა დაკარგულს სამოთხეზე, მაგრამ ბრძოლის წაგება არ ნიშნავს მის დამთავრებას და დამარცხებულ მხარე ბრძოლის გაგრძელებაში გრძნობს შეხებას გამარჯვების სიტკბობასთან. და დოდეს შთელი შემოქმედებაც სხვა არაფერია, თუ არა პოეტური იდეალიზაცია ახალი დროებით გათელილ დეკლასიურ პიროვნებათა, რომელთაც არ სურთ დაიჯერონ თავიანთი მარცხი.

„მეწისქვილე კორნილის საიდუმლოება“ ამ მხრივ მეტად ტიპური. კორნილი სამოცი წლის ქარმაგი მოხუცი იყო. იგი უსაზღვროდ შეყვარებული თავის წისქვილზე ორთქლის წისქვილის მშენებლობამ კინაღამ გააგიჟა. დარბოდა ხალხში. აძაგებდა ორთქლის მანქანას. ეშმაკის სახეცვლილებას ეძახდა მას. მე კი, მხოლოდ ქარით ვმუშაობ, რომელიც სუნთქვაა შემოქმედისა. როცა შეატყო არაფერი გამოდიოდა, იგი ჩაიკეტა თავის წისქვილში და საშუალოდ განმარტოვდა. გავიდა კარგა ხანი, რაც მის წისქვილში არავის მიეტანა საფტევი,

შაგრამ წისქვილი მაინც განაგრძობდა მუშაობას. მზის დასვლისას მოხუცი კორნილი შშვიდი ნაბიჯით მიუძღვებოდა წინ სავსე ტომრებით დატვირთულ ვირს. ყველას უკვირდა საიდან შოულობდა მოხუცი საფქვეს. ერთ დღეს შემთხვევით გაიხსნება კორნილის საიდელო. გლეხები წისქვილს სარკმლიდან (იგი ღიად დარჩა ბერიკაცს) დაინახავენ ცარიელ ხვიმრებს და ღორღით სავსე ტომრებს. მეწისქვილე კორნილის საიდუმლოება უკვე აღარ არის საიდუმლოება. მოხუცი გაიგებს რა ამას, აპირებს მოიკლას თავი. იგი ზმამლლა დასტირის თავის წისქვილს, ათასგვარ სანაზო სახელს უწოდებს მას. გეგონებათ— ცოცხალ არსებას ელაპარაკებაო. კორნილი თავის ცხოვრების დასასრულს ხედავს იქ, სადაც ქარის წისქვილის ფრთები შესწყვეტენ ტრიალს. გლეხებს შეეცოდებათ ბერიკაცი და გადასწყვეტენ არ მოაკლონ საფქავი მის წისქვილს. და იგი განაგრძობს მუშაობას, ვიდრე მოხუცი არ გარდაიცვალა და მაშინ ფრთები მონტბანის უკანასკნელი ქარის წისქვილისა სა-მუდამოდ შეჩერდა.

ერთი გარემოებაა დოდესთან აღსანიშნავი: მისი გმირები ტყუბებივით გეანან ერთმანეთს და ავსებენ ერთერთს. სხვადასხვა მხარეს იძლევა დოდე მათი ერთგვარად განწყობილი სულისას. კუკუნიანის ხუცესი იგივე მეწისქვილე კორნილია ოღონდ ცოტა უფრო მოხერხებული და გაიძვერა. იგი ერთგვარი თაღლითობით ახერხებს დაუბრუნოს თავისი მრევლი ეკლესიას. მაგრამ ეს დაბრუნებაც ისევე დროებითია, როგორც კორნილის წისქვილის ამუშავება.

დოდეს გმირები თითქმის ყველა დონკიხოტურია. ისინი ვერ გრძნობენ, რომ მათი დრო გარდასულია, რომ იგი არასოდეს არ დაბრუნდება. ძნელია დარწმუნება საკუთარი ოცნების ქიმერულობაში.

თვით დოდე საკმაოდ ახლოა თავის გმირებთან და ამდენად სერვანტესის უკვდავ გმირთანაც. ამ წიგნში გარკვევით მოსჩანს ავტორის რომანტიული ფიგურა. დოდეს არ მოსწონს არსებული ყოფა. იგი გარბის პარიზიდან მონტბანში, ყიდულობს ერთ ძველ წისქვილს და შიგ ჩასახლდება.

პიროვნების ტრაგედია მის დამარცხებასთან იწყება. მეწისქვილე კორნილი და კუკუნიანის ხუცესი თავს დამარცხებულად არასოდეს სთვლიან...

თუ სერვანტესმა დონ-კიხოტს გზა ილუზიებისაკენ მოუქრა, დოდე უფრო კეთილია: მან არ მოუკვეთა გზა ილუზიებისკენ თავის გმირებს და პირიქით, დოდემ გამოსავალი სწორედ ილუზიებში ჰპოვა. აქ არის ალფონს დოდეს რომანტიზმი.

სარცენზიო წიგნი ქართულად გერონტი ქიქოძემ სთარგმნა. წიგნი თარგმნილია ავტორის დიდი სიყვარულით. ლამაზი ქართული და საკმაო ადეკვატურობა ორიგინალთან ამ წიგნს ხდის ფრიად სასიამოვნო საკითხავად.

გ — კ — ძ მ .

1941 წ. იანვრიდან „ჩვენი თაობა“ გაგონის
ყოველთვიურად

ხელის მოწერის პირობები

წლიურად	24 მან.
ნახევარი წლით	12 „
ცალკე ნომერი	2 „

ხელის მოწერა მიიღება სახელგამის ყველა მაღაზიაში, სოიუზპეჩა-
ტის რაიბიუროებში და სახელგამის პერიოდ-სექტორში.

რედაქციის მისამართი:

ტფილისი, მაჩაბლის ქ. № 13, მწერალთა კავშირი.

5

ფანო 2 806.

რ 553
1941

Ежемесячный журнал
„**ЧВЕНИ ТЛОБА**“

Сахелгами 1941 г. Тбилиси.